

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra preprimární a primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Různorodost prožívání Vánoc v mateřských školách a v rodinách

Diversity in the experience of Christmas in kindergartens and families

Ludmila Kučerová

Vedoucí práce: MgA. Alžběta Ferklová

Studijní program: Pedagogika předškolního věku

2025

Odevzdáním této diplomové práce na téma Různorodost prožívání Vánoc v mateřské škole a rodině potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Prohlašuji, že jsem při její tvorbě nepoužila nástrojů umělé inteligence jiným způsobem, než je uvedeno ve vyjádření, které je součástí textu práce. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 18. 3. 2025

Ráda bych poděkovala vedoucí této diplomové práce MgA. Alžbětě Ferklové za ochotné vedení práce a přínosné podněty. Dále bych také chtěla poděkovat rodičům předškolních dětí a mateřským školám za jejich ochotu a čas, který mi věnovali při realizaci praktické části.

ANOTACE

Diplomová práce se věnuje různorodosti prožívání Vánoc v mateřských školách a rodinách.

Teoretická část je zaměřena na slavení Vánoc, představuje různé postavy spojené s obdarováváním dětí a zabývá se také vánočními tradicemi. Dále se teoretická část zabývá psychologií dítěte, psychologií lži a zkoumá způsoby prožívání Vánoc v různých typech mateřských škol.

Praktická část se skládá ze tří výzkumných metod, kterými jsou dotazníky pro rodiče, rozhovory s rodiči, a také rozhovory s pedagogy různých mateřských škol.

Cílem diplomové práce je zjistit, jak rodiče předškolních dětí vnímají poselství Vánoc, jak slaví Vánoce, a jaký mají pohled na možné negativní ovlivnění dětí nepravdou o nadělování dárků. Cílem je také zjistit, jakým způsobem se pedagogové mateřských škol věnují tématu Vánoc.

KLÍČOVÁ SLOVA

Slavení Vánoc, psychologie lži, mateřská škola, rodina

ANNOTATION

The thesis focuses on the diversity of the experience of Christmas in kindergartens and families.

The theoretical part focuses on the celebration of Christmas, introduces different characters associated with gift giving to children and also deals with Christmas traditions. Furthermore, the theoretical part deals with the psychology of the child, the psychology of lies and explores the ways of experiencing Christmas in different types of kindergartens.

The practical part consists of three research methods, which are questionnaires for parents, interviews with parents and also interviews with teachers in different kindergartens.

The aim of the thesis is to find out how parents of preschool children perceive the message of Christmas, how they celebrate Christmas and what their view is on the possible negative influence on children by the untruth of gift-giving. It also aims to find out how preschool teachers deal with the topic of Christmas.

KEYWORDS

Celebrating Christmas, psychology of lies, kindergarten, family

Obsah

Úvod	8
Teoretická část.....	10
1 Slavení Vánoc.....	10
1.1 Vánoce dříve.....	10
1.2 Advent	12
1.3 Tradice, pověry, symboly a zvyky.....	14
1.3.1 Štědrý večer	16
1.3.2 Koleda a koledování	17
1.3.3 Vánoční stromek a jmelí.....	17
1.3.4 Jesličky	18
1.3.5 Pokrmy.....	19
1.3.6 Obdarování	20
1.4 Postavy Vánoc	22
1.4.1 Český Ježíšek.....	22
1.4.2 Weihnachtsmann, Père Noel, Father Christmas a Challande	24
1.4.3 Santa Claus	25
1.4.4 Děda Mráz	25
1.4.5 Severští skřítki	26
1.4.6 Ženské a další postavy.....	26
1.5 Slavení Vánoc.....	27
1.5.1 Slavení Vánoc v rodinách.....	28
2 Psychologie lži a klamu.....	30
2.1 Vývoj a vznik klamu a lži.....	30
2.2 Vymezení pojmů klam, lež a pravda	30
2.3 Nepravdy a polopravdy	33

2.4	Druhy lží a klamů	34
2.4.1	Co není lež.....	36
2.5	Morální stránka lhaní.....	38
2.6	Dětské lhaní	39
2.7	Odhalování lží.....	42
2.8	Nepravda o nošení dárků	43
3	Slavení Vánoc v mateřské škole.....	48
3.1	Alternativní mateřské školy.....	50
3.1.1	Waldorfská mateřská škola.....	53
3.1.2	Církevní mateřská škola	54
3.1.3	Mateřská škola Začít spolu.....	56
3.1.4	Lesní mateřská škola	59
	Praktická část.....	61
4	Cíle praktické části	61
5	Výzkumné otázky.....	61
6	Výzkumné metody.....	62
7	Vlastní výzkumné šetření	62
7.1	Výběr výzkumného vzorku	63
7.2	Dotazník pro rodiče předškolních dětí.....	63
7.3	Rozhovory s rodiči předškolních dětí.....	80
7.4	Rozhovory s pedagogy mateřských škol	86
8	Shrnutí výsledků ve vztahu k výzkumným otázkám.....	93
9	Limity	96
10	Diskuse	96
	Závěr.....	98
	Seznam použitých informačních zdrojů	101
	Vyjádření k využití nástrojů umělé inteligence	104
	Seznam příloh.....	105

Úvod

Vánoce jsou důležitým milníkem celého roku pro rodiny, děti i pedagogy mateřských škol. Tento svátek má u nás i ve světě dlouholetou tradici. Některým přináší radost a pocit štěstí, jiným smutek či přílišný stres. Učitelky mateřských škol se v dnešní době setkávají s různorodým slavením tohoto svátku v jednotlivých rodinách, které je často ovlivněno kulturou dané společnosti. Jejich úkolem je citlivě předat symboliku Vánoc bez zásahu do tradic a zvyků každé rodiny. Některé slaví Vánoce tradičnějším českým způsobem, s postavou Ježíška a českými zvyky. Jiné rodiny volí postavy ze zahraničí, či zahrnují do slavení modernější tradice.

A kdo je to ten český Ježíšek? Je to tajemná postava Vánoc? Okřídlený andělíček, který bere v noci dopisy z oken a plní tajná přání? A co když si nějaké dítě přeje, aby se vrátil tatínek, nebo se uzdravila maminka? Nosí dárky Ježíšek, Santa Claus, Děda Mráz anebo rodiče? Jak vnímají Vánoce křesťanské rodiny, a jak vhodně slavit Vánoce? To jsou výzvy, kterým čelí učitelé, ale především rodiče, jejichž úkolem je zvolit způsob slavení, skrze který budou dětem předávat tematiku Vánoc a s nimi spojené hodnoty.

Téma „Různorodost prožívání Vánoc v mateřských školách a v rodinách“ jsem zvolila, abych prozkoumala pohledy jednotlivých rodičů a pedagogů z různých mateřských škol. Také jsem ho definovala, abych blíže nahlédla do tematiky Vánoc a prověřila možné negativní ovlivnění dětí nepravdou o nošení dárků. K tématu mě přivedlo psaní bakalářské práce týkající se svátku sv. Mikuláše, a také otázky od dětí ze třídy mateřské školy, kde pracuji, související s Vánoci a postavou Ježíška. Ráda bych v prostředí předškolní pedagogiky dané téma otevřela pro pedagogy i rodiče, aby se dále o problematiku zajímali a společně diskutovali.

Cílem diplomové práce je zjistit, jak rodiče předškolních dětí vnímají poselství Vánoc a jak slaví Vánoce. Dále také prozkoumat pohledy rodičů na možné negativní ovlivnění dětí nepravdou o nadělování dárků a zjistit, jakým způsobem se věnují pedagogové tématu Vánoc v různých mateřských školách. Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část se věnuje slavení Vánoc, představuje jednotlivé postavy, které nadělují dárky, a také tradice a zvyky. Dále se teoretická část zabývá psychologií lži, ve které jsou popsány jednotlivé rozdíly mezi termíny lež, klam, nepravda a polopravda. Teoretickou část

uzavírá kapitola týkající se slavení Vánoc v mateřských školách, konkrétně v různých alternativách.

Praktická část zahrnuje rozhovory a dotazník pro rodiče předškolních dětí. Dále jsou v ní uskutečněny rozhovory s učitelkami a ředitelkami různých mateřských škol, včetně alternativních mateřských škol. Praktická část sbírá data od pedagogů i rodičů a zjišťuje jejich pohledy a zkušenosti týkající se slavení Vánoc s předškolními dětmi.

Teoretická část

1 Slavení Vánoc

“U evropských národů i národů jiných světadílů patří k největším svátkům v roce Vánoce. Po celém světě mají něco společného, ale také zvláštního” (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988, s. 9). “České Vánoce” jsou specifickým pojmem, který zahrnuje různé prvky české kultury. Mezi tyto prvky můžeme řadit nejrozličnější lidové obyčeje, zvyky a tradice, které jsou úzce spjaty s českým uměním a tradují se již staletí. Vánoční motivy nacházíme již od středověku v českém výtvarném umění a jsou také historicky spojovány s významnými osobnostmi české literatury. V české literatuře najdeme mnoho spisů zaměřujících se na hry, zpěvy, betlémy, ale také na vánoční strom a pokrmy. Nedílnou součástí českých Vánoc je rovněž hudba, především koledy, které mají hluboké kořeny v naší historii. Obecně by se dalo říct, že jsou české Vánoce spjaty s kulturním dědictvím naší země. Právě u nás máme, oproti jiným zemím, dochováno mnoho historických pramenů pojednávajících o slavení Vánoc. (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

1.1 Vánoce dříve

Historicky se můžeme podívat na vznik svátku Vánoc v Čechách ze dvou pohledů. Jeden pohled se zaměřuje na křesťanskou tradici, která byla historicky především u pokřtěné šlechty, a druhý se zaměřuje na pohanskou lidovou tradici. Postupně se tyto proudy prolínají a ovlivňují, a to až do dnešní doby (Večerková, Frolcová, 2010).

Z pohledu pohanské lidové tradice vznikl tento svátek dle proměn v přírodě. Stejně tak jako se opakují svátky, se opakují jednotlivá roční období a další přírodní cykly. Lidé byli s přírodou těsně spjati, jelikož se živili především zemědělstvím (Šottnerová, 2004). Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) popisují proměny v přírodě, jako vliv na pohanské slavení svátků podobně. Dodávají, že zimní období nastávalo po skončení všech rolnických prací a po oslavách úrody. Svátek byl u lidu slaven spíše vesele, karnevalově a nebyl tak slavnostní a posvátný, jako právě u šlechty. Postupem času se propojováním společenských vrstev stával více vážným svátkem.

Oproti jiným svátkům, jako jsou například Velikonoce, je datum Vánoc každý rok stejné. Dle lidové tradice bylo datum ovlivněno zimním slunovratem, ukončením prací a počasím. Z tohoto důvodu se slaví Vánoce v cizích zemích jindy, dle jejich přírodních vlivů. Český

název Vánoce údajně vychází z křesťanství, avšak jsou i prameny ukazující možnost, že tento název byl odvozen z lidového prostředí (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988). Oslavu zimního slunovratu, jako lidového svátku, který předcházel Vánocům, popisují také Večerková a Frolcová (2010) a poukazují na postupné překrývání pohanských a křesťanských kalendářů. Šottnerová (2004), také zmiňuje zimní slunovrat, jako začátek nového roku, kdy se k nám začíná vracet světlo. Datuje ho na 21. prosince. Poukazuje dále na propojování kalendářů, čímž se Nový rok posunul až na 1. ledna. Propojení oslavy zimního slunovratu a křesťanského svátku narození Ježíše zmiňují také Kupcová, Nádvorníková, Růžicková, Svobodová a Vondrušková (2016).

V křesťanském pojetí Vánoc je středobodem Ježíšek v Betlémě. Dle křesťanů se Marii zjevil anděl Gabriel, pověděl jí, že panensky porodí Božího syna, a jaké mu má dát jméno. Marie byla zasnoubená s Josefem, se kterým putovala do Betléma, kde syna porodila ve chlévě. Na narozeného Ježíška se přišli podívat pastýři, kterým se zjevil anděl, ale také tři králové, kteří uviděli nad chlévem kometu a přinesli mu vzácné dary (Šottnerová, 2004).

Křesťanské slavení Vánoc je spojeno s opakujícími se svátky, které značí počátky časů. *“O Vánocích prožívá věřící člověk zrození božského dítěte, jako by se právě narodilo”* (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988, s. 19). Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) uvádějí, že nelze přesně určit, od kdy se Vánoce slaví, zatímco Večerková a Frolcová (2010) uvádí prvotní slavení Vánoc ve 4. století.

Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) i Večerková a Frolcová (2010) tvrdí, že prvotní křesťané oslavovali především vzkříšení Ježíše, které si připomínáme v dnešní době o Velikonocích, ale Ježíšovo narození se dlouho neslavilo. Pohané událost spojenou s narozením Ježíše Krista často spojují s mýtem o zimním slunovratu. Datum se však začalo spojovat s jinými pohanskými i křesťanskými svátky. Dlouho se připomínal křest Krista, který se datuje na 6. ledna, a také zázračné proměnění vody na víno v podobné dny. Nakonec se však datum posunul až na 25. prosince, kdy se slavila právě slavnost Narození. Na datumu narození Krista 25. prosince se shodují teologové i astronauti. Dodnes můžeme vidět historické rozdíly ve východních a západních Vánocích. Slavení narození Ježíše se dlouho přelo s pohanským řeckořímským kultem, ale nakonec svátek církve prosadila. Postupně se začalo šířit umění spojené právě s motivem dítěte v jeslích a jeho matkou. I po zavedení křesťanství, však zůstaly pohanské prvky slavení (Frolec, Snížková,

Davidová, Červenka, Dvorský, 1988). Na rozdíl od Velikonoc je pojmenování pro vánoční svátky v celé Evropě různorodé. Opět se zde setkává křesťanský a pohanský proud. Křesťanské pojmenování Narození Pána našeho Ježíše Krista vychází z latiny (Večerková, Frolcová, 2010).

“Svátek Narození Páně (25. prosince) se od 4. století šířil z Říma po celém křesťanském světě. V našem lidovém prostředí se nakonec stal nejvíce slaveným svátkem v roce.” (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988, s. 48).

Koura a Korouvá (2010) popisují Vánoce u nás od vzniku republiky. V období první republiky měly Vánoce podobné prvky jako dnes. Duchovní stránka bývala potlačována konzumem, do popředí se dostávaly nejrůznější hračky pro děti, jako stavebnice, loutkové divadlo a panenky. Bylo velké množství různých sladkostí, peklo se cukroví a vánočky. Během druhé světové války nosil dárky stále Ježíšek, i když byl tlak na odklon od křesťanských Vánoc a snaha vrátit se k pohanské slavnosti slunovratu. Nebyl dostatek zboží, ani jídla a kvůli okolnostem se často Vánoce vůbec neslavily. Děti psaly dopisy s přáními, aby se domů vrátili otcové z války a nacisté potlačovali veřejné sbírky. Po válce byly opět obnoveny charitativní sbírky pod veřejnými stromy. (Koura, Kourová, 2010).

V době komunismu byl často nedostatek potravin, zboží i výpadky elektřiny. Na přelomu padesátých a šedesátých let se situace v republice zlepšila, zboží bylo více a Vánoce se opět staly více konzumními. Místo kapra se často pojídal řízek a v komunistických písních se odrážela hojnost. Vánoce byly v té době zneužity a měly ideologický rozměr. Betlémská hvězda se často přirovnávala ke hvězdě komunistické. Po revoluci se navrátil Ježíšek, bývala velká účast na půlnočních mších a lidé začali trávit svátky více dle svých představ i v zahraničí (Koura, Kourová, 2010).

1.2 Advent

“Advent je období přibližně čtyř týdnů před Štědrým dnem. Začíná vždy v neděli, která je nejbližší k svátku sv. Ondřeje 30. listopadu.” (Kupcová, Nádvorníková, Růžičková, Svobodová, Vondrušková, 2016, s. 65).

Podobně datuje období adventu i Šottnerová (2004). Dodává, že v latině advent znamená příchod, konkrétně pak očekávání na příchod Mesiáše (Šottnerová, 2004). Advent však

nebyval vždy čtyřtýdenním obdobím, dříve míval i osm týdnů (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

Dříve se lidé častěji scházeli v kostelích, zpívali roráty a nastávala doba postní. (Kupcová, Nádvorníková, Růžičková, Svobodová, Vondrušková, 2016). O rorátech píšou také Večerková a Frolcová (2010). Vysvětlují, že roráty pochází z Itálie, kde dříve dudáci brzy ráno hlasitě ohlašovali Vánoce. I u nás bylo zvykem venku pod širým nebem ohlašovat příchod Vánoc. Můžeme zde vidět prvky dnešních křesťanských rorátů, jako vzpomínku na andělské zvěstování. České roráty, tak jak se dochovaly i do dnešních dní, začaly vznikat až v 16. století. Byly koncipovány jako mše k Panně Marii, zpívaly se v latině a jejich návštěvnost byla vysoká. Půst, který tradičně k adventu patřil, se podobal půstu před Velikonocemi. V některých zemích se půst dodržuje přísně i dnes. U nás je známější spíše jednodenní půst na Štědrý den. Při postním období utichly veškeré zábavy a lidé se zaměřovali na konání dobrých skutků (Večerková, Frolcová, 2010).

Večerková a Frolcová (2010) popisují advent jako období, kdy se lidé navštěvovali, po večerech se dralo peří a vyprávěli se různé příběhy. Děti počítaly dny do Vánoc a čekaly na Ježíška, což popisují i Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988). Již dříve se také v adventu měřil čas a odpočítávaly se dny, kdy přijdou Vánoce. Například ve Francii si děti posouvaly ovečkou blíže k Betlému. Blížící se Vánoce značily i zapálené svíčky na adventním věnci. Již v polovině 19. st. se objevují zmínky o adventním kalendáři. Dříve se do adventního kalendáře přidával například úryvek z bible pro dospělé, časem se z toho však stala tradice spíše pro děti (Večerková, Frolcová, 2010).

Adventem pro křesťany začíná nový liturgický rok. Prameny ukazují, že jeho historie sahá až do 4. století (Kupcová, Nádvorníková, Růžičková, Svobodová, Vondrušková, 2016). Pojem „advent“ ustanovila církev, aby zabránila pohanským tradicím a začaly se v době adventní slavit svátky světců. Mezi tyto svátky řadíme svátek svatého Martina, 11.11., svátek sv. Ondřeje, 30.11., svátek sv. Barbory, 4.12., svátek sv. Lucie, 13.12., či známý svátek sv. Mikuláše 6.12. I přes snahy církve se však udržela spousta adventních a vánočních pohanských tradic. (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988). Propojení pohanského a křesťanského svátku můžeme vidět například při slavení svátku sv. Mikuláše. Zvyky, tradice a obyčeje se církev také snažila omezit, a i když se mnoho tradic již neuchovalo, stále slavíme pohanské tradice často ve spojení s křesťanskými svátky. (Frolec,

Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988). Šottnerová (2004) se na tomto tvrzení s autory shoduje a popisuje, že již s příchodem křesťanství se církev o zánik pohanských slavností snažila, což se jí povedlo pouze částečně. Večerková a Frolcová (2010) vyjadřují propojení křesťanských a pohanských tradic podobně. Popisují starý pohanský zvyk průvodu masek, který se v některých koutech Evropy drží dodnes. Lidové masky byly často propojeny právě s křesťanskými svátky. V průvodu masek se tak vedle čerta a zvířecích masek vyskytovaly i postavy svatých. Nejčastěji to byla Lucie, či Mikuláš.

“Vánoce jsou často považovány za nejkrásnější svátky v roce. Neopakovatelnou vánoční atmosféru vytváří spojení křesťanských i pohanských tradic” (Kupcová, Nádvorníková, Růžičková, Svobodová, Vondrušková, 2016, s. 66).

Z adventních tradic také vychází adventní věnec se svíčkami. U křesťanů je po celé období liturgickou barvou fialová, avšak na třetí neděli adventní se zapaluje svíce růžová ve znamení hesla “radujte se”. V Evropě bývalo také zvykem v adventní době obcházet během nočních hodiny domy, klepat na dveře a zpívat. Tento zvyk byl vyjádřením Marie a Josefa, kteří klepali na domy a hledali přístřešek. Z evangelií se ujal námět Marie, Josefa a Ježíška v Betlémě. Již dříve se tak hrály různé vánoční hry, zpívaly se písně a malovaly obrazy s tímto námětem. I dnes by měl být advent obdobím pro zastavení, utišení a jakousi sebereflexi, což však často převládá stres a shánění všeho potřebného na Vánoce. (Večerková, Frolcová, 2010).

Advent končí den před Štědrým dnem, a to 23. prosince. 24. prosince se pak slaví Štědrý den a také svátek Adama a Evy. Dalšími následujícími svátky jsou Boží hod vánoční neboli 1. svátek vánoční a svátek sv. Štěpána neboli 2. svátek vánoční. Narození Ježíše Krista se datuje 25.12. (Kupcová, Nádvorníková, Růžičková, Svobodová, Vondrušková, 2016).

1.3 Tradice, pověry, symboly a zvyky

“V lidových vánočních obyčejích se propojilo předkřesťanské (a mimokřesťanské) s křesťanským natolik, že je lze mnohdy jen těžko od sebe oddělit” (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988, s. 52).

K Vánocům patří mnoho tradic, zvyků, pranostik, symbolů a pověr, které jsou předávány písemně i ústně z generací na generaci. Dnes již zaniklo mnoho dřívějších zvyků a tradic, ale některé stále dodržujeme právě kvůli tradici samotné. Často se však tyto zvyky, ať už

české, či přijaté ze zahraničí, modernizují, mění a vytváří se i tradice nové. Nejvíce zvyků je vázáno přímo ke Štědrému dni, jsou však i některé, které patří k dalším vánočním svátkům (Šottnerová, 2004). Většina tradic, obyčejů a zvyků jsou propojením lidových pohanských tradic s křesťanskými prvky. Tradice mají kořeny po celé České republice, avšak v každém kraji bývaly a dodnes jsou jisté odlišnosti. Důležitou součástí tradičních Vánoc jsou obřady, jako jsou ty v kostelech, či v rodinách u stolu (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

Zvyky a pověry bývaly různé, často šlo o zákazy, či nějaké přesvědčení. Nesmělo se například klít a nadávat, či se lidé postili, aby večer viděli zlaté prasátko. Spousta obyčejů a zvyků vychází z pověr spojených s úrodou a hospodářstvím. Například se na Vánoce nečistily stáje, aby dobytek nekulhal, či se nesmělo prát, aby nebyla v domě smůla (Šottnerová, 2004). Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) líčí zvyky spojené s hospodářstvím podobně. Popisují například zvyk zakopávání zbytků jídla do země, aby byla další rok úrodná, líčí také zvyk, kdy se dávala sláma pod stůl při štedrovečerní večeři. Pomocí některých tradic se odhadovalo počasí celého dalšího roku. Tyto pověry, zvyky a tradice se podobně slavily i na Nový rok a Tři krále, kdy se věřilo, že bude celý rok šťastný a úrodný. Mnoho z těchto lidových tradic prodělalo takzvanou christianizaci. Například se začalo světit obilí, aby byla dobrá úroda. Velkou symboliku měl také oheň, který dodnes o Vánocích velmi figuruje. (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

Velké množství tradic a obyčejů se pořád traduje, jako je rozkrajování jablka, které značí zdraví či nemoc, dle symbolů hvězdy či kříže, nebo také pouštění lodiček ze skořápek od ořechů se svíčkou po vodě, které značí, zda bude držet rodina při sobě, či se rozhádá. Dalším dochovaným zvykem je také dávání peněz, či šupin pod talíř a do peněženky. Do nedávna bylo také velmi populárním zvykem lití olova a následné hádání budoucnosti, či házení papučí, z čehož se odhadovalo, zda se dívka vdá. Velmi významným a uchovaným zvykem je také návštěva půlnoční mše a různé vánoční hry, dnes ve formě divadel a besídek (Šottnerová, 2004). Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) popisují podobné dochované zvyky, a to převážně rozkrajování jablka a pouštění skořápek po vodě.

Šottnerová (2004) popisuje také symboly Vánoc, mezi které patří betlém, děťátko, strom, jmelí, ryba, ale také například zvon, který je s Vánocemi spjat již od 6. století a má převážně

křesťanskou historii. Zvony údajně spojují Boha s lidmi a dodnes jsou součástí obřadů v kostelech. Dříve se také používaly místo hodin a ohlašovaly důležité zprávy, jako bylo nebezpečí, smrt, či naděje a radost. Dodnes jsou zvonky symbolem Vánoc, používají se jako ozdoby či perníčky. Dále popisuje vánoční pranostiky, které bývaly spojeny s přírodními jevy a počasím. V pranostikách se často objevují svátky svatých.

1.3.1 Štědrý večer

“Štědrý den se z liturgického hlediska označuje jako vigilie, tj. v překladu “bdělost” a očekávání slavného dne. S tímto dnem je spojena již od 14. století večerní nadílka. Název “Štědrý den” však z hlubšího pohledu připomíná štědrost Boha Otce” (Šottnerová, 2004, s. 10).

V pramenech ze 14. a 15. století můžeme nalézt různorodé tradice spojené se Štědrým dnem. Již tenkrát si lidé předávali na Štědrý večer dary, chodilo se do kostela, kde se hrály různé hry o Ježíškovi, a na některých místech Evropy se zapalovalo tzv. vánoční poleno. Půlnoční mši ustanovil papež Sixtus III. v Římě. Dříve nebyla tradicí jen půlnoční mše, ale dokonce i mše jitřní. Dodnes mají velký prostor na půlnoční mši koledy a další vánoční písně. (Večerková, Frolcová, 2010).

S Vánocemi je také úzce spojováno světlo, které má kořeny v církvi i v lidové tradici při slavnosti zimního slunovratu. Světlo symbolizuje život, určitou naději a záchranu ze tmy. Na severu Evropy jsou tak Vánoce spojovány právě se slavením světla. Zapalování svící se z kostela postupně přesunulo až do chudých domácností. Zvykem bylo mít dvě svíce, často takové, které hořely po celou dobu Vánoc a hořely na počest Ježíše. Tradice zapalování svíček se dochovala až dodnes, kdy se zapalují svíčky lidé v rodinách i na hřbitovech a v kostelích (Večerková, Frolcová, 2010).

Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) popisují, že se dříve v období Vánoc modlitbou vzpomínalo na zesnulé blízké. Večerková a Frolcová (2010) vyjadřují vzpomínání na zesnulé podobně a dodávají, že se v některých zemích prostírá pro zesnulé při štědrovečerní hostině, a také se věří v návrat zesnulých předků na zem, v čemž můžeme vidět prvky pohanské tradice. Dodnes se v některých rodinách prostírá pro nezvaného hosta, či právě pro zesnulé. Šottnerová (2004) tuto tradici líčí podobným způsobem a doplňuje, že Vánoce jsou obdobím jakési nostalgie, při kterém lidé vzpomínají na zemřelé členy rodiny i na své vlastní dětství. Dále popisuje, že se dříve věřilo, že ke štědrovečernímu stolu má

zasednout lichý počet lidí a pokud měla rodina sudý počet, tak se pozval právě host. Tradici lichého počtu lidí u stolu popisují také Kupcová, Nádvorníková, Růžičková, Svobodová a Vondrušková (2016). Dodávají, že již dříve bylo zvykem připravovat a chystat celý dům. Štědrovečerní večere započala až ve chvíli, kdy vyšla na nebi první hvězda.

1.3.2 Koleda a koledování

Termín “koleda” pochází z Říma, je spjat s lednovým přáním a pochází již z předkřesťanského období. Koledníci v maskách obcházeli domy a za zpěv a říkadla dostávali různé dary, což symbolizovalo přinášení štěstí a zdaru do domu. Koledování se různě měnilo a rozšířilo se do jiných období během celého roku. Postupem času se církev snažila o převzetí této tradice a zavedlo se koledování kněží. Od 14. století se začaly šířit církevní koledy, nejdříve pouze v latině, a až později do dalších jazyků (Večerková, Frolcová, 2010). Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) popisují koledování podobně. Uvádějí, že první záznamy o koledě jsou ze 14. století a mívají většinou křesťanský motiv. Nejčastěji se zpívá přímo o narození Ježíška, či o okolnostech spojené s touto novinou. Na koledu se chodilo o Štědrém večeru, ale také na Nový rok a na Tři krále. Skrze koledu si lidé přáli štěstí a zdraví do Nového roku, což se udrželo až dodnes, například ve formě tříkrálové sbírky pro charitu (Večerková, Frolcová, 2010). Kupcová, Nádvorníková, Růžičková, Svobodová a Vondrušková (2016) také popisují zvyk koledy. Zdůrazňují, že dříve chodili na koledu všichni dospělí a postupně se tento zvyk přenechal dětem.

1.3.3 Vánoční stromek a jmelí

Přesná spojitost mezi jehličnatým stromem a Vánoci není známá. Můžeme se však domnívat, že je to možné duchovní symbolické propojení mezi všemi světy. Traduje se také mnoho legend, které vychází jak z pohanství, tak z křesťanství. Zelená barva je zároveň symbolem věčného života (Šottnerová, 2004).

Dříve bylo u některých evropských národů vánoční tradicí umisťovat zelené větývky po domě. Z této vánoční větve však současný vánoční stromek nevychází. Vánoční stromek má původ v Německu u bohatších rodin, první zmínky jsou ze 16. století, na čemž se shodují Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský (1988) i Večerková a Frolcová (2010). Již tenkrát se zdobil sladkostmi a ovocem. Postupně se rozšířil do rolnických rodin, a také do celé Evropy i světa. K nám se tato tradice dostala dle historických pramenů až v 19. století, na čemž se shodují Večerková, Frolcová (2010) s Šottnerovou (2004). Kupcová,

Nádvořníková, Růžičková, Svobodová a Vondrušková (2016) s autory souhlasí a také udávají tradici vánočních stromků u nás od 19. století. Popisují, že nejprve se tradice rozšířila u šlechty a až později do venkovských rodin.

Časem vznikla obava, aby vánoční stromek nenahradil tradiční české jesličky. Od 20. století se u nás začaly stavět vánoční stromky na veřejných místech pro všechny. Zvyk jsme převzali z USA a podporuje slavení Vánoc na veřejnosti s celým společenstvím lidí. V období první republiky se také pod veřejnými stromy začaly pořádat sbírky pro chudé, které přetrvávají dodnes. (Koura, Kurová, 2010).

Stromy se vybírají různé, nejčastěji je to jedle, ale také borovice či smrk. V současném století jsou populární i umělé stromky, či stromy v květináči. Dříve se stromek zdobil spíše přírodninami, jídlem, papírovými, dřevěnými, slaměnými ozdobami a svíčkami, dle sociálního postavení rodiny. Na konci 19. století začaly být populární české skleněné ozdoby a postupem času i čokoládové figurky, nejružnější řetězy a světýlka. Nyní se některé rodiny vracejí ke starým způsobům zdobení a volí tradičnější stromek, jiné rodiny zdobí stromek moderněji (Šottnerová, 2004).

K Vánocům tradičně patří také jmelí. *“Zavěšené jmelí prý přináší do domu štěstí a lásku, chrání proti zlým duchům a čarodějnicím”* (Šottnerová, 2004, s. 14). Tento keřík je parazitem stromů a jeho vánoční historie sahá až k pohanským obřadům, ale tradují se i křesťanské legendy spojené s touto rostlinou. Dříve lidé věřili, že má kouzelnou moc, jeho kuličky přirovnávali k perlám a obdivovali, že dozrává v zimě. Dodnes je zvykem polibek partnerů pod jmelím, který údajně přináší plodnost (Šottnerová 2004). Večerková a Frolcová (2010) popisují, že tradice jmelí se rozšířila převážně v 19. století.

1.3.4 Jesličky

Jesličky oproti vánočnímu stromku vycházejí z církevního prostředí. *„Betlém, nazývaný také jesličky, představuje scénu narození Krista ve chlévě. Traduje se, že jako první ji vytvořil ve 13. století František z Assisi, zakladatel františkánského řádu.”* (Kupcová, Nádvořníková, Růžičková, Svobodová, Vondrušková, 2016, s. 69). Večerková a Frolcová (2010) se s tvrzením shodují a také datují první jesličky, které rozšířil sv. František, již od 13. století. Dodávají, že vznikaly ze starých maleb a fresek, na nichž byl již od raného křesťanství zachycen příběh o narození Ježíška. Šottnerová (2004) také souhlasí a popisuje, že: *„Zakladatelem Betlémů je František z Assisi.”* (Šottnerová, 2004, s. 11). Dále dodává, že

vychází z gotických skříňových obrazů. Popisuje však spíše betlémy, jako celkovou scénérii, zatímco ostatní autoři popisují jesličky, jako konkrétní objekt, místo pro Ježíška. Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) oproti ostatním autorům uvádějí, že vznikly až v 15. století v Itálii v jezuitském a františkánském řádu.

Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) popisují, že v Čechách se jesličky objevily poprvé v 16. století u jezuitského řádu, jako realistické jesle v kostele. Postupně se rozšiřovaly do dalších kostelů i rodin. Šottnerová (2004) souhlasí a dodává, že se do domácností přesunuly v 18. století. Večerková a Frolcová (2010) s tvrzením také souhlasí a popisují, že na přelomu 15. a 16. století vznikl kult Pražského Jezulátka, s nímž se začaly šířit sošky, obrázky i modlitby. Uvádí, že nejen u nás, ale i v mnoha dalších evropských zemích, ve středověku opěvovali postavu Ježíška v jesličkách, a to i při slavení Nového roku.

Nejčastější je u nás tradiční trojrozměrné provedení jesliček s různými postavami, které zachycuje vánoční příběh. (Večerková, Frolcová, 2010). Šottnerová (2004) vykresluje provedení jesliček podobně a popisuje širší celkovou scénérii betlému, jako scénérii s pastýři, Marií, Josefem, zvířaty a Ježíškem uprostřed. Uvádí, že betlémy jsou vyrobeny často ze dřeva, ale také z papíru, sádry, hlíny či z těsta. V Čechách mají betlémy dlouholetou tradici, a to nejen ty postavené, ale také betlémy živé. Dále autorka poukazuje na symboliku děťátka v jeslích, jako symbol počátku. V dnešní době jsou jesličky neboli betlémy, často zastíněné vánočním stromkem, který je v rodinách populárnější. V kostelích však bývají tradicí dodnes (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

1.3.5 Pokrmy

Štědrovečerní večeře byla ve všech koutech Evropy většinou bohatá, protože značila blahobyť na celý další rok. Pokrmy připravované na Štědrý den se v různých koutech Evropy liší, dle pěstovaných surovin a zvyků (Večerková, Frolcová, 2010). Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988), popisují štědrovečerní večeři, při které se jedly různé polévky, a také tradiční “kuba”. Podobně popisují večeři i Večerková a Frolcová (2010). Dodávají, že často byla podávána kaše, maso, obřadní pečivo, různé druhy cukroví a dezertů. Šottnerová (2004) podobně vyjadřuje večeři o více chodech. První chod byl většinou polévka, ať už rybí, čočková, kroupová či hrachová. Hlavním chodem bývala většinou kaše či omáčka, mnohokrát s houbami. Součástí hostiny bylo také ovoce, jako například jablko, a také vánoční cukroví. Cukroví je však spjata s Vánocemi až od 19. století. Dodnes se často

rodiny předhání v počtu druhů a různorodostí přísad. Pokrmy se však lišily podle kraje a tamních zvyků. Uchovanou tradicí se stalo i pečení vánočky, která bývala symbolem hojnosti již od 16. století a je spjata s mnohými pověrami (Šottnerová, 2004).

Na Štědrý den byl tradicí půst od masa a dalších jídel, který končil většinou až po mši, či před Štědrovečerní večeří, na čemž se shodují Kupcová, Nádvorníková, Růžicková, Svobodová a Vondrušková (2016) s Šottnerovou (2004). Ryba se v mnoha zemích ujala právě kvůli postu, jelikož značila křesťanské postní jídlo. Mimo jiné byla symbolem plodnosti a šupiny byly symbolem bohatství, z čehož se ujalo opět několik dalších tradic (Večerková, Frolcová, 2010). S tímto tvrzením souhlasí i Šottnerová (2004) a dodává, že ryba, a to u nás konkrétně kapr, je velmi rozšířenou tradicí již od 19. století. Popisuje, že dříve bylo zvykem se účastnit výlovu ryb, a také mít živou rybu doma ve vaně. Někteří dokonce rybu pustili zpět do řeky, v jiných rodinách se snědla. K šupinám doplňuje, že je zvykem je schovávat pod talíř, či do peněženky pro štěstí. Kupcová, Nádvorníková, Růžicková, Svobodová a Vondrušková (2016) taktéž zmiňují, že kapr býval už od středověku postním pokrmem, jelikož křesťané dříve při štědrovečerní večeři nejídali maso. Postupně se ujal jako tradice.

Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) popisují, že u nás byly ryby spíše výjimkou, a to převážně v jižních Čechách u měšťanských rodin. Pokrm, stejně jako tradice, se lišily kraj od kraje. Z masa bylo zvykem převážně vepřové a drůbeží. V Británii bylo například zvykem servírovat kančí hlavu, či krocana. V jiných koutech Evropy se pak servírovala pečená husa. K jídlu se popíjelo vánoční pivo. Důležité však nebylo pouze jídlo, ale i prostření stolu a celkové štědrovečerní stolování. (Večerková, Frolcová, 2010).

V dnešní době není u nás nadbytek jídla a vzácnost některých potravin svátkem, ale běžnou součástí života. Stále častěji se ve spojitosti s Vánoci poukazuje na nadměrnou konzumaci cukru i dalších surovin. (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

1.3.6 Obdarování

“Základem výměny darů je víra, že spolu s darem přechází částěnka dárcovy bytosti a že ten, kdo dar dostává, vstupuje do těsného svazku s dárce” (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988, s. 93). Podobně popisuje obdarovávání i Šottnerová (2004). *“O Vánocích, ale i jiných příležitostech nejde přece o prezentaci movitosti dárce, ale o projev*

lásky, přízně, úcty a o snahu připravit svým blízkým pěkné překvapení.” (Šottnerová, 2004, s. 16).

Jeden z významných tradovaných zvyků je štědrost ve formě obdarovávání. Podle Frolce, Snížkové, Davidové, Červenky a Dvorského (1988), jsou nejstarší zprávy v Čechách ze 16. století. Večerková a Frolcová (2010) však uvádí již 15. století. Zvyk obdarovávání byl rozšířený ve městech i na vesnicích. Darovávalo se pečivo, koláče, ovoce, sladkosti, ale také nádobí, či peníze. Děti pod stromečkem dříve dostávaly potřebné věci, jako oděv, pomůcky či hračky. Od 19. století stoupalo pojetí Vánoc jako svátek obdarovávání dětí, což přesáhlo až do dnešní doby, kdy se Vánoce stávají převážně svátkem dětí. Nadělování dárků pro děti bylo historicky spojeno převážně se svátkem svatého Mikuláše, s čímž souhlasí Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský (1988) i Večerková a Frolcová (2010), které dále uvádějí, že se přesně nedá určit, odkud tradice obdarovávání pramení. Popisují, že nadělování může vycházet z darů, které se dávaly spolu s novoročním požehnáním. Zároveň představují i pravděpodobnou spojitost s milosrdným darem potřebným, který býval zvykem. Velmi pravděpodobná je také provázanost s dary od tří králů a pastýřů v Betlémě, s čímž souhlasí i Šottnerová (2004), která dále vyjadřuje, že darování darů je spojeno s křesťanskou tradicí.

Dříve byly Vánoce možností k obdarování potřebných či chudých, nyní je zaměřeno spíše na děti (Kupcová, Nádvorníková, Růžicková, Svobodová, Vondrušková, 2016). Obdarovávání dětí se stává velkým problémem dnešního světa. Někteří rodiče využívají dar jako motivaci, aby dítě bylo hodné. Děti dostávají dar pouze za odměnu, musí si ho zasloužit. V nedůsledné výchově pak ale tato motivace nefunguje a dítě si brzy zvykne na to, že dostane dar i přes výhrůžku. Jinde děti naopak dostávají dary automaticky bez zásluhy. Mnozí rodiče si neuvědomují, že děti potřebují i jiné než hmotné dary, jako jsou slova lásky, povzbuzení, uznání, a také čas rodičů. Dospělí někdy využívají dětské touhy po darech a získávají si jimi náklonnost dítěte, a to převážně finančně velmi nákladnými dary. Je otázkou všech rodičů, kolik dárků by mělo dítě dostat, a jaká by měla být frekvence darů během roku. V dnešních rodinách děti většinou dostávají na Vánoce velký počet darů, jelikož dostanou dary nejen od rodičů, ale i od široké rodiny. Velkou roli pak ve skupině dětí hraje počet darů, velikost darů a u starších dětí i finanční hodnota daru. Dostanou-li děti ve skupině oblíbenou věc, stávají se často populárními. Naopak děti, které dostanou levnější, méně hodnotnou věc, se pak stávají terčem výsměchů a zažívají zklamání. Tyto aspekty pak v dětech budují více zistnost,

závist a materialismus nežli štědrost. Rodiče se tak musí v dnešní době vypořádat s touto problematikou a volit cestu, která se jim zdá pro dítě nejvhodnější. Otázkou pro rodiny i širokou veřejnost je, co dětem o Vánocích chtějí předávat, do jaké míry se nechají ovlivnit společnostmi, a jaké budou předávat hodnoty skrze Vánoce svým dětem (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988). Šottnerová (2004) vnímá podobné problémy Vánoc a uvádí, že se dárky stávají hlavním bodem celých Vánoc. Popisuje, že je vhodné děti vést nejen k dostávání, ale právě i k dávání darů druhým.

1.4 Postavy Vánoc

Postavy dárců pochází jak z křesťanských tradic, tak i z pohanských postav spjatých se zimním slunovratem (Večerková, Frolcová, 2010). *“České lidové Vánoce si dodnes uchovaly i katolického dárce Mikuláše, i skrytého štedrovečerního dárce Ježíška, který zůstává v jejich středu”* (Večerková, Frolcová, 2010, s. 446).

“Dětství je charakterizováno vírou v kouzelný, nadpřirozený svět, jenž nezná žádné překážky, a když, tak mávnutím čarovného proutku zmizí. V tomto světě existují bytosti, které dokáží splnit každé přání. A proto každoročně miliony dětí “píší” svá přání různým vánočním bytostem” (Šottnerová, 2004, s. 17).

1.4.1 Český Ježíšek

“V českém prostředí se od dětství těšíme na Ježíška jako skrytého štedrovečerního dárce” (Večerková, Frolcová, 2010, str. 23).

Pojem “Ježíšek” může být pro děti velice zavádějící, neboť má pro ně více významů. Někdo pojmem označuje štedrovečerní dárek, někde se užívá jako synonymum pro Štědrý den, či večer, ale zároveň je to nadpřirozená bytost, která dává dárky. Pokud děti znají i historický, či náboženský charakter, znají Ježíška jako malého Ježíše Krista. Nesmíme opomenout také zvolání “Ježíš, Ježíšimarjá, jezus” a další slova, která děti často slýchávají z úst dospělých, či je sami mají naučená. Děti v předškolním a mladším školním věku jsou pak z těchto pojmů zmateny a chybí jim vysvětlení a spojitost všech těchto slov.

Ne však pouze děti se dostávají do komplikací kvůli různým pohledům na pojem “Ježíšek”. Někteří dospělí zastávají názoru, že Ježíšek v náboženském, či historickém významu Ježíše Krista existuje, nebo existoval. Často jsou to křesťanské rodiny, které vedou děti náboženskou výchovou. Jiní, svým dětem tvrdí, že Ježíšek nosí dárky a v pozdějším věku

děti se pak musí vypořádat se zjišťováním pravdy. Další skupina rodičů dětem rovnou přizná, kdo naděluje doopravdy dárky pod strom a vyhýbají se pojmu “Ježíšek” úplně. Děti však nejsou obklopeny pouze rodiči, ale i dalšími příbuznými, prarodiči, kamarády, dalšími dětmi, či pedagogy. Není pak výjimkou, že se dospělí dostávají do konfliktů, často i přímo před dětmi, a rozhodují se, které pojetí Vánoc zvolí. Děti si však s pojmem “Ježíšek” spojují ve většině případech pouze hmotné dary. Děti se netěší na magickou létající postavičku, ani na náboženského Ježíše, ale převážně na nové hračky, které dostanou po stromečkem. Dospělí jim k tomu pomáhají tím, že přejí “bohatého ježíška”, či jim zdůrazňují, že i u nich pod stromem jim Ježíšek něco nechal. Není však důležité, kterou formu slavení rodiče volí, ale kvalita mezilidských vztahů v konkrétních rodinách. V prostředí s dobrými mezilidskými vztahy a vhodnou komunikací je tak možné postavu Ježíška vhodně pojmout (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

Z historického pohledu se Ježíšek, jako nositel dárků, poprvé objevil v Německu, kde se postupem času nadělování dárků v předvečer slavení Kristova narození pojmenovalo “Christkind” neboli “Ježíšek”. “Ježíšek” jakožto postava, která nosí dárky, vznikla v 16. století, kdy se Luther snažil potlačit popularitu světce Mikuláše. Tato reforma se však nelíbila katolickému prostředí, proto začaly vznikat různé rozpory. V Německu se tímto rozporem stal nositelem darů na jihu spíše “Christkind”, neboli Ježíšek, a na severu Weihnachtsmann, neboli vánoční muž. (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988). Večerková a Frolcová (2010) uvádějí, že v 19. a 20. století byl už Ježíšek nazýván ve spojení Vánoc běžně. Spojení se svátkem sv. Mikuláše však přetrvávalo po dlouhou dobu až dodnes. Dříve bylo zvykem dávat za okno kousek sena, dnes je tradicí tam umisťovat dopis. Občasně se u nás vyskytovaly i jiné postavy, které nadělovaly dárky a podobaly se více Mikuláši (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

K nám přišel Ježíšek údajně spolu s vánočním stromkem z Německa. Zachoval si podobu malého Božího dítěte, který přichází se zvoněním zvonečku. Nejspíše právě ve spojení s vánočním stromkem se dětem vysvětluje, že stromek přinesl Ježíšek (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988). Podobně Ježíška u nás popisují i Večerková a Frolcová (2010) a dodávají, že Ježíšek nechodí sám, ale často s pomocníky anděly. Ježíšek naděluje i v jiných zemích, a to konkrétně na Slovensku a na některých místech v Itálii (Šottnerová, 2004). V určitých místech v Čechách se nadělovalo až ráno na Boží hod vánoční. (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

S příchodem komunismu upadávalo tradiční, a to převážně křesťanské, pojetí Vánoc. Komunisté likvidovali náboženské symboly i církevní svátky a útočili na podstatu křesťanství. Skrze dětskou literaturu se dětem ukazovalo, že Ježíšek neexistuje. Byly také zakázány některé koledy a knihy. (Koura, Kourová, 2010). *“V rámci všeobecného zmaterializování veřejného života musel zmizet i hlavní symbol Vánoc – Jezulátko v jesličkách. Snahu o jeho vytěsnění však vládnoucí režim spojil s nebývale zákeřným útokem na samu podstatu křesťanství – když neexistuje malý Ježíšek, nadělující o Vánocích dárky, neexistuje přece ani velký Ježíš Kristus”* (Koura, Kourová, 2010, s. 172). V dnešní době naopak fungují různé projekty a organizace, kteří se snaží postavu Ježíška u nás podpořit. Jedním takovým projektem je Ježíškova pošta na Božím Daru v Krušných horách, kam mohou děti posílat své dopisy. (Koura, Kourová, 2010).

1.4.2 Weihnachtsmann, Père Noel, Father Christmas a Challande

“Ke zjevům, které se začlenily do symboliky Vánoc, se řadí novodobé světské figury, na jejichž podobě a popularizaci se podíleli literáti, výtvarníci, pedagogové. Dárci mají svůj pohádkový příběh, o tom, kde žijí a odkud se vydávají na cestu, aby splnili přání, o nichž jim děti píší v dopisech” (Večerková, Frolcová, 2010, s. 279).

Postupem času se začaly popularizovat další postavy, které byt' jsou podobné svatému Mikuláši, tak mají odlišné jméno a často i další prvky. Tyto postavy se staly populární často skrze reklamu a umění. V Německu se rozšířil tzv. Weinachtsmann, neboli vánoční muž, který částečně zastínil Christkinda. Tento muž je vyobrazován jako vousatý stařík s kapucí a pláštěm, který nese stromek. V Anglii je již od 17. století známý Father Christmas, což je opět vousatý muž v plášti. Časem splynul tento dárce s postavou Santy Clause (Večerková, Frolcová, 2010). Šottnerová (2004) s těmito dárci souhlasí a dodává, že Father Christmas naděluje 25. prosince a objevuje se také v některých částech Afriky.

Ve Francii se objevuje Père Noël neboli otec Vánoc, který je velmi podobný Mikuláši a ve Švýcarsku je znám dárce jménem Challande. V Evropě se pak převážně ve 20. století vedly spory o tom, zda se zachová tradiční Ježíšek, Christkind, neboli Petit Jésus, či se nositelem Vánoc stanou postavy nové (Večerková, Frolcová, 2010).

1.4.3 Santa Claus

Od roku 1990 k nám přichází nový fenomén Santa Claus. Podobně jako Děda Mráz je to vousatý stařík, který je oděn v červeném kabátě. S příchodem nového století děti často postavu Ježíška s postavou Santy Clause ztotožňovaly. Postupem času se lidé začali snažit o záchranu českého Ježíška pořádáním různých akcí a realizováním tradic. Kolem roku 2008 dokonce vznikla i petice „Zachraňte Ježíška“ (Koura, Kourová, 2010). Večerková a Frolcová (2010) také poukazují na populární postavu Santy Clause se kterou se pojí i pojem konzumní Vánoce. *„Tradiční evropští dárce čelí konkurenci americké postavičky, která symbolizuje konzumní stránku soudobých Vánoce a je ikonou komerce a reklamního průmyslu“* (Večerková, Frolcová, 2010 s. 299).

Santa Claus se do Ameriky poprvé dostal v roli tradičního Mikuláše, kterého tam přinesli přistěhovalci z Evropy. Američtí výtvarníci si však Mikuláše přetvořili a v 19. století vytvořili postavu Santy Clause. Různí výtvarníci se pokoušeli ztvárnit jeho podobu, ale nakonec se do povědomí dostala převážně podoba od výtvarníka Haddona Sundbloma, který namaloval Santu jako staříka v červeném obleku a čepici v roce 1931 pro firmu Coca-cola. Tato vánoční kampaň se stala velmi úspěšnou a dodnes je Santa Claus populárním po celém světě (Večerková, Frolcová, 2010). Santa Claus naděluje nejenom v USA, ale také v Irsku a v některých asijských zemích (Šottnerová, 2004).

1.4.4 Děda Mráz

Ruská postava nazývaná Děda Mráz se rozvinula z tradice spojené s mrazem. Mráz byl živel v přírodě, kterého se lidé báli, a o Vánocích se měl pozvat na večeři, aby neškodil. Postupně se o podobných postavách psaly různé povídky, kde byl vyobrazen jako stařík, který pomáhá lidem se zimou. Postupně se tak do povědomí dostávala postava spojená s mrazem, ale i s nadělováním darů. Ve 20. století se postava Dědy Mráze stala velmi populární, dostala se do knih, na obrázky pro děti i do reklam. Tento dárce je stejně jako jiné postavy vousatým staříkem s kožešinovou čepicí a kožíchem, nosící dětem dárky a vánoční stromek. S Dědou Mrázem často chodí Sněhurka, což je dívka v bílém oděvu. Děti se s převlečeným Dědou Mrázem mohly dříve setkat, čímž věřily že opravdu nosí dárky. Časem se v historii rozšiřoval do celého Sovětského svazu a stal se tak součástí rodinných Vánoc. (Večerková, Frolcová, 2010). Šottnerová (2004) popisuje, že Děda Mráz nosí dárky nejen v Rusku, ale i v některých částech Ukrajiny. K nám přišel Děda mráz ze Sovětského svazu v době

komunismu. Někteří se snažili o propojení Ježíška a Dědy Mráze vysvětlením, že Ježíšek vyrostl a zestárl (Koura, Kourová, 2010).

1.4.5 Severští skřítki

Koura a Kourová (2010) popisují, že v cizích zemích často nadělují dárky staříci, trollové a další postavy. Na tomto tvrzení se shodují s Večerkovou a Frolcovou (2010), které popisují konkrétní postavy. Na skandinávských ostrovech se postupem času staly nositelem dárků skřítki s různými jmény. V Norsku se ujalo jméno Nisse a Gardvorden, podobně je tomu i v Dánsku. Ve Švédsku se stal populární skřítek Tomte. Tito skřítki mívali podobu vousatých staříků malého vzrůstu se špičatými čepicemi a s šedým oděvem. Oblíbeným pokrmem takového skřítky bývala ovesná kaše. Dnes je také populární skřítek Jultomte, který má červený oděv a zvonek (Večerková, Frolcová, 2010). Šottnerová (2004) popisuje skřítky podobně, avšak na názvech se přesně neshodují. Udává, že v Norsku nosí dárky skřítek Misen a ve Švédsku malý dědeček Jultombe.

Ve Finsku se ke konci 19. století objevil vánoční dárce Joulupukki, neboli vánoční koza. Jméno dostal po tradici, při které se lidé převlékali v průvodu masek za kozy. Podobal se však jiným vánočním mužům, nosil šedý plášť a byl přísný. Nejspíše právě tento dárce měl poprvé svou vánoční dílnu, pomocníky a soby. Postupem času se tato postava propojila se Santou Clausem. Na Islandu se tradují postavy jménem Jólasveinar, což jsou škodolibí vánoční mužíčci, kteří kradli a strašili (Večerková, Frolcová, 2010).

1.4.6 Ženské a další postavy

Šottnerová (2004) popisuje, že je chybné tvrzení, že vánočními dárči jsou pouze muži. Večerková a Frolcová (2010) s Šottnerovou (2004) souhlasí a uvádějí, že ženské postavy se často objevují i po boku mužských postav, jako je ruská Sněhurka. V Itálii je tradicí ženská dárkyně Befana, která má dobré i zlé rysy a působí podobně výchovně jako Mikuláš. V Itálii se stal nositelem dárků také vánoční anděl (Večerková, Frolcová, 2010).

Na některých místech ve Španělsku a Portugalsku nosí dárky přímo tři králové, kterým se připravuje i slavnostní průvod. Na jiných místech Španělska pak místo tří králů chodí dárce Papa Natal (Večerková, Frolcová, 2010). Šottnerová (2004) souhlasí a dodává, že Papa Natal se objevuje i v některých latinskoamerických zemích, kde mimo něj také nadělují Tři králové, kterým se říká Los Reyes Magos. V Kolumbii je to pak Niño Dios, v Číně Tun Čche Lao a v Japonsku Hoteišó. Dále popisuje, že v Holandsku již 5. prosince naděluje takzvaný

Sinterklaas. Katolická část Chorvatska uznává Jezuse, ale ostatním nosí dárky vánoční děd Božičnjaka. V Bulharsku je pak znám děda Koleda. Na místech Ukrajiny, kde nenosí dárky Děda Mráz, je nosí Svjatoj Nikolaj, podobně je tomu tak v Srbsku. Obdob těchto postav a vánočních dědů je mnoho (Šottnerová, 2004).

1.5 Slavení Vánoc

“Je to čas k radosti, čas k veselí, čas ke štěstí. Čas být spolu s pocitem bezpečí, čas na obdarování nejen dárky, ale i kouskem lásky, která sídlí v našich srdcích” (Šottnerová, 2004, s. 5).

I do současných Vánoc proniká česká kultura a umění. Sice je čím dál častější slavení Vánoc na dovolené v zahraničí, ale i přes to je tu stále řada Čechů, kteří slaví tradičnější české Vánoce, se všemi jejich prvky (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988). Koura a Kourová (2010) s tímto tvrzením souhlasí a také popisují častější slavení dnešních Vánoc na horách a dovolených. Upozorňují na konzumní Vánoce, kdy se do popředí dostávají reklamy na dárky, lidé si na Vánoce půjčují a rychle se před svátky plní nákupní centra. Na druhé straně jsou však v dnešních dobách rodiny, které se snaží o Vánoce bez stresu. Podobně popisuje vánoční čas i Šottnerová (2004), která poukazuje na to, že pro některé jsou Vánoce stresovým obdobím plné shánění dárků, pro jiné mají hlubší význam. Kupcová, Nádvorníková, Růžicková, Svobodová a Vondrušková (2016) obdobně charakterizují vliv komerce na dnešní Vánoce. Popisují, že je zvykem dnes pořádat různé trhy na náměstích s rozsvěcováním stromu, kde lidé nakupují vánoční dekorace i dárky. *“Ze skromného svátku stává se slavnostní příležitost dostupující až marnotratnosti. Jejím vyvrcholením je přebujelá oslava konce roku. Potom dřívější podstata vánoc zůstává kdesi hluboko v pozadí nebo zcela zapomenuta”* (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988, s. 98).

Koura a Kourová (2010) i Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) se shodují v tom, že se při současných Vánocích více řeší ochrana přírody a ekologie. Lidé si pořizují ekologičtější varianty umělých stromků a snaží se méně plýtvat. Dodnes se zpívají tradiční koledy, v mnoha rodinách se realizují české zvyky a stále je plný kostel při půlnoční mši. (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

Vánoční svátky se historicky proměňovaly vlivem různých kulturních proměn společnosti. Vánoce jsou propojením duchovní, hmotné a posvátné roviny s rovinou světskou. Původně

byly svátkem celé společnosti, církve či vesnice. Lidé chodili koledovat, vídali se v kostelích i na náměstích. Od druhé poloviny 17. století se však tyto svátky přesouvají spíše do jednotlivých rodin. (Kupcová, Nádvorníková, Růžičková, Svobodová, Vondrušková, 2016). Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) souhlasí a také popisují, že se od 17. století Vánoce začaly přesouvat do uzavřenosti rodin. Velký vliv na slavení Vánoc měla zároveň průmyslová revoluce, kdy se produkovalo větší množství a výběr zboží a začala se využívat vánoční doba, jako cíl na emoce dětí i dospělých. Z Vánoc se tak postupně stávají svátky dárků a chaosu, snaha nakoupit co nejlepší zboží a opět se otevírá propast mezi chudými a bohatými. Pomalu se vytrácí původ Vánoc a do popředí se dostává komerce a reklama (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

Frolec, Snížková, Davidová, Červenka a Dvorský (1988) vyzdvihují i vánoční solidaritu a dobročinnost vůči druhým, z čímž souhlasí i Koura s Kourovou (2010). Poukazují na obnovení tradice sbírky pod veřejnými stromy a na častější kupování poukázek na pomoc druhým, například od organizace Člověk v tísni. Štědrost a dobročinné akce se dostávají opět do popředí.

“Zvláštní atmosféra Vánoc, kterou pociťuje v tuto zimní dobu snad každý člověk, je vyvolána více okolnostmi. Pro někoho je to příležitost k uvažování a vzpomínce, třeba na dětství v rodném domě či na blízké, kteří už nežijí. Jiného uvádějí vánoční svátky v mystický prožitek posvátného zrození dítěte. Všichni společně pociťujeme a přejeme si, aby Vánoce byly šťastnými dny, dobou radostného míru a pokoje všem lidem dobré vůle.” (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988, s. 44).

Otázkou je, co patří do dnešních symbolů Vánoc, zda jsou to symboly tradičnější, či spíše moderní. Jedním ze symbolů se nejspíše stává spěch, vánoční stromek a převážně dárky. Právě symboly vytvářejí vánoční atmosféru, což je v dnešní době často ve formě komerce. I v současné době však přetrvává symbol štědrosti. Myslíme na lidi, kteří nemohou Vánoce slavit, na ty, kteří pracují a vzpomínáme i na Vánoce předchozí (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

1.5.1 Slavení Vánoc v rodinách

“Vánoce jsou svátky připomínající hodnotu domova, zvláště ideál domova vyznačujícího se jistotou a bezpečím” (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988, s. 416).

Vánoce jsou nejdůležitějšími svátky pro rodinu (Kupcová, Nádvorníková, Růžičková, Svobodová, Vondrušková, 2016). V dnešní době jsou svátkem, který patří převážně dětem. Když se zaměříme na vztah mezi dětmi a Vánocemi, musíme zahrnout některé aspekty, jako je věk dětí a prostředí, ve kterém se nachází. V každé rodině se setkáváme s jiným typem oslavy Vánoc. Některé rozdíly jsou zásadnější, jiné malé, a na průběh Vánoc mají různorodý vliv. Většinou se jedná o rozdíly dané zájmy jednotlivých rodin, odlišnými zvyky, a také názory. Na Vánoce chce být doma každý, ale ne všichni mohou. Někdy se v rodinách podaří zachovat klid a prožít radostné Vánoce, někde dochází dokonce k usmiřování a odpouštění křivd, jinde jsou Vánoce naopak příležitostí k hádkám a rozruchu, což zjišťují například právníci. Vánoce by měly být především svátky klidu, míru a pokoje, ve vzpomínkách na blízké zemřelé. Rodiny se však často musí vyrovnat s hromaděním stresu a konfliktů, spojených s Vánocemi. Dalším významným vlivem na současné Vánoce je televize, u které mnoho rodin tráví o Vánocích čas. I televize ovlivňuje vánoční atmosféru v domácnostech i celou organizaci Štědrého dne. Pro osamělejší jedince může být televize jedinou možností, jak Vánoce prožít v pocitu spojení se se světem. (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988).

2 Psychologie lži a klamu

“Lhaní patří mezi základní formy lidské komunikace” (Mynaříková, 2015 s. 11).

2.1 Vývoj a vznik klamu a lži

Se lží a klamem se setkáváme již po staletí, prolínají se nejrůznějšími příběhy a pohádkami. Klamání můžeme vidět i u rostlin a zvířat. Dříve se považovalo u zvířat za neúmyslné, dnes již však víme, že některé druhy, jako například šimpanzi, mohou klamat i vědomě. Zvířata, stejně jako lidé, většinou klamou ve snaze získat výhodu. Klamání a maskování jsou běžnými obrannými mechanismy v přírodě. Některé rostliny a živočichové využívají mimikry, tedy napodobování jiných druhů, aby si zajistily přežití, jako například hluchavky (Mynaříková, 2017). Klamání také můžeme vidět například u chameleona, africké kudlanky či chobotnice. Klamem se může jedinec bránit při útoku, či může klamem naopak zaútočit, podobně jako je to u kukaček. Lhaní je jedna z forem klamu, která je typická pouze pro svět lidí (Mynaříková, 2015).

Evoluce nás vybavila schopností lhát, a to jako dovedností, kterou jsme využívali k obraně nebo k získání sexuálních partnerů (Mynaříková, 2017). První forma klamání byla spíše pasivnější, aktivnější klamání se využívalo pro lov zvířat, případně jako obrana proti útočníkovi. Nejvíce se klamání rozšířilo, když lidé začali rozlišovat představy od reality. S vývojem intelektu se rozšiřovalo dál a vznikaly nové formy a způsoby klamu. S lidskou řečí přišlo i klamání verbální, které je nyní nejrozšířenější. Pojem pravda vznikl až jako protiklad slova lež, či klam, do té doby takového slova nebylo zapotřebí. Dříve se klamání používalo nejen při útoku či obraně, ale také při obchodování, nebo při magii, jako bylo například věštění. Pohledy na klam byly s postupem času různorodé. Některá společenství klam schvalovala, jiná, jako například křesťanství stavěné na pravdě, odsuzovala. Důležitým morálním aspektem byl však účel lži, jako je tomu i dnes (Mleziva, 2000).

Psychologie se lží začala zajímat od 80. let minulého století. Zaobírají se jí nejenom odborníci, ale i široká veřejnost (Mynaříková, 2015)

2.2 Vymezení pojmů klam, lež a pravda

„Klamání je účelové chování (aktivní-pasivní) jednoho subjektu (původce) se záměrem, aby jiný subjekt (adresát) nabyt, vytvořil si nebo ponechal si představu o dané skutečnosti rozdílnou od té, kterou má on sám” (Mleziva, 2000, s. 30). Otázkou je, kde je hranice mezi

klamáním a pravdou, a zda se za klamání dá považovat dramatické líčení událostí s přeháněním, či neověřené informace, o kterých si mluvčí myslí, že jsou pravdivé, či další podobné příklady. Lež je jednou z kategorií klamu. Mezi další takové kategorie můžeme řadit i zatajování, předstírání, faleš, lest či zradu. Klam může mít různý rozsah, frekvenci a různou dobu prezentace. Má tři etapy, mezi které řadíme záměr, realizaci a efekt (Mleziva, 2000). Samotný akt klamu je potřeba organizovat. Původce vybírá místo a čas, ale také další okolnosti potřebné pro uskutečnění daného klamu. Na adresáta působí klamající buďto přímo, či nepřímo. Do nepřímého působení můžeme zařadit například prezentaci a argumentaci. Na druhou stranou do přímého působení řadíme například využívání emocí, sugesci, ale také využití iracionálních prostředků, jako jsou různé tajemné síly a využití důvěry druhých. Proti klamu se můžeme bránit, a to pasivně, či aktivně. Obrana má několik stádií, mezi které patří prevence, obrana při a po klamání. (Mleziva, 2000).

“Lež je problém” (Vybíral, 2003, s. 13). Latinské slovo „problém“ mělo dva významy: něco, co člověk používá k obraně, a něco, co je předkládáno druhým k přijetí. Oba významy se vztahují také k pojmu „lež“. Lež často slouží jako štít, který chrání před odhalením pravdy. Pomáhá skrýt skutečné záměry a chrání před vnějšími tlaky. Lež není jen ochranou, ale i nástrojem ovlivňování druhých. Člověk se snaží, aby jeho lež byla přijata jako pravda, což mu umožňuje udržet kontrolu (Vybíral, 2003). Mleziva (2000) popisuje, že lež se stává lží, ve chvíli, kdy je vykládána jako pravda. *“Při lži říkáme nepravdu a víme, že jde o nepravdu”* (Mertin, 2015, s.24).

Lhaní je úmyslný čin, jehož cílem je vzbudit v jiném člověku mylné přesvědčení, přičemž tento člověk před tím není předem varován. Klíčovými prvky lži jsou tedy úmysl klamat a neinformovanost klamané osoby o tomto úmyslu. Právě úmysl klamat odlišuje lhaní od zatajení informace (Mynaříková, 2015). Vybíral (2003) definuje lhaní podobně, jako záměrné šíření nepravdy, vědomý akt, přičemž člověk má volbu buď říct pravdu, nebo lhát. Cílem je ovlivnit příjemce a změnit jeho vnímání situace. Dalloz (2002) definuje lhaní totožně jako *„úmyslné zatajování pravdy za účelem vědomého oklamání druhého“* (Dalloz, 2002, s. 19). Beníšková (2010) se s autory shoduje a popisuje lhaní podobně. *“Při lži musí být přítomen záměr druhého oklamat, pak se teprve jedná o skutečnou lež. Musíme chtít druhého záměrně uvést v omyl”* (Beníšková, 2010, s. 11). Lhaní vytváří problém v rozlišování pravdy od lži. Posluchači musí zjistit, co je skutečné, a čelit otázkám o důvěryhodnosti informací. I když lhaní přináší problémy, může být nezbytné pro úspěšné

fungování ve společnosti. Pomáhá vyhnout se konfliktům a přizpůsobit se sociálním normám. (Vybíral, 2003). Dle Mynaříkové (2015) nemusí být lhaní pouze slovní, ale zahrnuje i neverbální projevy, s čímž plně souhlasí i Mleziva (2000), zatímco podle Dalloz (2002) je lež pouze slovní. Lhaní je běžným jevem v každodenní komunikaci, který si jedinci často neuvědomují. Vyskytují se také případy, kdy si daný jedinec myslí, že mluví pravdu, ale přitom říká lež (Mynaříková, 2017). Lhaní není vnímáno jednotně, protože každý člověk má vlastní pohled na to, co je lež a co nikoliv. Co může být pro jednoho jednoznačnou lží, může být pro jiného na hranici mezi lží a pravdou (Mynaříková, 2015).

Mynaříková (2015) a Mleziva (2000) obdobně popisují, že klamání a lhaní může jedinci v konkrétních situacích přinést určitý zisk, jako je majetek, lepší pracovní či společenská pozice, nebo může jedinec dosáhnout díky lži vytyčených cílů. Dle Vybírala (2003) je z psychoanalytického pohledu lež způsobem, jak čelit vnitřním emocím jako úzkost, strach nebo agrese. Lidé ji používají k potlačení negativních pocitů a k obraně proti psychickému tlaku. Lžeme většinou ze sobeckých důvodů, ať už kvůli obraně, zakrytí pravdy, udržení vztahů či získání nějakých výhod. Lidé také často lžou proto, aby si uchovali sebeúctu nebo ochránili svůj veřejný obraz (Vybíral, 2003). Beníšková (2010) důvod lhaní uvádí podobně, a to jako osobní ochranu a ochranu soukromí.

Pravda a lež jsou často vnímány jako protiklady, ale mezi těmito dvěma pojmy existuje spektrum, které se liší intenzitou a záměrem (Mynaříková, 2015). Pravda je něco, co je skutečné, něco, co je opakem lži a něco, co je v mnoha oborech cílem. Pravda je spravedlnost a právo. Lež strategicky usiluje o přednostní postavení, maskuje se jako pravda a využívá různé mechanismy k ovlivnění vnímání. Ke každé pravdě může existovat mnoho lží, které ji informačně zahltí a komplikují její identifikaci. K objektivnímu rozlišení pravdy od lži je nezbytné zohlednit kontext a analyticky vyhodnotit dostupné informace. Dokud nenajdeme pravou pravdu, bude lež pravdou falešnou (Mleziva, 2000). Šamánková a Novák (2007) podobně podotýkají, že pravda se dá posuzovat pouze podle kontextu a v každé nově vzniklé situaci ji musíme posuzovat znovu. *“Pravda nabývá svého smyslu a své hodnoty až v konfrontaci s nepravdou: s omylem, a zejména se lží. Běžná sdělení nebudou označována za pravdu, pokud o nich nevzniknou pochyby”* (Mleziva, 2000, s. 24). Pravdivost prohlášení může záviset na tom, zda je v souladu s předchozími zkušenostmi a očekáváním. Některé výroky mohou být zavádějící, aniž by byly přímo lživé. Slova mohou mít více významů a nemusí vždy vyjadřovat pravý záměr mluvčího. (Vybíral, 2003). Filozofické pohledy se liší

v tom, co je považováno za pravdu. Některé teorie ji vnímají jako korelaci s realitou, jiné jako součást širšího systému přesvědčení (Mynaříková, 2015).

2.3 Nepravdy a polopravdy

“Nelze jasně odlišit nepravdu od lži, tedy situace, kdy někdo pouze neříká pravdu, a situace, kdy někdo již lže” (Vybíral, 2003, s. 167)

Přímým opakem pravdy není lež, ale nepravda. Nepravda je forma omylu, lži, klamu, či přehlédnutí. Důležité je, zda daný akt byl záměrný či nezáměrný (Mleziva, 2000). Mynaříková (2015) souhlasí a popisuje, že některé nepravdy jsou vyřčeny bez úmyslu oklamat, což je rozdíl oproti vědomému lhaní. Dále uvádí, že nepravda může mít různé podoby. Polopravdy popisuje jako situace, při kterých informace není zcela nepravdivá, ale jsou vynechány klíčové detaily, či je zavádějící. O polopravdách a nepravdách se zmiňuje i Beníšková (2010), která dodává, že drobnější lži se vyskytují v každodenním životě a používáme je často nevědomě.

“Při polopravdivém informování mluvčí neprozradí vše, co by pro příslušnou promluvu v danou chvíli a daném kontextu – a to hlavně z hlediska adresáta, resp. adresátovy informovanosti – bylo potřeba” (Vybíral, 2003, s. 22). U polopravd mluvčí sice říká pravdu, ale neřekne všechny relevantní informace, přičemž chybějící informace mohou zkreslit celkové vyznění. Polopravda není lež, ale je to druh utajování neboli zamlčení. Často nelze přesně určit, co by druhá strana měla vědět, což činí z polopravdy běžnou součást komunikace (Vybíral, 2003). Mleziva (2000) uvádí, že polopravda staví na pravdě i nepravdě neboli lži zároveň, je někde na pomezí a je nebezpečnější než klasická lež. *„Jde o rafinovaný způsob klamání, při kterém lze docílit značné přesvědčivosti informace”* (Mleziva, 2000, s. 61).

Vliv na to, zda řekneme pravdu či pouze neúplnou pravdu, má přítomnost dalších osob a fakt, komu informaci sdělujeme. Jedinec se může ocitnout v situaci, kdy polopravdu nevědomě zprostředkovává od dalších lidí. V reklamách a marketingu obecně se objevují polopravdy běžně. Polopravdy mohou být využívány záměrně, například k manipulaci či ochraně vlastních zájmů (Vybíral, 2003). *“Spolu s pojmem polopravda tak můžeme mezi taktiky zahrnout i podobné, možná přesnější termíny: neúplná pravda, neúplná informace, nepřesnost, nepřesné informování, znevěrohodnění pravdy nadsázkou, úhybná odpověď”* (Vybíral, 2003, s.24).

2.4 Druhy lží a klamů

Kategorii lží lze dělit podle různých hledisek, přičemž některá dělení se překrývají, a termíny mohou mít různé významy v různých přístupech. Mynaříková (2015) rozděluje lži podle závažnosti na **sociální a vážné lži**. Sociální lži jsou běžně používány v každodenním životě a jejich účelem je obvykle udržet dobré vztahy nebo potěšit druhé. Naopak vážné lži mají potenciál způsobit závažné následky, například v průběhu vyšetřování trestného činu.

Mynaříková (2015) dále dělí lži podle míry změny informací. **Falzifikace** představují úplné lži, při kterých je poskytnutá informace v přímém protikladu k pravdě. **Zkreslení** zahrnuje drobné změny faktů s cílem dosáhnout určitého účelu, zatímco **zatajování** znamená, že některé informace nejsou záměrně sděleny nebo jsou zamlčeny (Mynaříková, 2015). Vybíral (2003) souhlasí a dodává, že hranice mezi zatajováním informací a lhaním je tenká. Pokud má jedinec sdělit vše a něco neřekne, pak to může být za lhaní považováno. Jedním z druhů zatajování neboli utajování jsou také již zmíněné polopravdy. Člověk má však právo na tajemství, které lži není. *“Nevyslovené nebývá vždycky lží, ale vždy je nerespektováním odlišného citění toho druhého“* (Daloz, 2002, s. 45). Šamánková a Novák (2007) uvádějí mimo jiné **prosté lži**, které definují jako záměrné, vědomé lži.

Lži mohou být také klasifikovány podle jejich účelu. Na této klasifikaci se shoduje více autorů. Mynaříková (2015) uvádí **přímé lži**, které se vyznačují tím, že obsahují plně falešné informace. Vybíral (2003) zmiňuje naopak **nepřímé lži**, se kterými se setkáváme běžně. Místo přímé žádosti člověk vymýšlí důvody, které nejsou pravdivé, aby dosáhl svého cíle, ale zároveň neodhalil skutečnou motivaci. Pokud je následně konfrontován, může pokračovat v zapírání, aby si zachoval tvář. Dále uvádí Mynaříková (2015) **přehánění** spočívající v nadhodnocení či podhodnocení skutečných faktů, **jemné lži**, které jsou založeny na opomenutí detailů nebo drobných nepravdách. Do této kategorie spadají také **altruistické, nebo bílé lži** sloužící k ochraně druhých. Vybíral (2003) také zmiňuje altruistické lži, které prospívají druhým. Navíc však definuje **ochranné a milosrdné lži**. Milosrdné lži mají za cíl chránit city druhých. Ochranné lži jsou považované za lži s dobrým úmyslem, kdy informující osoba nezveřejní pravdu, aby ochránila druhého před negativními důsledky pravdy. Důvodem může být i ochrana samotného informujícího. Tyto lži se vyskytují například v terapeutických vztazích, ale také mezi rodičem a dítětem. Šamánková a Novák (2007) popisují milosrdné lži ve spojitosti s dětmi, například lež o nošení dětí vránou a čápem, nebo také při slavení Vánoc a Mikuláše. Vybíral (2003) popisuje i krásné

lži, tradiční lži, motivační lži, dobré a lepší lži. Beníšková (2010) se shoduje v milosrdných lžích s Vybíralem (2003) a dále uvádí společenské a zdvořilostní lži. Dalšími typy lží, které Mynaříková (2015) popisuje jsou **pareto lži**, které přinášejí zisk oběma stranám, a **černé lži** které jsou zaměřeny na prospěch lháře na úkor druhých (Mynaříková, 2015). Téměř totožně klasifikují lži Hvížd'ala a Sidon (2024). „*Altruistické, tedy bílé lži pomáhají obelhávanému a škodí lháři, při pareto lži, které se někdy říká růžová lež, obě strany dosahují zisku a sobecké, tedy černé lži, pomáhají lháři a škodí obelhanému*” (Hvížd'ala, Sidon, 2024, s. 10).

Mezi další kategorie, které Mynaříková (2015) definuje patří **profesní, politické, milostné, terapeutické** a další specifické lži, které se vztahují k určitému kontextu nebo profesní oblasti, kde může být lhaní součástí běžného fungování.

Vybíral (2003) rozlišuje mezi **vědomým a nevědomým lhaním**. „*Mezi uvědomované si lhaní můžeme zařadit především: vědomé bájení (vymyšlení si, fabulace, konfabulace...), předstírání, utajování spojené s explicitním popíráním, se záměrným odváděním pozornosti, slibování nesplnitelného, ale také uklidňování druhého člověka nepravdivými údaji*” (Vybíral 2003, s. 26). Dalloz (2002) **fabulaci** definuje jako dětskou bujnou představu, která odchází od pravdy. Vědomé lhaní může mít vážné důsledky. Pokud je lhář přistižen, může ztratit důvěru okolí, někdy i trvale. Souvisí často s psychologickými obranami. Může být reakcí na pocity méněcennosti nebo nástrojem k udržení určité identity. Slouží k racionalizaci vlastního chování a potlačení vnitřních konfliktů. V některých případech se může překrývat s nevědomým lhaním, kdy si člověk sám zkresluje realitu, aby si ji přizpůsobil (Vybíral, 2003). Šamánková a Novák (2007) také zmiňují nevědomé lži, které probíhají v našem nevědomí. Smyšlenkou neboli konfabulací označují tzv. nepravé lži, které se vyskytuje převážně u předškolních dětí.

Vybíral (2003) charakterizuje také **lži aktivní a pasivní**. Podobně rozděluje Mleziva (2000) klamání také na aktivní a pasivní. Mezi aktivní formy klamání řadí sdělování informací, ale také chování, či operace s objekty. Do pasivních forem klamu řadí neinformovanost, zatajování, zabraňování skutečnosti, odvedení pozornosti od skutečnosti. Pasivní klamání spočívá v záměrném mlčení a nesdělení pravdy, tudíž mlčení bychom mohli v tomto případě považovat za lež. V dnešní době se setkáváme s mnohými formami lží a klamu, jedním z nich jsou například novodobější dezinformace. Existuje mnoho různých způsobů klamání, které se vyskytují v médiích, politice, marketingu, ale také v běžném životě každého z nás. Jedním

z takových způsobů je i přetvářka, která byla a je velmi používaným a starým způsobem klamu. Mezi způsoby klamání patří také například výmluvy, neupřímnost, plané sliby, zrada, trik, či falešné lichotky (Mleziva, 2000).

Lži se liší i **podle motivace**. Lži s vysokou motivací, například v krizových situacích, bývají snadněji rozpoznatelné díky silným emocím, zatímco lži s nízkou motivací, jako lži ze zdvořilosti, mají menší důsledky a jsou těžší na odhalení. Lidé lépe odhalí lži s vyšší motivací, protože vyvolávají výraznější signály (Vybíral 2003).

Některé formy lži vznikají zvykem, kulturním prostředím nebo jazykovými rituály. Různá ustálená klišé a fráze mohou být vnímána jako pravdivá i nepravdivá, jejich význam závisí na kontextu. Určité lži jsou součástí společenských norem, jako například pohádky pro děti. (Vybíral 2003). Existují i další strategie lhaní, jako je **přehnané potvrzování pravdy, zevšeobecnění, či vyřčení pravdy nedůvěryhodným stylem**. (Vybíral, 2003). *“Nic neříkající, resp. vřezahrnující slova, často abstraktní pojmy, ponechávají na adresátovi, aby si do nich “dosadil” přesnější, konkrétnější význam – aby je denotoval i konotoval po svém.”* (Vybíral, 2003, s.24) **Navyklé lhaní** může být automatické, kdy osoba nemá konkrétní záměr někoho oklamat, ale přesto neříká pravdu (Mynaříková, 2015).

Lhaní a komunikace mají mnoho společného, včetně záměrnosti nebo nezáměrnosti a verbální či neverbální stránky projevu. Lhaní se může projevovat na různých úrovních, jako je intrapersonální sebeklam, interpersonální vztah mezi jednotlivci, skupinové lhaní mezi jednotlivcem a skupinou nebo meziskupinové lhaní mezi různými skupinami. Lhaní může být složitě propojené a šířené i prostřednictvím médií. Součástí komunikační praxe jsou i klepy, které připomínají lži, ale nejsou považovány za skutečné lhaní (Mynaříková, 2015). Nelžeme však pouze druhým, ale také sami sobě (Beníšková, 2010).

2.4.1 Co není lež

Lhaní není vždy snadno definovatelné, protože závisí na našem pohledu na pravdu. Některé jevy, jako **amnézie, klepy, tajemství** či **falešné vzpomínky**, mohou vypadat jako lež, ale jsou to jiné jevy. Podobně **patologické lhaní**, které se těžko odlišuje od běžného lhaní, patří mezi složitější případy (Mynaříková, 2015).

Jak je již zmíněno výše, **tajemství** na rozdíl od zatajování informací není formou lhaní, na čemž se shoduje Vybíral (2003) s Mynaříkovou (2015). Tajemství jsou běžnou součástí života a existují v různých formách, například osobní, obchodní nebo právní. Vnímání

tajemství se liší podle věku a pohlaví. Mladší lidé a často také ženy je považují za součást sociálních norem, zatímco starší je vnímají negativně jako formu lži. Odborníci tajemství od lži odlišují a definují je jako záměrné zatajování informací. Studie ukazují, že uchovávání tajemství je psychicky náročnější než lhaní. Tajemství lze udržet třemi způsoby a to neprozrazením, trváním na nevědomosti nebo maskováním pravdy. U dětí je uchovávání tajemství snazší než vytváření složitých lží, což souvisí s jejich kognitivním vývojem (Mynaříková, 2015).

Lhaní nemusí být vždy vědomé, mohou se na něm podílet nevědomé psychologické mechanismy. Mezi tyto mechanismy patří například **zapomínání** a **vytěsnění**. Člověk může nevědomě věřit, že říká pravdu, protože si nepamatuje skutečné informace, nebo je jeho mysl potlačila. O lhaní se nejedná, pokud je adresát informován o tom, že jde o nepravdu, jako například při kouzelnickém představení, či v divadle (Vybíral, 2003).

Lež není problémem, pokud je součástí dohodnutého kontextu, kde je její sdílení akceptováno všemi účastníky situace. Příkladem může být čtení pohádky dětem, kde jsou „lži“ součástí fikce a nejsou považovány za klamání. Pohádky dítěti pomáhají rozvíjet myšlení a zpracovávat svět prostřednictvím fantazie. Pokusy o racionální rozbor pohádek mohou způsobit zmatek a ztrátu orientace. I když obsahují nepravdy, pohádky posilují schopnost dítěte rozlišovat mezi realitou a fantazií a pomáhají formovat vlastní postoj k životu. Lež tedy není problém, pokud nevyvolává zmatek, neprovokuje odhalení nebo nezatěžuje svědomí (Vybíral, 2003).

Sugestibilita také není lží. Je to schopnost automaticky přijímat cizí názory a přizpůsobovat jim vlastní chování, aniž by je člověk kriticky hodnotil. Člověk může být sugestibilní kvůli obdivu, strachu, závislosti nebo lásce k původci informace. U dětí je sugestibilita vyšší a souvisí s jejich vnímáním dospělých jako autority. Děti mají tendenci doplňovat chybějící informace, aby se dospělým zavděčily (Mynaříková, 2015).

Vybíral (2003) popisuje tzv. **nepravé intence**, které se mezi lež taktéž neřadí. Nepravé intence jsou situace, kdy mluvčí vysloví něco, co nehodlá skutečně uskutečnit, a příjemce to musí rychle vyhodnotit. U dětí se to často objevuje ve hrách, například když jedno dítě řekne „Zabiju tě!“ a druhé ví, že to není skutečná hrozba. Klíčovou roli hraje kontext, ve hře hrozby nebereme vážně, ale v jiných situacích může být interpretace odlišná. Někdy si i sám mluvčí

není jistý, jak to myslí, a jeho reakce závisí na odpovědi druhého. Děti se učí tyto signály rozeznávat přirozeně.

Přesvědčení rovněž nelze považovat za lež, i když může být pravdivé i nepravdivé. *“Přesvědčení můžeme definovat jako postoj založený na víře, že určitý soubor názorů a informací je pravdivý a správný, nebo naopak.”* (Šamánková, Novák, s. 38)

2.5 Morální stránka lhaní

Lhaní není považováno za jednoznačně nemorální chování. Jsou důležité okolnosti a záměr lhaní, na čemž se shodují Mleziva (2000), Vybíral (2003) i Mynaříková (2015). Klamání buď lidé absolutně odmítají, ve všech jeho formách, nebo posuzují jeho účel a záměr, případně pak někteří klamání schvalují a berou ho jako prostředek k dosažení cíle. Morálně přijatelné jsou lži s dobrým úmyslem. Jak moc budeme klamat, jaké budou formy a způsoby klamu, ovlivňuje kultura dané společnosti, její tradice a zvyky, literatura, režim dané země, nebo také aktuální společenské jevy. Existují určité tradované klamy, které se liší dle kulturního prostředí. Důležitá oblast posuzování klamu je také osobní subjektivní hodnocení každého člověka. V tomto případě záleží převážně na roli, ve které dotyčný je. Zda klame, je klamán či je pozorujícím mimo dění (Mleziva, 2000). *“Lež a kterékoli klamání může být za jistých okolností prostředkem, jakým lze určité hodnoty zachovat nebo i získat”* (Mleziva, 2000, s. 136). Morálně neakceptovatelné jsou lži, které slouží k manipulaci, nebo k získání výhody na úkor druhých (Mynaříková, 2017). Beníšková (2010) popisuje, že lidé mají různou míru shovívavosti vůči lžím. Někteří je odsuzují jednoznačně, jiní lži berou jako součást běžné komunikace. Každý občas zalže, někdo častěji, někdo pouze výjimečně.

Špatnost lhaní se objevuje již v bibli, konkrétně v desateru, v přikázání „Nepromluviš křivého svědectví“ (Beníšková, 2010). Ve filozofii je lhaní považováno spíše za nemorální čin, který je vždy špatný, bez ohledu na okolnosti. Immanuel Kant zastával názor, že lhaní je vždy špatné, i když by mělo vést k dobrému výsledku. Podle něj je nezbytné vždy říkat pravdu, protože pravda je základní morální hodnota, kterou nelze porušit. Lhaní narušuje základní komunikační pravidla, která usilují o to, aby konverzace byla upřímná, jasná a přínosná pro všechny zúčastněné. Někteří filozofové tvrdí, že v určitých situacích může být lhaní morálně přijatelné, pokud vede k většímu dobru. Tento názor je v kontrastu s přísným pojetím lži, které ji považuje za vždy špatnou. (Mynaříková, 2015). V některých oblastech, jako je politika nebo obchod, se lhaní stalo běžnou součástí komunikace. Každý jedinec má

své vlastní, rovněž platné, pohledy na realitu. Pravdu tvoří spojování různých individuálních perspektiv. Některé teorie ukazují, jak silně ovlivňuje naše vnímání pravdy a lži způsob, jakým je něco řečeno (Vybíral, 2003).

„Lež tedy nelze ztotožňovat s jednoznačným zlem“ (Šamánková, Novák, 2007).

2.6 Dětské lhaní

“Dítě objevuje kategorie pravdy a nepravdy, skutečného a smyšleného. K jejich osvojení potřebuje čas a my dospělí ho v tom musíme podporovat a povzbuzovat” (Daloz, 2002, s.7-8).

Naše vnímání lhaní se vyvíjí během života a je ovlivněno faktory jako je výchova, kultura, genderová identita a morální vývoj. Náboženské hodnoty a pravidla také ovlivňují dětské vnímání morálky a lhaní (Mynaříková, 2015). Mleziva (2000) uvádí, že dětství je nejvýznamnější etapa, při které si dítě formuluje pohled na klam. Mynaříková (2017) popisuje, že lhaní u dětí není nutně známkou špatného charakteru, ale spíše ukazatelem rozvoje kognitivních funkcí. Děti, které začnou lhát dříve, často vykazují lepší výsledky ve škole a v sociálních interakcích. *“Myšlení dítěte je názorné, intuitivní. Typickým znakem myšlení předškolních dětí je útržkovitost, nepropojenost, chybí mu komplexní přístup. To je důležité při posuzování lhaní – dítě někdy neřekne podstatnou informaci pouze proto, že mu nepřipadá důležitá, nebo proto, že ji zapomnělo, ale ne kvůli tomu, že by chtělo lhát”* (Beníšková, 2010, s. 23).

Daloz (2002) tvrdí, že děti, které ještě neumí mluvit nemohou lhát, protože lež je pouze slovní. Zároveň ale uvádí, že činy, které děláme, někdy můžeme slova popřít. Dále vysvětluje, že pro novorozence jsou rodiče zrcadlem, které by mělo být ve svých slovech i činech pravdivé. Už samotná mimika a gesta mohou obsahovat jakousi nepravdu. Mynaříková (2015) popisuje, že lhaní u dětí prochází několika fázemi. Nejprve, kolem dvou let, děti začínají říkat nepravdy bez toho, aniž by plně chápaly rozdíl mezi pravdou a lží. Kolem čtvrtého roku už vědí, že ostatní mohou mít jiné informace a začínají lhát záměrně. Podobně popisují vývoj lhaní u dětí i Šamánková a Novák (2007), kteří tvrdí, že klamy můžeme vidět již u malých dětí a lži u dětí předškolních. Mertin (2015) nesouhlasí a uvádí, že u předškolního dítěte nemůžeme mluvit o lhaní, ale pouze o nepravdě. Dítě nedokáže rozlišit mezi realitou a představou. Děti disponují bohatou fantazií, která je může pohltit, avšak někdy záměrně říkají nepravdy nebo určité skutečnosti zatajují. Daloz (2002) plně

souhlasí a zmiňuje, že „nejméně do 7 let se u dítěte dá jen těžko hovořit o lhaní zejména proto, že dítě potřebuje poměrně dlouhý čas, než začne přesně rozlišovat svět vlastních představ od reality” (Daloz, 2002, s. 23). Také uvádí, že u dětí není lež vždy jednoznačně úmyslná a je těžké určit, zda takové činy u dětí pokládat za lži.

Mynaříková (2015) popisuje, že předškolní děti začínají rozlišovat mezi lžemi, které mohou ublížit, a těmi, které mají ochránit vztahy nebo někoho nezranit. Tento vývoj je podporován tím, jak se děti učí od dospělých, a jak sledují jejich chování. Ve škole už děti lépe rozhodují, kdy je v pořádku použít malou lež, aby udržely dobré vztahy s ostatními. Jak rostou, dokážou lépe skrývat své lži a pochopí, jaké mohou mít důsledky (Mynaříková, 2015). U předškolních dětí se však více než s úplnou lží setkáme s přeháněním (Beníšková, 2010).

Autoři Mynaříková (2015), Mynaříková (2017), Mleziva (2000), Daloz (2002) a Mertin (2015) se shodují v tom, že u dětí je tenká hranice mezi fantazií, představou a realitou. „*Plné schopnosti odlišit realitu a fantazii je dosaženo ve školním věku*“ (Šamánková, Novák, 2007). Dítě často nevědomě propojuje realitu s fantazií, což nazýváme pojmem konfabulace (Beníšková, 2010). „*Malé dítě má z našeho pohledu leckdy opravdu svérázné představy o skutečnosti, jindy obtížně odliší, co si přeje, co se mu zdálo, co slyšelo v televizi a co je skutečnost, co se doopravdy stalo*” (Mertin, 2015, s. 25). Goldstein a Woolley (2016) naopak tvrdí, že již malé děti dokážou dobře rozlišovat mezi tím, co je představa a co je realita, ale přesto často věří například ve fiktivní postavy.

Dětské nepravdy často pramení ze hry, která hraje v předškolním věku zásadní roli. Fantazie nemá hranice, možnosti jsou nekonečné, a tak se někdy stává, že taková hra v dětské mysli přeroste do skutečnosti. Do hry dítě promítá svá nejhlubší přání a prožitky. Dítě nelže, ale pouze silně prožívá svůj vnitřní svět. Magické myšlení a fantazie jsou součástí dětského života (Daloz, 2002). Dítě žije ve světě pohádek, příběhů a fantazie. Právě ve spojitosti s dětskou fantazií sami děti často lžou, aniž by si to uvědomovaly, otázkou je, zda to vůbec považovat za lži, pokud to není vědomé. Toto dětské lhaní můžeme nahradit termínem „bájná lhavost”. Nepleťme si však bájně lhaní s opravdovou lží, která je záměrná a děti ji také občasně používají (Mleziva, 2000). Mynaříková (2017) popisuje svět pohádek a fantazie ve věku od dvou do pěti let podobně, avšak používá termín „magické myšlení“, kdy si děti představují různé pohádkové bytosti a nadpřirozené jevy. Uvádí, že v tomto věku si ještě neuvědomují, že lhaní je špatné, a jejich lži mají často podobu zatajování informací

nebo jednoduchých výmluv. Na druhou stranu připouští, že i předškolní děti mohou záměrně lhát.

“Cesta k pravdě vede přes lež” (Daloz, 2002, s.8). Každé dítě si lhaní potřebuje zkusit, i to, které se s ním běžné doma nesetká (Beníšková, 2010). Aby dítě mohlo rozlišovat mezi pravdou a lží, musí si projít obdobím fabulací a samo se se lží setkat. Fabulace je typ obrany, kterou dítě volí, když zažívá těžší životní situaci. Podstatné je učit děti, co je pravda, a pomoci jim hledat vhodná slova při běžné komunikaci. Rodiče by měli jít vzorem a od počátku narození dítěte konat pravdivé činy, které jsou v souladu s tím, co cítí a říkájí. Pokud jsou slova v rozporu s mimikou, gestikulací, celkovým chováním a činy dospělého, vnášíme do světa dětí zmatek, ve kterém těžko dokážou rozlišit pravdu od lži. Podstatné je o různých situacích a změnách s dětmi pravdivě mluvit a vyslovovat nahlas, co se bude dít. (Daloz, 2002). Mynaříková (2015) souhlasí a také vyjadřuje, že jsou rodiče v této oblasti důležitým vzorem. Podobně Mynaříková (2017) popisuje lhaní v jiné publikaci, kde dodává, že se děti nejvíce učí lhát v situacích, kdy rodič dítě ke lži navádí. Mleziva (2000) rovněž popisuje vliv rodiny na vývoj klamání u dětí a taktéž zmiňuje vliv školy a okolí. Děti v oblastí lži věří svým rodičům, kteří dle jejich pohledu ví, co je lež a co ne (Mertin, 2015). *“Někdy podporují lhaní nevědomky i samotní rodiče, když akceptují nepravdu”* (Mertin, 2015, s. 25).

Do rodinného života s malými dětmi patří humor. Je však podstatné rozlišit, co už je za hranou humoru a co může dítěti spíše ublížit, co může přerůst v lež a nepravdivé chování. Je důležité děti postupně seznamovat s tím, co je vhodné sdělovat na veřejnosti a co naopak ne, a vysvětlit jim, že nejde o lež, ale o snahu neublížit druhým (Daloz, 2002).

Příčiny lhaní u dětí popisují autoři podobně, někdy jsou spojené více s emocionální rovinou, jindy jsou čistě racionální. Daloz (2002) uvádí, že děti často volí lživá slova, aby na sebe strhly pozornost, z důvodu strachu ze selhání, obrany, žárlivosti, nesplnění přání rodiče, či si neuvědomují, že lžou, ale pouze se snaží vypořádat s těžkou situací pomocí své fantazie. Mertin (2015) tvrdí, že děti, které lžou, to dělají často kvůli strachu z důsledků svého chování. Mynaříková (2015) souhlasí se lží z důvodu strachu z trestu a dodává, že někdy děti také lžou, aby ochránily druhé, či aby splnily očekávání dospělých. Mleziva (2000) rovněž uvádí jako příčinu lhaní strach a zakrytí akutního problému, či předvedení a zvýraznění se před ostatními dětmi. Téměř totožně důvody dětských lží charakterizuje

Mynaříková (2017) a doplňuje, že důvody lhaní u dětí se podobají důvodům lhaní u dospělých. Velmi identické příčiny uvádí i Beníšková (2010).

Lhaní u dětí je často vnímáno negativně, přičemž rodiče a pedagogové se snaží děti odnaučit lhát, aniž by vždy chápali příčiny daného chování. Lhaní není vždy asociováno negativními motivy, a může být součástí přirozeného socializačního procesu, který formují vlivy rodiny, školy a vrstevníků (Mynaříková, 2015). Dalloz (2002) souhlasí a líčí, že by se měly hledat důvody, které vedou dítě k nepravdivému jednání, s čímž souhlasí i Mynaříková (2017), která doplňuje, že pokud lhaní rodičům dělá velké starosti, je nutné ho řešit přímo a dát dítěti najevo, že o jeho lžích ví. Doporučuje promyšlený a otevřený empatický rozhovor, bez poučování, který bude přiměřený věku dítěte. Při výchově dětí je důležité vyvarovat se přehnaného trestání za každou lež, protože trest může vést k netoleranci a špatnému pochopení situací (Vybíral, 2003). Dalloz (2002) souhlasí a udává, že *“řešením není trestat za to, co je výplodem fabulace”* (Dalloz, 2002, s. 23). Dále popisuje důležitost důvěry ve vztahu rodiče k dítěti. Rodič by měl dítěti věřit a při ověřování pravdy volit vhodná slova. Mleziva (2000) se s dalšími autory shoduje a popisuje rozpor v tom, když je dítě trestáno za lži, ale u rodičů klamy a lži vidí. Mynaříková (2017) s autory sdílí stejný názor a dodává, že trestání za lži může vést ke zvýšené tendenci lhát, zatímco podpora pravdomluvnosti skrze pozitivní motivaci a morální vysvětlení přináší lepší výsledky. Pozitivní ocenění pravdomluvnosti a otevřená komunikace pomáhají vytvořit prostředí, kde je pravda ceněna více než snaha vyhnout se trestu. Beníšková (2010) zdůrazňuje nevhodné využívání lží ve výchově k dosažení určitého cíle.

Lež se vyskytuje také v pohádkách, často v pozitivním slova smyslu, kdy někdo někoho přelstí lží, jako například Popelka macechu, či ve Sněhurce služebník královnu. Pohádky často děti učí, že lež, či nepravda můžou v nejhorších případech pomoci k přežití. Avšak v pohádkách a různých příbězích nelze tyto lži považovat za opravdové lži (Dalloz, 2002). Lež a pravdu v pohádkách zmiňuje také Beníšková (2010), která pohádky doporučuje jako prezentaci lží a pravdy.

2.7 Odhalování lží

“Usvědčení člověka ze lži představuje opravdu značný útok na jeho sebehodnocení, sebevědomí, na integritu osobnosti. A je úplně jedno, jestli se jedná o dítě nebo o dospělého” (Mertin, 2015, s 25-26).

Odhalování lží může být pro jedince fascinující, ale přiznat se ke svojí lži, je pro něho těžké. (Mynaříková, 2015). Lež odhalíme nejčastěji pozorováním neverbálního chování druhého člověka. Pozorovat můžeme jeho mimiku, hlas, klepání prsty, či nadměrné pocení (Beníšková, 2010). Lháři se mohou projevit také častějšími úsměvy, nebo sebejistým tónem hlasu, což platí převážně u dětí (Mynaříková, 2017). Dospělí se potýkají s problémy při detekci dětských lží, přičemž přesnost detekce bývá okolo 50 %. Výzkumy ukazují, že dospělí mají tendenci hodnotit děti jako lháře, což může být silně ovlivněno jejich osobní zkušeností s dětmi. Podobné problémy s odhalováním dětských lží mají i soudci (Mynaříková, 2015).

Děti kolem tří, někdy dvou let, už začínají používat záměry druhé osoby k odhalení lži, ale jejich úspěšnost je stále nižší než u dospělých. Jak děti rostou, zlepšují se i jejich dovednosti v této oblasti, přičemž starší děti, zvláště ve věku 6 až 7 let, dokážou rozpoznat „bílé lži“ – tedy lži, které spočívají v zatajování informací dospělými. Dospělý, který zatajil část informace, je dětmi často označován jako nedůvěryhodný (Mynaříková, 2015). *“Skupina dětí ve věku šest a sedm let dovedla určit, kdy je jim zatajována určitá informace, a všechny děti měly tendenci chybějící informace si samy doplnit. Pokud jim dospělý nesdělil všechno, považovaly ho pak děti za méně důvěryhodnou osobu”* (Mynaříková, 2015, s. 48).

2.8 Nepravda o nošení dárků

„Z dobře míněné mystifikace a snahy neochudit dítě o mýtus se může stát soustava vzájemně se podírajících lží” (Frolec, Snížková, Davidová, Červenka, Dvorský, 1988, .s. 422).

Mezi rodiči, pedagogy i širokou veřejností po celém světě panují různé názory na to, zda je správné dětem „lhát“ o Ježíškovi, Santa Clausovi, či dalších vánočních postavách, a zda se toto tvrzení vůbec dá považovat za lež. Klíčovou roli v této otázce hrají rodiče a jejich přístup k dětské fantazii a vnímání reality. Pravdu o tom, kdo nosí dárky, se děti dozvídají postupně, přičemž tento proces obvykle probíhá kolem sedmého roku života (Goldstein, Woolley, 2016).

“Věta Dárky nosí Ježíšek je z úst maminky lží” (Vybíral, 2003, s. 29). Dle definice lži je tato věta jasná lež. Je záměrná s určitým úmyslem oklamat druhého. *“Maminka má v úmyslu dítě obelhat a má volbu říci mu buď pravdu, nebo lež, za druhé – nijak dítěti nenaznačuje, že je obelháváno. Přesto se můžeme nad tímto typem oklamávání malého dítěte ocitnout v rozpacích: Je to opravdu lhání? Odpovíme-li kladně, budeme právě zde pravděpodobně*

shovívaví: Většina z nás nejspíš byla, je či bude šířiteli podobných nepravd. Někteří z nás mohou také tvrdit, že o lež v tomto případě nejde. ” (Vybíral, 2003, s. 29).

Dá se lež spojená s Vánocemi opravdu považovat za vědomou lež, či je to spíše nepravda, která nemá v úmyslu druhé oklamat? Pokud bychom ji chtěli definovat jako polopravdu, jednalo by se spíše o situace, kdy rodiče dítěti neříkají detaily slavení Vánoc, ale dítě se je dozví jinde. Pravda je taková, že dospělí kupují dětem dárky a Ježíšek žádné takové dárky nenosí. V tomto kontextu hraje roli převážně psychologická rovina. Zamýšlíme-li se nad tím, zda dítě tato nepravda negativně ovlivní a jaké pocity mu to přináší, pak můžeme pochybovat nad tím, zda jde o lhaní a zda rodič opravdu svému dítěti lže (Vybíral, 2003). Informace o tom, kdo nosí dárky, by se dala považovat za lež, která lží je a zároveň není, nebo je lží pouze z jednoho úhlu pohledu. Můžeme ji vnímat, jako lež z pohledu dospělého (Vybíral, 2003). Pokud bychom o nepravdě o nošení dárků uvažovali jako o klamu, zařadili bychom motivaci klamu nejspíše mezi motivaci, která se orientuje na adresáta. Původce může jednat pro dobro adresáta, aby něco adresát získal. V kontextu Vánoc jsou rodiče v roli původce a děti v roli adresáta. Rodiče mohou nepravdu volit ve prospěch dětí, či ve svůj prospěch (Mleziva, 2000).

Někteří lidé nepravdu spojenou s obdarováváním dětí vnímají jako ochrannou lež, která chrání dítě před realitou, či ji považují dokonce za milosrdnou lež. Jak je již zmíněno, ochranné lži jsou lži s dobrým úmyslem. I když jsou to lži nepravdivé, mají za cíl přinést radost nebo ochranu, jako právě když dítě věří na Ježíška. Takové lži jsou často považovány za nevinné a prospěšné (Vybíral, 2003). Šamánková a Novák (2007) podobně řadí lež spojenou s oslavou Vánoc, a také lež s příchodem Mikuláše, mezi milosrdné lži.

Lež spojená s Ježíškem by mohla být považována i za tzv. krásnou lež, která je lží, ale bez které by Vánoce neměly pro děti správnou atmosféru. Někteří lidé lhaní o nošení dárku řadí mezi dobré lži, nebo také lepší lži, či tradiční lži. Tuto lež považují za správnou a uvádějí, že na dětskou psychiku působí pozitivně. Tvzení, že dárky nosí Ježíšek, můžeme zařadit i do lží motivačních, které motivují dítě, aby bylo hodné, zvědavé, trpělivé a dává dětem prostor pro rozvoj fantazie. Pokud bychom chtěli toto tvrzení považovat za lež, možná bychom měli považovat za lež také dětské pohádky (Vybíral, 2003).

Vyskytují se i názory, že výrok “Dárky nosí Ježíšek” lží jednoznačně není, ale je to jakási hra, pohádka, či fantazie. Naopak jiní lidé jednoznačně zastávají názor, že tento výrok lží je,

a že tato lež se sebou nese i důsledky zjištění pravdy. Avšak existují i názory, že v tomto konkrétním případě je lež lepší než pravda, protože pravda může dítě o něco ochudit. Každý tuto lež vnímá většinou dle svých zkušeností s danou lží z dětství (Vybíral, 2003).

Otázkou je, zda tato nepravda, nebo také lež, je prospěšná pro dítě či nikoliv. Zda má na dítě spíše pozitivní vliv, či negativní důsledek při zjišťování pravdy. Pokud bychom říkali stoprocentní pravdu, můžeme dítě o něco ochutit? Máme z dětství spíše negativní vzpomínky při zjištění pravdy, či pozitivní vzpomínky na magické tajemství? Dalloz (2002) se k těmto nepravdám přiklání a uvádí, že mají na dítě pozitivní vliv. *“Nechme dítě věřit na Ježíška, na velikonočního zajíčka nebo třeba na krtečka, protože pak bude schopno dodat emoční náboj důležitým pojmům, které později rozvine”* (Dalloz, 2002, s. 105). *“Postavy téměř mýtického charakteru jako Mikuláš rozdávající dárky nebo postavy z pohádek, výplody lidové fantazie, podněcují vnímavost a citlivost v rodině a ta je většinou vnímá pozitivně”* (Dalloz, 2002, s. 105). Šamánková a Novák (2007) poukazují na to, že zjištění pravdy nemá závažné důsledky. *“Zjištění skutečnosti zjevné problémy nečiní”* (Šamánková, Novák, 2007, s. 33)

Dalloz (2002) povzbuzuje, abychom se nebáli dětem říct pravdu, když se zeptají, ale podporovali v nich snění a představivost pomocí různých příběhů a pohádek. Zmiňuje, že skrze tyto pohádkové příběhy pomáháme dítěti budovat zdravé sebevědomí (Dalloz, 2002). *“Získá vnitřní svobodu, schopnost uchýlit se do oblasti symboliky”* (Dalloz, 2002, s. 106). Právě symbolika je na Vánocích často to podstatné. Dárky jsou také jakýmsi symbolem, stejně tak i jiné detaily. Rodiče by měli být upřímní a otevření komunikovat s dětmi o postavách spojených s Vánoci, ve chvílích, kdy se děti začnou doptávat. Problémy s nedůvěrou mezi rodiči a dětmi se objevují v případech, kdy se rodiče snaží přespříliš udržet dětskou víru ve fiktivní postavu, i když se děti snaží objevit pravdu (Melbourne Child Psychology, 2025).

Dalším aspektem této problematiky jsou lidé převlečení za fiktivní postavy, s nimiž se děti setkávají například v obchodních centrech. I když rodiče s dětmi komunikují upřímně, taková setkání mohou v dětech vyvolávat zmatek a posilovat jejich víru v reálnost těchto postav (Goldstein, Woolley, 2016). V České republice se tento jev výrazně neřeší, protože není běžné, aby se někdo převlékal za Ježíška. Přesto se rodiče mohou s touto problematikou setkat například při živých betlémech.

Lež a klam posuzujeme mimo jiné podle záměru a důsledku jednotlivých situací a případů (Mleziva, 2000) Otázkou je, jaký máme záměr, když šíříme nepravdu spojenou s Vánoci, a jaké důsledky to přináší do jednotlivých rodin. Chceme rozvíjet dětskou fantazii a představivost, vytvářet pozitivní vánoční vzpomínky, oživit své vzpomínky z dětství, poukázat na křesťanské hodnoty, nebo vést dítě k poslušnosti skrze hmotné dary?

Mleziva (2000) dále popisuje, že je důležitá oblast hodnocení klamu ze subjektivního pohledu každého člověka. V tomto případě záleží převážně na roli, v které dotyčný je. Zda klame, je klamán či je pozorujícím mimo dění. Kdybychom to převedli na vánoční svátky, je otázkou, zda tuto lež, či nepravdu, posuzujeme z pohledu dítěte, rodiče, nebo pedagoga.

Podstatný je také celý kontext lži, jako například vrstevníci dítěte. Dítě, které by vědělo pravdu, se může dostat do situace, kdy neví, zda mu lžou rodiče, či vrstevníci. Nastat problém by mohl také v případě, kdyby dítě začalo pravdu šířit dalším dětem. Dítě, které druhému dítěti tvrdí že “dárky nosí Ježíšek” nelže, protože neví, co je pravda (Vybíral, 2003). Spojitost mezi Vánoci a nepravdou o existenci Ježíška může být také propojena s přáním. Když rodič řekne, že by chtěl, aby už přišel Ježíšek, i když v něj nevěří, vlastně vyjadřuje svoje přání, a to je v pořádku. I když Ježíšek neexistuje, věta je pravdivá, protože přání vždy ukazuje, co si člověk skutečně přeje, i když to není něco, co reálně existuje (Vybíral, 2003).

Mleziva (2000) uvádí, že *“pro adresáta se klamný obraz a výklad skutečnosti stává součástí jeho postojů a jeho přesvědčení”* (Mleziva, 2000, s. 196). V kontextu svátků, se pak pro dítě stává nošení dárků postavou jeho přesvědčením, které jednou bude muset opustit. Jak již bylo zmíněno výše, v dětství se formuluje pohled na klam, rodiče jsou pro dítě vzor, měli by jednat pravdivě a dítě se od nich učí, co je lež a co pravda. Může lež, či nepravda, spojená s Vánoci ovlivnit negativně jeho pohled na klamání a pravdu, či je to nepodstatná nepravda, s kterou se dítě setkává pouze jednou za rok a nemá na dítě přílišný vliv? Rodiče a pedagogové se musí vypořádat i se situacemi, kdy některé děti již pravdu ví a jsou dospělými vybízeny, aby svým kamarádům či sourozencům informaci zatajovaly, či jim dokonce lhaly. Otázkou je, zda to dítě vhodně učí používat jemné, altruistické, či ochranné lži, nebo to má na dítě spíše negativní dopad.

Jedním z aspektů této lži je také náboženská a rodinná tradice (Vybíral, 2003). Rodiny, které jsou věřící, celé vnímání Vánoc a s ním i spojené nepravdy, vnímají odlišně, protože pro ně

Ježíšek existuje a nenosí sice hmotné dary, ale dary duchovní. Pro děti pak může být v prostředí mateřské školy nelehké se ve vnímání Vánoc, při konfrontaci s jinými názory, vyznat. V každé rodině a s každým dítětem bychom měli volit cestu slavení Vánoc a nepravdu ohledně nošení dárků individuálně dle osobnosti daného dítěte. *“Je nesmírně důležité respektovat jedinečné, autentické vnímání každého dítěte”* (Dalloz, 2002, s. 43).

3 Slavení Vánoc v mateřské škole

Svátky plné tradic a zvyků nás učí chápat hodnoty dané společností. Děti by se s oslavami významných událostí a svátků měly setkávat již v mateřské škole, aby porozuměly jejich podstatě. Poznávání svátků skrze hravé činnosti je vhodné pro všechny děti, zejména pro ty, které pocházejí z kulturně odlišného prostředí. Mohou se tak lépe seznámit s českou kulturou a tradicemi. (Kupcová, Nádvorníková, Růžicková, Svobodová, Vondrušková, 2016). *“Díky hram a činnostem je dětem umožněno porozumět filozofii svátku na úrovni odpovídající jejich věku, přijmout ji a těšit se na další opakování.”* (Kupcová, Nádvorníková, Růžicková, Svobodová, Vondrušková, 2016, s. 7). Rakoušová (2024) popisuje, že historické události, svátky, pověsti i legendy by se měly dětem předávat přiměřeně, dle jejich věku. Vysvětluje podstatnost slavení lidových tradic a zvyků ve školách, ve spojitosti s všestranným rozvojem dítěte. Šottnerová (2004) poukazuje na to, že je důležité oslovovat s tímto tématem pedagogy, jelikož právě přes ně se děti mohou setkat s bohatstvím české lidové kultury. Dále doporučuje se v mateřských školách s dětmi pozastavit a prožívat kvalitní společný vánoční čas, který se může přenést i do rodin.

Děti dnes vnímají Vánoce především jako období dárků, pohádek, jídla a pití. *“Záměrem mateřské školy by mělo být nabídnout dětem trochu jiný pohled na vánoční čas, pohled ovlivněný tradicemi a zvyky, jenž vychází z původního křesťanského významu narození Mesiáše, a postavený na biblickém příběhu o narození Krista.”* (Kupcová, Nádvorníková, Růžicková, Svobodová, Vondrušková, 2016, s. 70). Autorky nabízejí možnost klást dětem vhodné otázky týkající se adventu a dále také využít období Vánoc k představení odlišných kultur a tradic. Popisuje, že se děti mohou skrze činnosti v mateřské škole setkat s hodnotami jako je štědrost, respekt, pomoc druhému, láska, naděje a očekávání (Kupcová, Nádvorníková, Růžicková, Svobodová, Vondrušková, 2016). Šottnerová (2004) také zdůrazňuje důležitost některých symbolů a hodnot, jako je láska, pokora, úcta, naděje, radost a pocit sounáležitosti.

Vánoce jsou svátky, které slaví většina škol. Dříve byly populární klasické vánoční besídky, při kterých děti seřazené v řadě rodičům zpívaly naučené písně a recitovaly básničky. Postupně se tyto klasické besídky mění na příjemné setkání rodičů, pedagogů a dětí. Mnoho škol organizuje takzvané slavnosti, které pořádají pedagogové ve spolupráci s rodiči i dětmi. Školy se mnohdy snaží o vytvoření a dodržování určitých tradic, kterými jsou právě i takové

to slavnosti, opakující se každý rok, či častěji. (Šottnerová, 2004). Rakoušová (2024) také zdůrazňuje důležitost slavností. Vysvětluje, že dle liturgického významu je slavnost postavena výše nežli svátek. Dále popisuje důležitost slavení jmenin a narozenin dětí, ale i státních svátků, mezinárodních dnů a církevních svátků, jako jsou právě Velikonoce, Advent a Vánoce. Zmiňuje také slavnosti spojené se zemědělstvím, jako jsou například dožínky. Mezi slavnosti zařazuje i novodobé školní besídky či zahradní slavnosti s rodiči. Zdůrazňuje přínos slavností pro celé společenství ve škole, převážně pro dítě, které se díky slavnostem může cítit součástí daného společenství. Kupcová, Nádvorníková, Růžicková, Svobodová, a Vondrušková (2016) poukazují na důležitost prožitkového a činnostního učení. Při slavnostech podporují zapojení dětí do příprav.

Slavnost by měla mít každý rok nějaké hlavní téma, motiv i obsah. Může to být například slavnost zaměřená na zvyky a pověry. Některé školy volí více divadelní, dramatickou a zpívanou slavnost, jinde se venku zdobí společně s rodiči stromek při poslechu koled. Můžeme se setkat i se štědrovečerní hostinou ve škole, či s návštěvou domova důchodců, dětských domovů a podobných institucí. Více neobvyklou, ale také možnou formou, je vánoční výlet s rodiči, například na výstavu betlémů. Poslední dobou je častou slavností vánoční dílna. Rodiči společně s dětmi vyrábí nejrůznější ozdoby, svícny a peče se cukroví při poslechu koled. Možností, forem a nápadů, jak takovou slavnost pojmout je mnoho, a je na každé škole kterou cestou se vydají. Mnohokrát se jednotlivé formy oslav prolínají a propojují, či se zvolí možností více (Šottnerová, 2004).

Ve většině mateřských škol se tématu Vánoc věnují v průběhu celého adventu. Lidové zvyky a tradice jsou zmíněné také v rámcových vzdělávacích programech. *“Tematika lidových zvyků a tradic a další kulturní a regionální témata jsou zakotvená v kurikulu rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, pro základní vzdělávání a také pro gymnázia.”* (Rakoušová, 2024, s. 30). V mateřské škole můžeme zvolit různorodé činnosti, skrze které dítě blíže pozná tradiční české Vánoce a jednotlivé zvyky. Kupcová, Nádvorníková, Růžicková, Svobodová a Vondrušková (2016) navrhuje například výrobu adventního věnce, dárku pro druhé, výrobu anděla či vánočního přání. Dále také činnosti spojené se svátkem sv. Lucie a sv. Barbory, čtení a dramatizaci vánočního příběhu o narození Ježíška. Hudební činnosti spojené s poslechem a zpěvem tradičních koled a seznamování se s vánočními zvyky. Rakoušová (2024) také navrhuje hudební, výtvarné, předčtenářské i další činnosti. Popisuje, že vhodným způsobem, jak svátky předávat, jsou různé dětské hry,

pohádky, pranostiky, přísloví a hádanky. Zdůrazňuje také možnost použití projektové metody pro dané téma. Šottnerová (2004) podobně charakterizuje různé činnosti, skrze které se dítě může seznámit s Vánocemi. Radí mezi ně pečení cukroví, výrobu slaměných a dalších ozdob, vyrábění svícňů, pořádání vánočního úklidu, či vytváření novin. Do novin děti mohou vkládat recepty, kresby, dopisy pro Ježíška, ale také příběhy, hry, omalovánky či zvyky. V mnoha mateřských školách se hrají různé vánoční hry, ať už didaktické, smyslové, dramatické, či pohybové. Hlavní téma těchto her mohou být právě lidové tradice. Netradiční aktivitou je pořádání vánočních sbírek, ať už finančních například pro dětský domov, či sbírky receptů a pohledů (Šottnerová, 2004).

3.1 Alternativní mateřské školy

Alternativní školy jsou školy, jenž se „*odlišují něčím od hlavního proudu standardních škol daného vzdělávacího systému*” (Průcha, 2012, s. 25). Alternativní mohou tyto školy být například v organizaci výuky, v obsahu vzdělávání, v nestandardním prostředí, ve způsobu hodnocení dětí, ve spolupráci s rodinou a veřejností. Někdy se tyto školy nazývají také jako svobodné, volné, či otevřené školy (Průcha, 2012). Rodičům, ale také učitelům, alternativy umožňují výběr mezi více vzdělávacími cestami (Průcha, Kořátková, 2013). Pojem alternativní škola je někdy nahrazován pojmem inovativní škola. Inovativní škola, má však význam jiný. „*Jde o školy, které se účelově a na základě svého vlastního usilování mění tím, že realizují určité inovace*” (Průcha, 2012, s. 28).

Pojem alternativní škola je velmi široký a v různých zemích může být vnímán odlišně. Někteří jej mylně spojují výhradně se soukromými školami, přestože alternativní školy mohou být jak státní, tak nestátní. Státní školy jsou spravovány veřejnými orgány a v České republice jsou zřizovány obcemi, krajskými úřady nebo ministerstvem. Naproti tomu soukromé neboli nestátní školy zakládají jiné subjekty než veřejné orgány (Průcha, 2012). Průcha a Kořátková (2013) dodávají, že mezi zřizovatele může patřit nejen stát, ale také právnické subjekty, jako jsou firmy, či církve, nebo soukromé, fyzické osoby. Svobodová a Jůva (1996) toto pojetí potvrzují a zdůrazňují, že mezi alternativní školy patří státní, soukromé i církevní. Zároveň dodávají, že od 18. století dominují státní školy, zatímco ve středověku a na počátku novověku dominovaly převážně školy církevní.

Z ekonomického aspektu můžeme školy třídit dle jejich financování, a to opět na soukromé, které financuje zřizovatel a rodiče, a školy veřejné, které jsou financovány z veřejných

zdrojů. Vedle ekonomického a školsko-politického aspektu hrají důležitou roli také pedagogický a didaktický aspekt. Alternativní školy se zaměřují na netradiční, inovativní či experimentální formy výuky a vzdělávací obsahy, které představují alternativu k běžně uplatňovaným pedagogickým koncepcím (Průcha, 2012). Alternativní školy mohou mít školní vzdělávací programy, které vychází z rámcového vzdělávacího programu a mohou být zařazené do sítě mateřských škol. Zřizovány jsou však i mateřské alternativní školy, které mají vlastní program a do sítě mateřských škol zařazeny nejsou. Existují také cizojazyčné mateřské školy, které vycházejí z programů cizích zemí (Průcha, Koťátková, 2013).

První předchůdci alternativních škol vznikaly již v antice, dále to byly také renesanční školy, jako je například škola jezuitská. První alternativní školy, jak je známe dnes, se objevují mezi 19. a 20. stoletím, nazýváme je tzv. reformními školami, které jsou spjaté s reformní pedagogikou (Svobodová, Jůva, 1996). Reformní pedagogika má počátek ve 20. století a spojujeme s ní jména jako je J. Dewey, M. Montessori, P. Petersen, C. Freinet, R. Steiner, H. Parkhurstová a další. Největšími jmény reformní pedagogiky u nás byl Václav Příhoda, ale také další teoretici jako S. Vrána, J. Uher, C. Stejskal, nebo O. Chlup. V roce 1921 také vznikla Škola vysokých studií, která nabízela novou alternativní formu pro vzdělávání učitelů (Průcha, 2012). Svobodová a Jůva (1996) uvádí, že vliv na alternativní směry měly různé filozofické a pedagogické směry, jako je například humanistická psychologie. Dále líčí přínos svobodné výchovy pro vznik alternativ, kterou zdůrazňovali Jean Jacques Rousseaus a Lev Nikolajevič Tolstoj. Průcha (2012) souhlasí a dále popisuje, že *“Československo dvacátých a třicátých let minulého století bylo jednou z nejprogresivnějších zemí, pokud jde o rozvíjení alternativního školství”* (Průcha, 2012, s. 37). Průcha a Koťátková (2013) také popisují vznik prvních alternativních škol ve spojitosti s reformní pedagogikou na počátku 20. století. *“Pro reformní změny v mateřských školách bylo společné uvolnění dítěte od školního typu práce k zaměření na hru, experimentování a objevování, na pohyb venku, v přírodě, k činnostem blízkým dětskému zájmu a jeho dovednostem. Směr výchovné práce měl vést k nabídce možností a co nejvíce poznávat život a ke komplexní výchově dítěte.”* (Průcha, Koťátková, 2013, s. 122). Koťátková (2014) uvádí, že u nás se po roce 1990 začaly alternativní školy opět rozvíjet, vznikla Asociace předškolní výchovy, snižoval se počet dětí ve třídách, začala se více řešit integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, vznikaly věkově heterogenní třídy a mateřská škola začala mít

mnohem větší autonomii. Pedagogové se více vzdělávali, na trhu byl větší výběr literatury zabývající se dětmi a začaly se organizovat výjezdy a stáže do zahraničních mateřských škol. Postupně se k nám dostávaly alternativy z jiných zemí a systém byl otevřenější pro zavedení různých programů (Koťátková, 2014). Přestože byl systém otevřený novým alternativám, někteří pedagogové i široká veřejnost k nim přistupovali spíše s nedůvěrou (Gardošová, Dujková, 2003) *“Neznalost přístupů zaměřených na dítě a z toho pramenící obavy z přemíry svobody vedly a vedou mnohé pedagogy k nedůvěře k alternativním způsobům vzdělávání.”* (Gardošová, Dujková, 2003, s. 10).

Alternativní školy vznikly z kritiky veřejného tradičního školství, kterému byl vytýkán přílišný důraz na intelektuální rozvoj a nedostatečný rozvoj dalších stránek člověka, jako je například rozvoj tvůrčích schopností, malý prostor pro pracovní činnosti a estetickou výchovu, přílišný nátlak a nevhodný režim. Dále také učitel v roli autority a celková izolovanost školy od okolního prostředí. (Svobodová, Jůva, 1996). Průcha (2012) uvádí tři funkce alternativních škol. Funkci kompenzační, diverzifikační a inovační.

Alternativních škol je mnoho a dají se rozřadit do tří hlavních typů. První kategorií jsou klasické reformní školy, mezi které řadíme Waldorfské, Montessori, Freinetovské, Jenské a Daltonské školy. Dalším typem jsou církevní školy, ať už katolické, protestantské, židovské a další (Průcha, 2012). Poslední kategorií jsou moderní alternativní školy, do kterých Průcha (2012) řadí například školy s otevřeným vyučováním, s volnou architekturou, nezávislé školy, zdravé školy, školy hrou a další. Moderní alternativní školy mají velký počet různých variant, stále vznikají nové a jsou rozšířené po celém světě. Často jsou nazývány svobodnými školami. Mezi klíčové znaky moderních alternativních škol patří významná spolupráce rodičů při výchově dětí, omezení tlaku na výkon a odstranění soutěživosti mezi dětmi. Dále organizování vzdělávacích aktivit v netradičním prostředí, přizpůsobování výuky flexibilnímu rozdělení dětí do skupin a minimalizování klasického způsobu výuky s dominantní rolí učitele. Také má klíčový význam integrace různých vzdělávacích oblastí a využití výuky zaměřené na projekty (Průcha, 2012). Průcha a Koťátková (2013) uvádí, že po roce 1990 se u nás z klasických alternativ rozšířily nejvíce waldorfské mateřské školy, Montessori mateřské školy a mateřské školy podle Daltonského plánu. Dále se také začaly objevovat moderní alternativy, a to konkrétně Začít spolu a Zdravé mateřské školy. Postupně se rozvinuly i další alternativy, a to převážně lesní mateřské školy. Stále se objevují také církevní mateřské školy.

Pro účely praktické části této diplomové práce jsem vybrala z každé kategorie alternativních škol určité příklady, abych pokryla všechny typy. Z první kategorie, klasických reformních škol jsem vybrala waldorfskou alternativu, která je u nás rozsáhlejší nežli jiné alternativní reformní školy. Dále jsem vybrala státní křesťanskou mateřskou školu, která je ekumenická, není zřizována církví, ale zaměřuje se na křesťanskou výchovu podobně jako právě církevní mateřské školy. Také jsem vybrala dvě modernější alternativní školy, a to velmi populární alternativy Začít spolu a lesní mateřskou školu. V dalších podkapitolách budou uváděny pouze tyto vybrané alternativní mateřské školy.

3.1.1 Waldorfská mateřská škola

Waldorfská škola je velmi známý typ alternativy u nás. Řadí se do klasických reformních škol. Do českého prostředí se dostala po revoluci, kdy učitelé začali navštěvovat zahraniční školy (Průcha, 2012). Rudolf Steiner, zakladatel waldorfské školy, byl také zakladatelem filozofické vědy, takzvané antroposofie, která se stala základem pro waldorfskou pedagogiku. Antroposofie je duchovní věda, která zahrnuje jak prvky křesťanství, tak ale i prvky řecké a egyptské mytologie, a prvky dalších filozofií (Svobodová, Jůva, 1996). Koťátková (2014) souhlasí a dodává, že antroposofie obsahuje i prvky buddhismu. Dále uvádí, že se Steiner inspiroval prací Goetha, a to například jeho naukou o barvách, která ve waldorfské pedagogice hraje velkou roli.

První waldorfská škola vznikla v roce 1919 v Německu, konkrétně v obci Waldorf. Školu navštěvovaly děti dělníků pracujících ve firmě na výrobu tabáku (Svobodová, Jůva, 1996). Průcha (2012) souhlasí a dodává, že se tato alternativa rozšířila po celém Německu a dostala se i do zahraničí. Do školního systému spadají mateřské i základní a střední školy. Některé waldorfské školy zřizují také třídy pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami.

Waldorfská škola se soustředí převážně na estetické výchovy a duchovní rozvoj. Vzdělávací bloky jsou nahrazené epochami. Důraz je kladen na spolupráci, partnerství a sociální učení. Spolupráce není podstatná pouze mezi dětmi, ale také mezi školou a rodiči (Průcha, 2012). Svobodová a Jůva (1996) se shodují s Průchou (2012) a popisují, že u waldorfských škol je netradičně pojato řízení školy, na kterém se podílí skupina učitelů, pro něž je podstatná diskuse.

Steiner dělí věk dítěte na tři období. Předškolní věk by se v tomto pojetí zařazoval do prvního období, kdy je důraz kladen na péči o tělo (Svobodová, Jůva, 1996). Koťátková (2014)

popisuje předškolní věk v rámci waldorfské pedagogiky obdobně a dodává, že v prvním období do sedmi let se dítě učí převážně skrze nápodobu a smysly.

V předškolním věku patří mezi hlavní prvky waldorfské pedagogiky učení se všemi smysly a vlastní činností dítěte, opakování činností, jasný řád a organizace dne, učení se skrze příběhy a hry, prožitkové učení a učení se hrou, na čemž se shodují Svobodová, Jůva (1996) s Koťátkovou (2014), která také zdůrazňuje praktickou výchovu a důležitost vlastní zkušenosti. Průcha a Koťátková (2013) popisují prvky waldorfské pedagogiky podobně. Zmiňují propojenost pohybu s duševním vývojem předškolního dítěte, které je v roli aktivního pozorovatele. Co se obsahu týče, velký prostor se dává pohybu, pečení, pohádkovým příběhům, ale také modelování, malování, hudbě, tanci a zpěvu. Waldorfská pedagogika odmítá technologie, jako je televize, která zabraňuje dětské fantazii. Pro waldorfskou školu je také typické umístění budovy do přírodního prostředí, přítomnost sálu pro slavnosti, odmítání pravoúhlých architektonických prvků a přítomnost přírodních materiálů (Svobodová, Jůva, 1996). Koťátková (2014) popisuje obsah vzdělávání podobně, zmiňuje navíc eurytmii, kterou se dítě učí vyjadřovat nálady a motivy pohybem. Budovu školy popisuje jako budovu s šestiúhelníkovým, či lichoběžníkovým tvarem a s pastelovými barvami.

Pro waldorfskou pedagogiku je podstatná i volná hra dětí, do které učitel zasahuje minimálně. Pedagog by měl být pro děti příkladem, jelikož ho děti v daném věku spontánně napodobují. Činnosti by měl pedagog začít dělat sám a děti se k němu postupně spontánně přidávají. Třídy jsou převážně věkově smíšené. Organizace roku je dána střídáním ročních období a slavením různých svátků roku. Učitelé jsou vzděláváni nejčastěji skrze Asociaci waldorfských mateřských škol (Koťátková, 2014). Ve waldorfské pedagogice je kladen velký důraz na oslavy křesťanských svátků, ale také národních tradic a dalších výročí (Průcha, Koťátková, 2013). Dle předchozích informací by se dalo čekat, že Vánoce budou ve waldorfských školách slaveny převážně křesťanským způsobem.

3.1.2 Církevní mateřská škola

Církev byla dříve hlavním zřizovatelem škol. Církevní školy uchovávaly tradice, hodnoty i inovace. Reagovaly na danou dobu a stály u zrodu nejrůznějších osobností. Díky zkušenostem zůstávají i dnes nedílnou součástí vzdělávacího systému. U nás byly církevní školy v roce 1948 zrušeny a objevují se znovu až po revoluci (Vagenknechtová, 2019).

Průcha (2012) souhlasí a dodává, že v zahraničí jsou církevní školy běžné a někde jich je dokonce více než škol státních. Eva Tomášková (2011) se také vyjadřuje k obnovení církevního školství. Uvádí, že po revoluci vzniklo v jednom roce přes 150 církevních škol a zařízení. Dále popisuje, že většinu církevních škol zřizují jednotlivé diecéze a někdy také řeholní řády. Školy nezřizuje pouze katolická církev, ale také Českobratrská církev evangelická, Židovská obec v Praze a další církve. Průcha (2012) obdobně vyjadřuje, že nejčastěji se jedná o církevní katolické školy, ale vyskytují se také evangelické, židovské a další (Průcha, 2012). Vagenknechtová (2019) souhlasí a uvádí, že mezi řády, které zřizují církevní školy patří například řád sv. Voršily, Augustiniáni, či Saleziáni Dona Bosca. Popisuje, že církevní školy mohou zřizovat pouze registrované církve a náboženské společnosti.

Vagenknechtová (2019) upozorňuje na problematiku nezapojení církevního školství do tvorby zásadních dokumentů a přizvání církve k odborným diskusím. Nastiňuje také otázku financování církevních škol, a to konkrétně v oblasti nižších státních dotací. S ohledem na děti ze sociálně znevýhodněných rodin, některé školy vybírají příspěvek od rodičů na pokrytí finanční nákladů.

Církev zřizuje mateřské, základní, střední a vyšší odborné školy (Arcibiskupství pražské, 2020). S čímž souhlasí také Průcha (2012). Církevní školy jsou speciální kategorií, která nespadá ani do státních, ani do soukromých škol. (Eva Tomášková, 2011) „*Církevní školy*“ je termín, jímž se označují školy a školská zařízení zřízená registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi.“ (Tomášková, 2011, s. 121)

Církevní školství se zaměřuje na poskytování kvalitního vzdělání v souladu s Rámcovými vzdělávacími programy a Strategií vzdělávací politiky ČR 2030+. Každá církevní škola si vytváří vlastní Školní vzdělávací program (Arcibiskupství pražské, 2020). „*Církevní mateřské školy podle náboženské orientace (nejčastěji uváděné jsou křesťanské) vycházejí ve svých programech z RVP PV s tím, že v jejich ŠVP jsou formulovány cíle seznámit děti se základy tradic té které víry a s elementárními základy náboženské výchovy*“ (Průcha, Koťátková, 2013, s. 125). Církevní školství usiluje o rozvoj církevních škol, jejich propagaci a poskytování náboženského vzdělání. Děti v církevních školách poznávají základy křesťanství, jeho hodnoty i historii. V mateřských školách je náboženská výchova přirozeně začleněna do různorodých činností a děti se seznamují s křesťanskými tradicemi,

liturgickým kalendářem a významnými obdobími, jako jsou advent, Vánoce, postní doba a Velikonoce. Zároveň si osvojují základní modlitby. Vzdělávání v církevních školách je zaměřeno na rozvoj ctností, které vycházejí z křesťanské tradice, kupříkladu moudrost, statečnost, spravedlnost a mírnost (Arcibiskupství pražské, 2020). Na vyšších stupních škol se děti setkávají s předměty jako je náboženství a latina. Do výuky se zařazují principy křesťanství, či principy jiného daného náboženství (Průcha, 2012).

Církevní školství přijímá moderní metody, obsah i organizaci, ale zároveň pohlíží na podstatu života tradičně dle křesťanského pohledu. Cílí se na rozvoj tvořivosti, odpovědnosti, respektování potřeb a svobodu jednotlivých dětí, ale také na nabízení křesťanských hodnot (Eva Tomášková, 2011). Respektování potřeb dětí a individuální přístup zmiňuje také Arcibiskupství pražské (2020). Dodává, že je kladen důraz i na vývoj dětí a spolupráci s rodiči. Církevní školy přijímají děti bez ohledu na jejich národnost, rodinné zázemí či vyznání. Pedagogové by měli respektovat křesťanské hodnoty, vhodně je předávat dětem a nemít negativní vztah k církvi. Církevní školy vzájemně spolupracují, setkávají se a obohacují (Arcibiskupství pražské, 2020).

Církevní školy často své studenty připravují na pomáhající profese jako jsou pečovatelé, zdravotníci, či profese spojené s daným náboženstvím, jako například sbormistr chrámové hudby. Mnoho mateřských a základních církevních škol jsou zároveň školy pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami (Průcha, 2012).

„Církevní školství vychovává slušné a odpovědné lidi. Klade důraz na hledání smyslu života, na úctu k člověku, jeho svobodu a důstojnost. Poskytuje vysoce kvalitní vzdělání s předáním žebříčku hodnot postaveném na morálních a etických zásadách podle tradičních křesťanských principů. Za cíl si klade maximální celostní rozvoj osobnosti člověka ve všech antropologických rozměrech“ (Arcibiskupství pražské, 2020, s.1).

3.1.3 Mateřská škola Začít spolu

Alternativa Začít spolu neboli Step by step, vznikla ve 20. století, a to konkrétně v 70. letech jako snaha propojit školu a rodinu. Vychází především z programu Head Start, který vznikl v USA. Inspirován je teoriemi J. Piageta, E. Eriksona, L. S Vygotského, a také konstruktivismem (Koťátková, 2014). Zároveň vychází i z Freinetovské a Montessori školy. (Průcha, Koťátková, 2013). Podle Gardošové a Dujkové (2003) pramení program Začít spolu, jak z již zmíněného konstruktivismu, humanistických a demokratických principů, tak

i z díla Škola hrou od Komenského. „Hlavní myšlenkou bylo získat pro vzdělávání předškolních/školních dětí i rodiny bez ohledu na národnost, etnickou příslušnost, sociální postavení a speciální potřeby dětí“ (Průcha, Kořátková, 2013). K nám se program dostal skrze Sorosovu nadaci z New Yorku. První mateřská škola s programem Začít spolu u nás vznikla roku 1994. V roce 1996 se program rozšířil i do základního vzdělávání. Program je plně v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. Ze začátku se u nás setkával i s negativní odezvou, a to převážně z důvodu nedůvěry k alternativám (Gardošová, Dujková, 2003). „Programu bylo nejvíce vytýkáno přejímání amerických prvků výchovy s rozvolněnou výchovou a v důsledku toho vznikající problémy s disciplínou. Unáhlené odmítavé reakce tohoto typu vypovídají především o neznalosti, povrchním uspokojení, že to u nás máme lepší“ (Gardošová, Dujková, 2003, s. 10).

Program Začít spolu mimo jiné staví na osobnostně orientovaném modelu vzdělávání a výchovy. Pomáhá dětem najít pozitivní cestu k učení, připravuje děti na efektivní učení a snaží se vhodně pracovat se stresem. Zaměřuje se na progresivní vzdělávání, kooperativní učení a praktické činnosti dětí. V programu se často uplatňuje projektová metoda učení a prožitkové učení (Gardošová, Dujková, 2003). Kořátková (2014) souhlasí a popisuje podobně jako Průcha a Kořátková (2013), že pro Začít spolu je podstatné individualizované učení, připravené podnětné prostředí, spolupráce s rodinou a interakce mezi dítětem a pedagogem. Váňová Krejčová (2022) popisuje čtyři hlavní principy programu Začít spolu. Prvním je společné vzdělávání pro všechny děti, které respektuje kulturní odlišnosti, rozvíjí důvěru a podporuje rozmanitost. Druhým principem je aktivní zapojení dítěte. Dítě při práci experimentuje, učí se plánovat a hodnotit. Chyba je brána jako součást procesu učení a důraz je kladen na vnitřní motivaci dítěte. Gardošová a Dujková (2003) souhlasí a zdůrazňují důležitost sebehodnocení dítěte a samostatné rozhodování, se kterým souvisí nesení odpovědnosti. Podobně popisuje odpovědnost i Kořátková (2014). Dodává, že program děti učí kriticky přemýšlet, eliminovat stres a rozvíjet tvůrčí dovednosti. Třetím principem, který Váňová Krejčová (2022) popisuje, je spolupráce s rodinou a komunitou, přičemž zdůrazňuje otevřenou komunikaci. Rodiče se mohou zapojovat do chodu dne i do různých aktivit, přičemž spolupráce je oproti standardním mateřským školám výrazně rozsáhlejší. Spolupráci s rodinou, jakožto klíčový princip programu Začít spolu vnímají podobně i další autoři. Gardošová a Dujková (2003) tento pohled rozvádějí a uvádějí různé formy zapojení rodičů. Například se jedná o jejich účast ve třídě, porady učitelů s rodiči, návštěvy, tvorba

individuálních plánů pro děti, půjčování hraček a knih z domovů, pomoc s organizováním akcí, správa nástěnek, vytváření zápisníků pro děti, či vydávání zpravodaje a školních časopisů. Spolupráce s rodinou je často formálně stvrzena podpisem dohody mezi mateřskou školou a rodiči, v níž je vyjádřen souhlas s principy programu. Poslední princip, který Váňová Krejčová (2022) uvádí je zaměřen na učení se v souvislostech. Dítě by se mělo učit skrze autentické situace v jasně organizovaném dni. Každý den dítě přichází do třídy a společně s rodičem plní ranní úkol. Dále má prostor na volnou hru, v které může pobývat volně i v centrech aktivit. Následuje ranní kruh, kde jsou představena jednotlivá centra a tělovýchovná chvílka. Po ranním kruhu se děti přesouvají do jednotlivých center aktivit. Po činnostech v centrech se třída sejde v hodnotícím kruhu, kde děti reflektují svou práci. Zbytek dne je organizován podobně jako v jiných mateřských školách. Děti pobývají venku, obědvají, odpočívají a podobně. Celá organizace dne by měla být pružná a uzpůsobena potřebám jednotlivých dětí (Gardošová, Dujková, 2003).

Třídy jsou většinou věkově smíšené a jsou uspořádané do takzvaných center aktivit. Dítě si samo zvolí centrum, kde chce daný den činnost plnit a centrum si označí vlastní značkou. Tento přístup tak dítěti nabízí vlastní volbu činnosti (Kořátková, 2014). *“Centra aktivit: knihy a písmena, domácnost, manipulační a stolní hry, pokusy a objevy, voda a písek, ateliér, dílna, kostky, hudba, pohyb, dramatika.”* (Váňová, Krejčová, 2022, s. 15). Gardošová a Dujková (2003) uvádějí stejná centra aktivit, nezařazují však centrum pohyb, ale přidávají centrum školní zahrada. Pohyb zařazují do tělovýchovné chvílky, která je společná pro celou třídu. Podobně popisuje centra také Kořátková (2014). Děti se učí respektovat se navzájem, umět spolu spolupracovat, ale zároveň pracují i individuálně. V centrech si procvičují již nabyté dovednosti a zároveň nabývají zkušenosti nové (Začít spolu, 2025).

Učitel je v Začít spolu v roli průvodce a měl by k dětem přistupovat individuálně, podporovat jejich jedinečnost, používat popisný jazyk a zpětnou vazbu dávat bez subjektivního hodnocení (Začít spolu, 2025). *Děti ve třídě neporovnáváme mezi sebou, ale každý je hodnocen na základě pozorování vlastních současných i předchozích výsledků práce*” (Gardošová, Dujková, 2003, s. 15). Pedagog by měl volit převážně demokratickou výchovu, skrze nedirektivní přístupy. Měl by být zdatný v plánování, evaluaci i autoevaluaci (Průcha, Kořátková, 2013). Gardošová a Dujková (2003) s tímto tvrzením souhlasí a dodávají, že učitel by měl nabízet dítěti partnerství a respektovat odlišné tempo dětí a jejich individuální potřeby. Kořátková (2014) učitele v alternativě Začít spolu charakterizuje

obdobně, jako pozorovatele, který plánuje a připravuje prostředí. Pedagog má prostor pro uplatnění vlastní kreativity, ale zároveň jsou na něho kladeny nároky. Hodnotit by měl formativním způsobem a učit děti sebehodnocení (Váňová, Krejčová, 2022). Gardošová a Dujková (2003) zdůrazňují také důležitost pozorování dětí, například prostřednictvím Oregonské metody hodnocení. Uvádějí, že alternativa Začít spolu je otevřená integraci dětí se speciálními vzdělávacími programy. Pedagogové jsou edukováni asociací Step by Step ČR. U nás jsou rozšířeny mateřské, ale také základní Začít spolu školy. Alternativa je u nás i ve světě velmi populární (Průcha, Koťátková, 2013). *“Program je koncipován tak, aby vyhovoval zvláštním individuálním potřebám i kulturním tradicím naší země”* (Gardošová, Dujková, 2003, s. 17).

3.1.4 Lesní mateřská škola

Lesní mateřská škola je dle Vošáhlíkové (2010) typ ekologicky zaměřené mateřské školy neboli ekoškolky. Heslem je: *„venku za každého počasí.“* (Vošáhlíková, 2010, s.16).

Předchůdcem lesní mateřské školy byla přírodní mateřská škola založena Eduardem Štorchem v Praze (Koťátková, 2014). Vošáhlíková (2010) popisuje, že kořeny prvních lesních školek byly ve Švédsku, kde je pobyt venku běžnou součástí vzdělávání. Uvádí, že první mateřská škola pak vznikla v Dánsku v polovině 20. st. Nejvíce se myšlenka lesní mateřské školy rozšířila v 90. letech minulého století. U nás se zřizují lesní mateřské školy buď samostatně, či integrovaně u běžných mateřských škol, jako lesní třída (Vošáhlíková, 2010). První ekologicky zaměřená mateřská škola u nás vznikla v roce 2003 a to konkrétně MŠ Semínko v Toulcově dvoře v Praze. V roce 2009 následně byly založeny první tři lesní mateřské školy. Nyní se tato alternativa neustále rozrůstá a počet škol v Asociaci lesních mateřských škol stále roste. (Lesní MŠ, 2025). Koťátková (2014) také zmiňuje, že postupem času vznikla Asociace lesních mateřských škol, přes které se pedagogové mohou vzdělávat (Koťátková, 2014).

Základními cíli a metodami lesní mateřské školy je prožitkové učení, situační učení, rozvoj sociálních dovedností, smyslů, tvořivosti, práce s přírodním materiálem, přímá zkušenost dětí s přírodou, zdravotní a fyzické benefity pohybu venku (Koťátková, 2014). Vošáhlíková (2010) popisuje cíle podobně a dodává celostní učení, rozvoj jemné a hrubé motoriky, rozvoj kreativity a fantazie, sounáležitost dětí, práce v tichu, poznávání rostlin, živočichů a ekosystémů. Děti si v přírodě také uvědomují své tělesné limity, hranice a potřeby, čímž

rozvíjí své sebevědomí a sebepojetí. Pobyt v přírodě rozvíjí osobnost komplexně a má pro dítě zdravotní benefity. Pedagogové by měli do běžného dne zařazovat i činnosti připravující dítě na docházku do základní školy, dětem jít příkladem, nabízet jim spolupráci a úkoly. Odpovědnost za děti může u pedagogů vyvolat v přírodním prostředí obavy. Je proto důležitá připravenost pedagoga i dětí, vhodná obuv a oděv a společné nastavení bezpečnostních pravidel (Vošáhlíková, 2010). Asociace lesních mateřských škol uvádí, že v lesní mateřské škole se dítě setká s běžnými činnostmi, které jsou nabízeny v jiných mateřských školách. Jsou realizovány výtvarné, hudební a další činnosti, je rozvíjena předmatematická i předčtenářská gramotnost. Velký důraz je kladen na komunikaci. Děti mají možnost se rozvíjet skrze podněty z přírodního prostředí, čímž je jim umožněn zdravý vývoj (Lesní MŠ, 2025).

Pro lesní mateřské školy je důležité trávit čas převážně venku, se zázemím v marigotce, srubu či jurtě, na čemž se Vošáhlíková (2010) a Koťátková (2014) shodují. Koťátková (2014) dále dodává, že skupina dětí je menší než v typické třídě a věkové uspořádání je heterogenní.

Praktická část

V praktické části jsem realizovala deset rozhovorů s rodiči předškolních dětí. Výsledky výzkumu byly zjišťovány zároveň pomocí dotazníku pro rodiče. Rozhovory a dotazník se zaměřovaly na slavení Vánoc a zjišťovaly, jak vnímají rodiče poselství Vánoc a jakým způsobem Vánoce slaví. Soustřeďovaly se i na možné negativní ovlivnění dětí nepravdou o nadělování dárků. Praktická část zahrnuje také rozhovory s pěti učitelkami a ředitelkami různých mateřských škol. Bylo zjišťováno, jakým způsobem se pedagogové věnují tématu Vánoc v daných mateřských školách.

4 Cíle praktické části

Praktická část si klade tři výzkumné cíle a je rozdělena do dvou rovin

První rovina se zaměřuje na rodiny s předškolními dětmi

1. Zjistit, jak rodiče předškolních dětí vnímají poselství Vánoc a jak slaví Vánoce.
2. Prozkoumat pohledy rodičů na možné negativní ovlivnění dětí nepravdou o nadělování dárků.

Druhá rovina se zaměřuje na pedagogy mateřských škol

3. Zjistit, jakým způsobem se věnují pedagogové tématu Vánoc v různých mateřských školách.

5 Výzkumné otázky

Každá výzkumná otázka se orientuje na jeden výzkumný cíl

Na 1. cíl se orientují tyto výzkumné otázky:

- 1a) Jakou postavu nejčastěji rodiče volí při slavení Vánoc s dětmi?
- 1b) Jakým způsobem probíhá slavení Vánoc v rodinách, kde nenosí dárky žádná postava spojená s Vánoci?

Na 2. cíl se orientují tyto výzkumné otázky:

- 2a) Které zkušenosti rodičů z jejich dětství mají vliv na jejich nynější slavení Vánoc s dětmi?

2b) Jaké jsou zkušenosti rodičů s reakcemi dětí na zjištění pravdy o nadělování dárků?

Na 3. cíl se orientují tyto výzkumné otázky:

3a) Do jaké míry pedagogové mateřských škol respektují způsoby a tradice slavení Vánoc v jednotlivých rodinách?

3b) Jakým způsobem pracují pedagogové mateřských škol s kulturními odlišnostmi jednotlivých dětí?

6 Výzkumné metody

První výzkumnou metodou byl internetový dotazník pro rodiče předškolních dětí, který se orientuje na 1. a 2. cíl a na výzkumné otázky s nimi spojené. Dotazník byl anonymní a byl poslán do různých měst a krajů v České republice, osloveno bylo přes tisíc rodičů.

Další výzkumnou metodou byly polostrukturované rozhovory s deseti rodiči předškolních dětí. Tato metoda zkoumá také 1. a 2. cíl a otázky s nimi spjaté.

Poslední použitou metodou, která se zaměřuje na 3. cíl a otázky s ním spojené, bylo pět polostrukturovaných rozhovorů s pedagogy různých mateřských škol. Osloveno bylo několik alternativních mateřských škol a jedna běžná mateřská škola.

7 Vlastní výzkumné šetření

Výzkumné šetření bylo realizováno prostřednictvím zmíněných výzkumných metod. Rozhovory byly realizovány převážně v prosinci roku 2024, některé v lednu a únoru roku 2025. Rozhovory s rodiči předškolních dětí byly realizovány osobně, či prostřednictvím videohovoru převážně v Praze v různých typech rodin. Rozhovory s pedagogy mateřských škol byly realizovány v Praze a v jihočeském městě Písku. Vybranými mateřskými školami byla státní mateřská škola běžného typu, státní křesťanská mateřská škola, lesní mateřská škola, waldorfská mateřská škola a mateřská škola Začít spolu. V daných mateřských školách jsem oslovovala buďto učitelky, nebo ředitelky. Pomocí dotazníku jsem sbírala data od listopadu roku 2024 do ledna roku 2025. Dotazník pro rodiče předškolních dětí byl posílán online do různých krajů České republiky.

7.1 Výběr výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek tvořili rodiče předškolních dětí a pedagogové mateřských škol. Respondenty jsem vybírala záměrně s cílem zahrnout různorodé typy mateřských škol i rozdílná rodinná zázemí.

Dotazník jsem rozesílala prostřednictvím několika facebookových skupin zaměřených na rodiče předškolních dětí z celé České republiky. Dále jsem jej zasílala do vybraných mateřských škol, převážně v Praze a v Jihočeském kraji. Snažila jsem se získat odpovědi od rodičů ze státních, soukromých i alternativních mateřských škol. Pro podporu sběru dat jsem také vytvořila letáček s QR kódem, který měly učitelky možnost umístit na nástěnky v mateřských školách. Mým cílem bylo oslovit co největší počet respondentů z nejrozmanitějších rodin.

Rozhovory jsem vedla s deseti rodiči předškolních dětí, převážně z Prahy. Výběr probíhal opět s důrazem na různorodost, zaměřovala jsem se na rozdílná rodinná zázemí. Většinu kontaktů mi zprostředkovaly učitelky z jiných mateřských škol. Díky své praxi jsem mohla vést rozhovory i s rodiči z odlišného kulturního prostředí. Snažila jsem se vyhledat rodiny s různorodým přístupem k výchově, včetně rodin z křesťanského zázemí.

Učitelky a ředitelky mateřských škol jsem oslovovala prostřednictvím svých kontaktů, případně kontaktů jiných učitelek. V rámci výzkumu jsem si předem vybrala několik alternativních mateřských škol, aby byly zastoupeny různé typy alternativního vzdělávání, jako jsou klasické reformní, církevní i moderní alternativní mateřské školy. Zaměřovala jsem se především na rozšířenější alternativní koncepty. Konkrétně jsem vybrala waldorfskou mateřskou školu, lesní mateřskou školu, mateřskou školu Začít spolu, křesťanskou mateřskou školu a jednu státní mateřskou školu běžného typu. Ve většině zmíněných mateřských škol jsem měla možnost absolvovat praxi a seznámila jsem se s filozofií daných institucí.

7.2 Dotazník pro rodiče předškolních dětí

Výzkumná metoda dotazníku zajistila oproti rozhovorům větší procento dat a data z různých krajů a měst České republiky. Dotazník obsahuje 15 otázek, z nichž je 14 otázek povinných a jedna otázka doplňující. Většina otázek byla uzavřených s možností dopsání vlastní varianty. Výzkumná metoda dotazníku je zaměřena na první a druhý cíl. Otázky byly formulovány na základě výzkumných cílů a otázek. Dotazník byl anonymní a data byla

sbírána prostřednictvím internetového formuláře Google. První část dotazníku obsahuje čtyři obecnější otázky, vztahující se k typu dané rodiny. Dalších jedenáct otázek se zaměřuje na slavení Vánoc. Dvě otázky se týkají docházení dítěte do předškolního zařízení.

Dotazník pro rodiče předškolních dětí byl posílán online, do různých krajů a měst České republiky, prostřednictvím sociálních sítí, emailů, plakátů s QR kódem vyvěšených v mateřských školách, či byly osloveni rodiče přímo skrze jednotlivé mateřské školy. Dotazník byl poslán také do mateřských škol, kde byly realizovány rozhovory s rodiči a pedagogy, konkrétně do Jihočeského kraje a Prahy. Osloveno bylo přes tisíc rodičů předškolních dětí. Dotazník vyplnilo 178 respondentů. Musíme však brát v potaz, že některé rodiny mohou mít zaznamenány odpovědi více, jestliže odpovídalo více rodičů z jedné rodiny. Šetření probíhalo od listopadu roku 2024 do ledna roku 2025. Záměrně byl dotazník poslán v adventním a vánočním období, pro větší motivaci vyplnění a možnosti získat aktuální informace. Formulář dotazníku je uveden v seznamu příloh (viz Příloha č. 1).

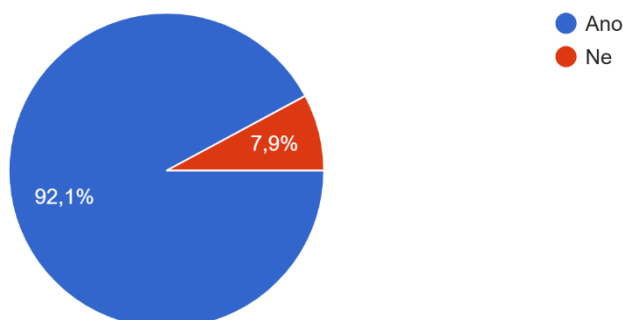
Otázka č. 1 *Jste rodič předškolního dítěte?*

První otázka měla za cíl zajistit, aby dotazník vyplňovali pouze rodiče předškolních dětí a případná nedorozumění byla objasněna již na začátku. Otázka byla povinná a uzavřená. Na tuto otázku odpovědělo 164 dotazovaných (92,1 %) ano, 14 dotazovaných (7,9 %) ne. Odpovědi čtrnácti dotazovaných, kteří odpověděli na první otázku ne, jsem smazala, abych měla u dalších otázek relevantní výsledky.

Graf 1 – Potvrzení o tom, že dotyčný je rodičem předškolního dítěte

Jste rodič předškolního dítěte?

178 odpovědí

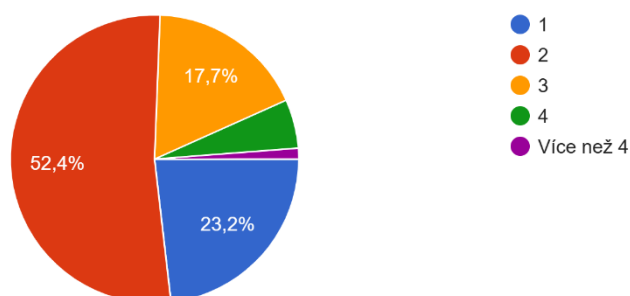

Otázka č. 2 *Kolik máte dětí?*

Druhá otázka byla povinná a uzavřená, s pěti možnostmi výběru. Cílem bylo zjistit, zda mají rodiče více zkušeností s tématem slavení Vánoc, nebo se této problematice věnují pouze v souvislosti s jedním dítětem. Na otázku odpovědělo všech 178 rodičů, použito bylo vybraných 164 odpovědí. Převažuje odpověď dvou dětí, kterou zaškrtnulo 86 rodičů (52,4 %). 38 rodičů (23,2 %) zvolilo odpověď jedno dítě a 29 respondentů (17,7 %) vybralo odpověď tři děti. Pouze 9 rodičů (5,5 %) má děti čtyři. Nejméně častá odpověď byla více než 4 děti, kterou označili pouze dva respondenti (1,2 %).

Graf 2 – Počet dětí v rodinách

Kolik máte dětí?
164 odpovědí

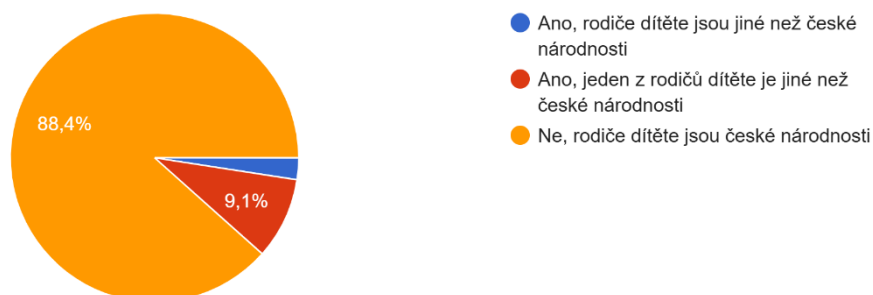
Otázka č. 3 *Je některý z rodičů dítěte jiné než české národnosti?*

Otázka č. 3 byla opět uzavřená a povinná. Záměrem otázky bylo zjistit, zda postavy, které rodiče volí při slavení Vánoc, volí rodiče české či jiné národnosti, a zda jsou z jiné národnosti oba rodiče, nebo pouze jeden. Na otázku odpověděli všichni, vybrala jsem opět pouze daných 164 odpovědí. Ve většině rodin jsou oba rodiče české národnosti. Tuto odpověď zvolilo 145 rodičů (88,4 %). U patnácti rodin (9,1 %) je jeden rodič jiné než české národnosti a pouze u čtyř rodin (2,4 %) jsou oba rodiče jiné než české národnosti. Dále jsem dané výsledky použila u otázky č. 7.

Graf 3 – Národnost rodičů

Je některý z rodičů dítěte jiné než české národnosti?

164 odpovědi

Otázka č. 4 Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě? (*Alternativní mateřská škola – například Začít spolu, Montessori, křesťanská MŠ, česko-anglická MŠ, lesní MŠ a další)

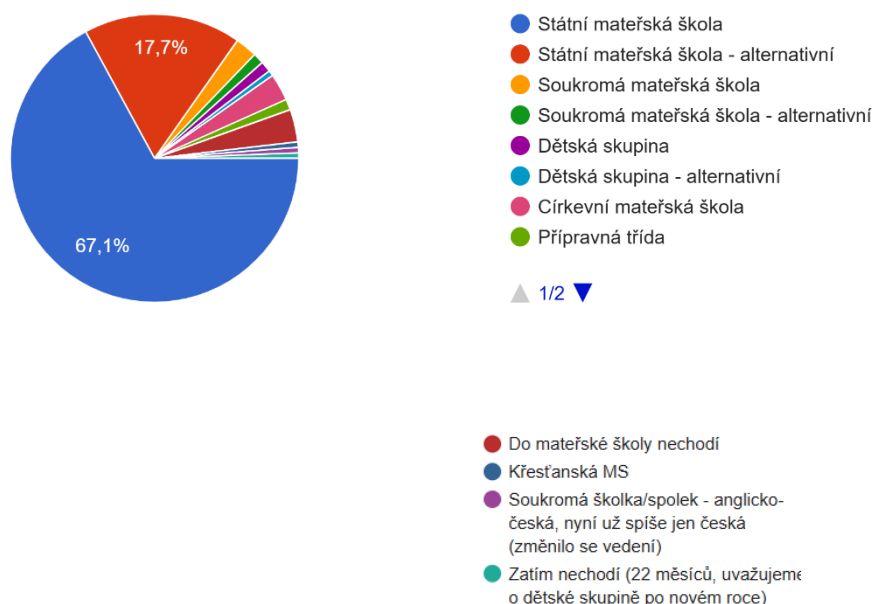
Čtvrtá otázka byla povinná a uzavřená s možností dopsání vlastní odpovědi, pokud by nevyhovovala žádná z nabízených. Odpověděli všichni respondenti, použito bylo opět 164 odpovědí. Do výběru jsem se snažila zahrnout všechny možné typy škol, ať už státní či soukromou mateřskou školu, ale také různé alternativy a dětskou skupinu. Možnost státní mateřská škola zaškrtno nejvíce dotazovaných a to konkrétně 110 (67,1 %). Druhá nejvíce vybíraná odpověď byla státní mateřská škola alternativní, kterou označilo 29 respondentů (17,7 %). Soukromou mateřskou školu zaškrtnli čtyři respondenti (2,4 %). Soukromou mateřskou školu alternativní zvolili dva rodiče (1,2 %) a dětskou skupinu vybrali také dva rodiče (1,2 %). Dětskou skupinu alternativní označil pouze jeden respondent (0,6 %). Církevní mateřskou školu zaškrtno 5 respondentů (3 %), přípravnou třídu označili 2 rodiče (1,2 %) a možnost do mateřské školy nechodí vybralo 6 dotazovaných (3,7 %). Tři respondenti napsali svou vlastní odpověď. Jeden (0,6 %) napsal, že jeho dítě dochází do křesťanské mateřské školy, kterou mohl vybrat buďto jako možnost církevní mateřská škola, nebo jako možnost státní/soukromá mateřská škola alternativní. Další odpověď (0,6 %) je soukromá mateřská škola alternativní, kam rodič připsal další nepotřebné informace. Poslední odpověď měla být zaškrtnuta v kategorii do mateřské školy nechodí, ale rodič opět připsal další informace, z kterých je poznat, že předškolní období vnímá již jako období před třetím rokem dítěte. Záměrem otázky bylo zjistit, zda děti docházejí do předškolního zařízení

a případně do jakému typu předškolního zařízení, kde mohou být ovlivněny určitými hodnotami dané mateřské školy při slavení Vánoc.

Graf 4 – Typ předškolního zařízení

Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě *Alternativní mateřská škola - například Začít spolu, Montessori, křesťanská MŠ, česko-anglická MŠ, Lesní MŠ a další

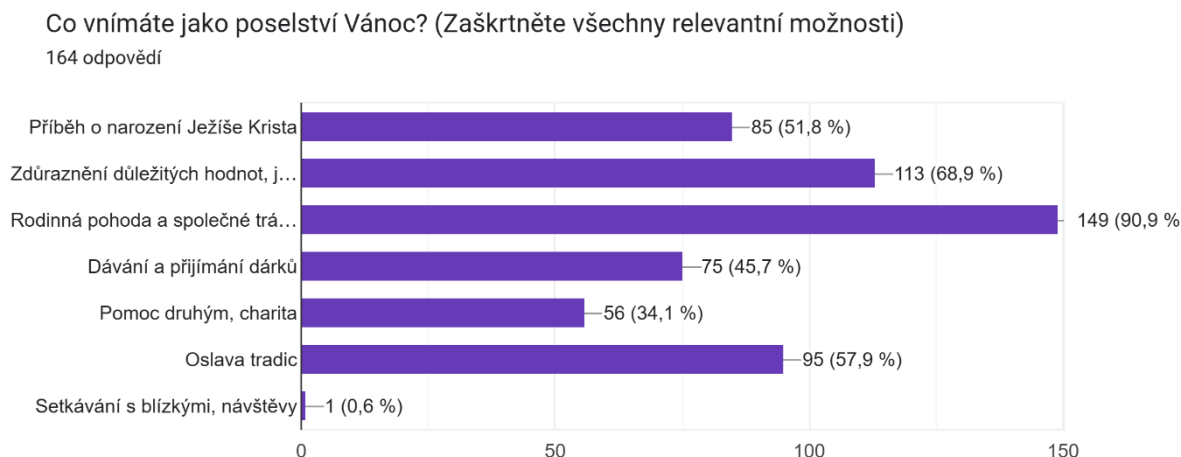
164 odpovědi

Otázka č. 5 Co vnímáte jako poselství Vánoc?

Pátá otázka byla povinná, uzavřená s možností zvolit více odpovědí a doplnit odpovědi vlastní. U otázky bylo připomenuto, aby respondenti zaškrtnuli všechny relevantní možnosti. Záměrem, který je zmíněn v prvním výzkumném cíli této práce, bylo zjistit, jak vnímají rodiče poselství Vánoc. Na otázku odpověděli všichni respondenti, použito bylo daných 164 odpovědí. Na výběr bylo 6 možností. Nejvíce respondentů, a to 149 (90,9 %) zvolilo možnost rodinná pohoda a společné trávení času. Druhou nejvíce zaškrťávanou odpovědí je zdůraznění důležitých hodnot, jako je láska a štedrost, kterou zaškrtnulo 113 rodičů (68,9 %). 95 rodičů (57,9 %) vybralo možnost oslava tradic. Možnost příběh o narození Ježíše Krista zaškrtnulo 85 dotazovaných (51,8 %). Dávání a přijímání darů označilo 75 respondentů (45,7 %) a možnost pomoc druhým, charita zvolilo nejméně 56 rodičů (34,1 %). Jeden dotazovaný (0,6 %) připsal vlastní možnost, a to setkávání s blízkými, návštěvy. Někteří respondenti zaškrtnuli všechny možnosti, pět či šest možností. Velký počet respondentů volil dvě až čtyři možnosti, ale jen několik dotazovaných zvolilo možnost pouze jednu.

Graf 5 – Poselství Vánoc

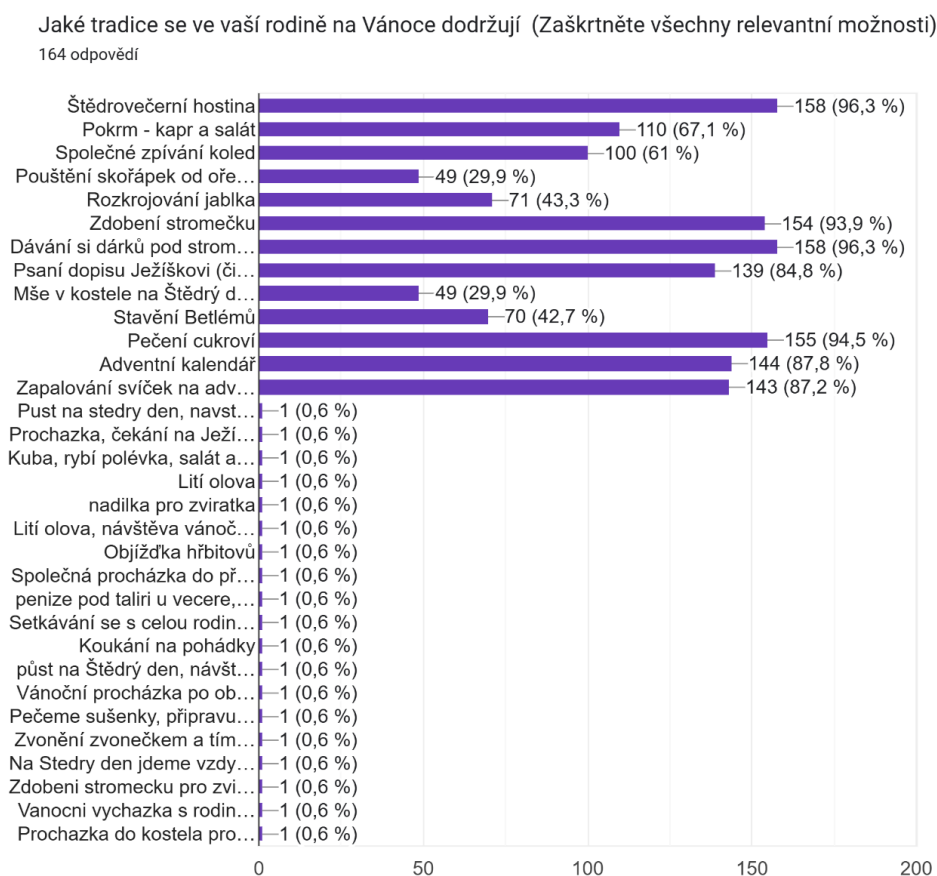

Otázka č. 6 Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?

Otázka č. 6 byla podobně jako předchozí otázka povinná a uzavřená s možností zvolit více odpovědí, což bylo opět připomenuto u otázky. Dotazovaní mohli taktéž dopsat svou odpověď, což zde využili výrazně více než u otázky předchozí. Podobně jako u páté otázky, byla otázka č. 6 zvolena pro naplnění prvního výzkumného cíle této práce. Odpověděli všichni respondenti, použito bylo již zmíněných 164 odpovědí. Na výběr bylo ze třinácti možností, vybraných převážně dle poznatků z teoretické části této práce. Někteří dotazovaní připsali vlastní odpověď. Většina respondentů zaškrtnla velký počet možností. Ve většině rodin se připravuje štedrovečerní hostina a dávají se pod strom dárky. Tyto možnosti zaškrtnlo 158 respondentů (96,3 %). Pečení cukroví je také velmi častou tradicí, kterou označilo 155 dotazovaných (94,5 %). Podobně umístěná je odpověď zdobení stromečku, kterou označilo 154 rodičů (93,9 %). Tradici adventního kalendáře zaškrtnlo 144 respondentů (87,8 %), zapalování svíček na adventním věnci 143 respondentů (87,2 %) a 139 dotazovaných (84,8 %) označilo i psaní dopisu Ježíškovi (či jiné postavě). Více než půlka rodičů, konkrétně 110 (67,1 %), zvolila tradiční pokrm kapr a salát. 100 respondentů (61 %) zaškrtnlo možnost společné zpívání koled. 70 rodičů (42,7 %) vybralo odpověď stavění betlémů a 71 rodičů (43,3 %) zvolilo možnost rozkrajování jablka. Nejméně volené tradice jsou pouštění skořápek od ořechů se svíčkou a mše v kostele na Štědrý den (půlnoční). Tyto dvě odpovědi zaškrtnlo 49 dotazovaných (29,9 %). Ve vlastních odpovědích bylo uvedeno: Půst na Štědrý den, návštěva hřbitova, vzpomínka na zesnulé, procházka, čekání na Ježíška, lití olova,

nadílka pro zvířata, zdobení stromu pro zvířata, návštěva vánočního, či adventního trhu, koncert Rybovy mše vánoční, návštěva divadla, peníze pod talířem u večere, setkávání se s rodinou, nebo s přáteli, tvoření vánočních dekorací, tradice vánočních skřítků, sledování pohádek, návštěva rorátů během adventu, návštěva mše v kostele na Boží hod a na Štěpána, zapalování prskavek, zvonění zvonečku před nadílkou, procházka do kostela pro betlémské světlo. Některé odpovědi se opakovaly častěji, některé byly ojedinělé. V připsaných odpovědích byly také zmíněny další tradiční pokrmy, jako je kuba, rybí polévka a vinná klobása. Jeden dotazovaný nastínil i další otázku: „*Pečeme sušenky, připravujeme mléko pro Santu (k nám chodí i Ježíšek i Santa – tuto variantu máme díky pohádkám v TV, kde je Santa se soby) a s tím spojené následné děláni stop do mouky.*“

Graf 6 – Vánoční tradice

Otázka č. 7 Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

Sedmá otázka dotazníku se orientuje na první výzkumný cíl a má odpovědět na první výzkumnou otázku. Odpovědělo všech 178 respondentů, vybráno bylo konkrétních 164 odpovědí. Otázka byla povinná a uzavřená. Dotazovaní mohli zaškrtnout pouze jednu z uvedených možností, případně mohli připsat vlastní odpověď. Na výběr bylo z pěti možností, které vycházely z poznatků v teoretické části práce. Největší počet dotazovaných a to 145 (88,4 %) zvolilo dle předpokladu postavu Ježíška. Po jednom hlasu (0,6 %) mají odpovědi Santa Claus a Děda Mráz. Možnost vánoční skřítek, nezvolil nikdo. 7 dotazovaných (4,3) zaškrtnulo možnost žádná postava, i když u následující otázky odpovědělo navíc ještě 6 lidí. Někteří respondenti připsali vlastní možnost. Dva respondenti uvedli, že slaví Ježíška i Santu Clause. Některé odpovědi se týkaly křesťanského pojetí Vánoc: „*Mluvíme o Vánocích o Ježíši, o tom, proč přišel na zem a co to znamená pro náš život, protože věříme, že to je skutečnou podstatou Vánoc.*“, „*Ježíšek, ale nespojujeme jej přímo s nadělováním dárků, snažíme se spíše ukázat na podstatu Vánoc a křesťanské hledisko postavy Ježíška.*“, „*Ježíšek se narodil v Betlémě a pak z něj vyrostl Ježíš, který umřel na Velikonoce, díky němu máme to co máme, můžeme si přát a modlit se za věci, které bychom chtěli.*“ Jeden dotazovaný popsal postavu Ježíška z pohledu předávání dárků takto: „*Ježíšek, ale v kontextu, že Ježíšek může být každý, kdo chce někoho obdarovat, takže i děti si mohou zahrát na Ježíška a darovat někomu dárek.*“ V odpovědích se také objevila jedna hůře identifikovatelná odpověď: *Ježíšek je totožný jako Santa Claus.*

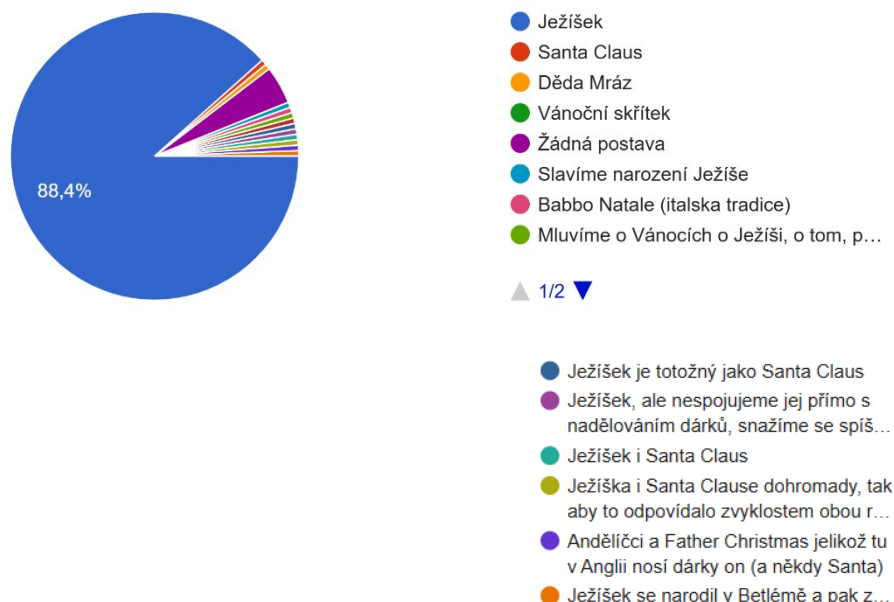
V souvislosti s druhou otázkou dotazníku, která se týkala národnosti rodičů dítěte, zaškrtnuli tři respondenti možnost postavu Ježíška, přestože jsou oba rodiče z daných rodin jiné než české národnosti. Jeden respondent zvolil možnost Děda Mráz a oba rodiče z dané rodiny jsou také jiné než české národnosti. Dalších deset rodičů, kteří volí postavu Ježíška jsou z rodiny, kde je jeden z rodičů jiné než české národnosti. V této stejné kategorii, kde je jeden z rodičů jiné než české národnosti, uvedl jeden dotazovaný: „*Andělíčky a Father Christmas jelikož tu v Anglii nosí dárky on (a někdy Santa).*“ Další respondent uvedl v této kategorii Ježíše v křesťanském pojetí Vánoce. V jedné odpovědi z této kategorie byla uvedena italská postava: „*Babbo Natale (italská tradice).*“ Poslední dotazovaný z této kategorie uvedl: „*Ježíška i Santa Clause dohromady, tak aby to odpovídalo zvyklostem obou rodičů.*“ Výsledky ukazují, že volba postavy přinášející dárky během Vánoc není striktně vázána na národnost rodičů. Většina rodičů jiné, než české národnosti preferují Ježíška, zatímco

menšina volí vlastní kulturní tradice. Objevují se i možnosti, kde rodiny kombinují více tradic.

Graf 7 – Postava spojená s Vánoci

Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

164 odpovědí

Otázka č. 8 Pokud jste zvolili odpověď: Žádná postava, kdo u vás dárky naděluje, a jak ve vaší rodině slavení probíhá?

Osmá otázka byla otevřená a nebyla povinná, pouze doplňovala předchozí otázku. V předchozí otázce zaškrtno možnost „žádná postava“ 6 respondentů, avšak na tuto otázku přesto odpovědělo o 6 respondentů více, tudíž 13. Odpovědi, které se otázky netýkaly, zmíněné nebudou. Několikrát v odpovědích zaznělo, že dárky si dávají navzájem rodiče s dětmi, či pouze rodiče a prarodiče dětem: „Dáváme si je navzájem. I děti rodičům (něco vyrobí, nakreslí, nebo koupí).“, Dárky si u stromečku nadělujeme navzájem, děti ví, který dárek je od koho.“ Některé odpovědi se opět dotýkají křesťanského pojetí Vánoc: „Ježíš má narozeniny a dělá mu radost, když se podělíme a uděláme radost druhým,“, „Dárky si dáváme my v rámci slavení Ježíšových narozenin. Ale děti zároveň říkají že miminko je Ježíšek, protože to slyší všude kolem.“ „Při slavení Vánoc nás provází postava malého Ježíše v Betlémě, to je pro nás význam, ale neznamená to, že by nosila stromeček, "nadělovala" dárky, "létala" za oknem, psali jsme dopis atd. To probíhá přirozeně tak, jak to doopravdy

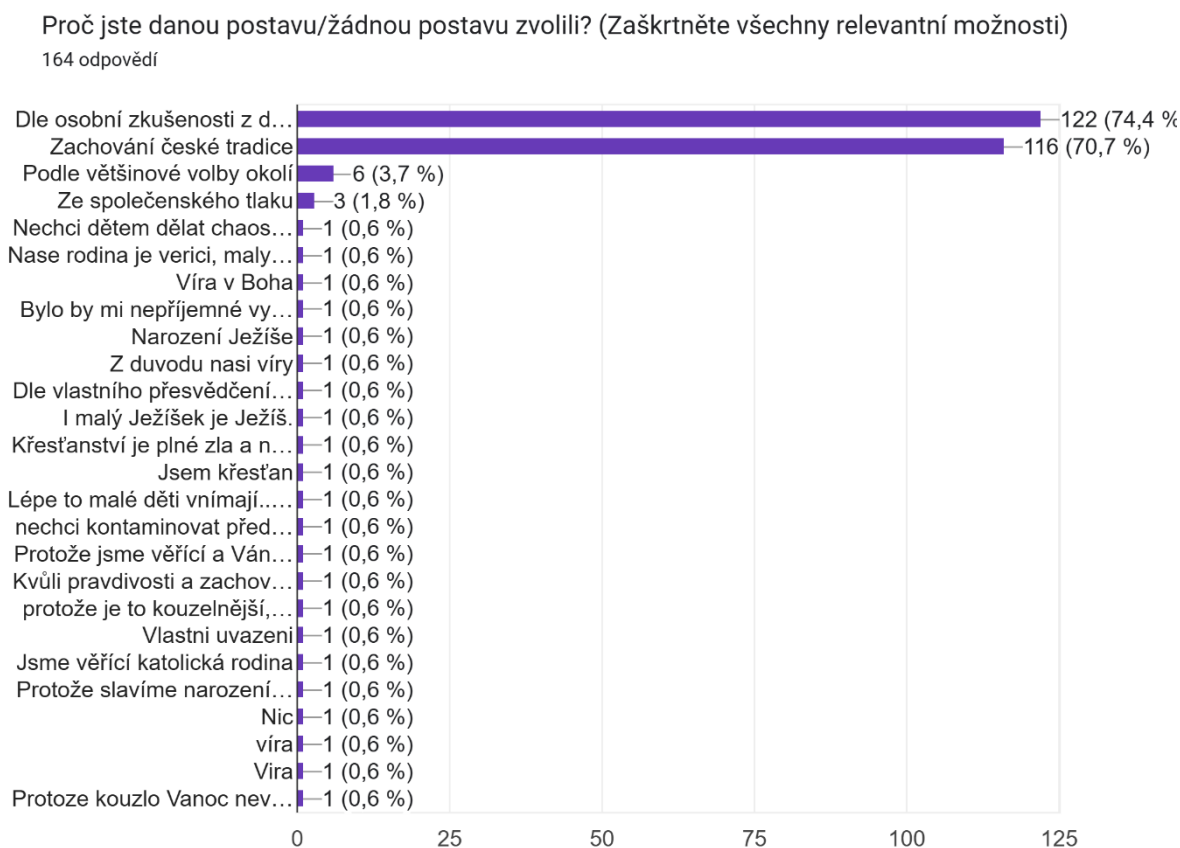
je, chystáme to společně.“, „Nadělují rodiče s tím, že si povídáme o příběhu Ježíše, že mu nosili dary ostatní.“, „Říkáme si, že dárky kupujeme pro ostatní a to díky darům Ježíška do našeho života si to můžeme dovolit.“, „Říkáme si, že na připomínku toho, že při narození se Ježíškovi dostalo darů, tak i my k sobě můžeme být štedří a s láskou přijímat a darovat, není důležité co, ale jak je dárek vytvořený.“, „Dceři vysvětlujeme příběh o Ježíši Kristovi, dárky si ale dáváme navzájem. Samotnou ji těší, když dárek může dát a mít radost s ním.“ Z odpovědí vyplývá, že nejčastěji je volen tento způsob nadělování z důvodu křesťanských hodnot v rodinách, či důvod respondent neuvádí, ale popisuje, že dávají dárky dětem rodiče.

Otázka č. 9 Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili?

Devátá otázka navazuje na předchozí otázky, a také se orientuje na první výzkumný cíl a otázky s ním spjaté. Otázka byla povinná, uzavřená, na výběr bylo ze čtyř možností a respondenti mohli opět dopsat vlastní variantu, což bylo zdůrazněno i u otázky. Odpověděli všichni respondenti, použito bylo opět 164 zmíněných odpovědí, jako u předchozích otázek. Z odpovědí vyplývá, že nejčastěji rodiče volí daný způsob slavení dle osobní zkušenosti z dětství. Tuto možnost označilo 122 rodičů (74,4 %). Druhá nejvíce volená možnost je zachování české tradice, kterou zaškrtnulo 116 respondentů (70,7 %). Možnost podle většinové volby okolí označilo pouze šest dotazovaných (3,7 %) a možnost ze společenského tlaku označili respondenti tři (1,8 %). Více rodičů zaškrtnulo odpovědi dvě, a to většinou první dvě, či připsali vlastní odpověď. Ve třinácti odpovědích dotazování uvedli, že volba dané/žádné postavy, byla ovlivněna jejich katolickou vírou: *„Nechci dětem dělat chaos v tom, kdo je Ježíš. Dal nám dar své narození. Od něj máme všechny dary, ale nelítá nám je dávat pod stromek. Vycházím z tradice své křesťanské rodiny.“* Jiný dotazovaný uvedl: *„Bylo by mi nepříjemné vymýšlet si, že dárky nosí smyšlená postava, o to více, když bych ji měla nazývat “Ježíškem”, protože “Ježíš” je pro mě někdo jiný. A nemyslím si, že by děti byly ochuzené o “kouzlo Vánoc” (což občas slyším jako protiargument), protože pro nás to, co je na Vánocích krásné, spočívá v něčem jiném.“* V jedné odpovědi je také patrný vliv křesťanství, ale v negativní rovině: *„Křesťanství je plné zla a nechci tuto církev podporovat. Taky, a to zejména, nemám potřebu lhát svému dítěti.“* Jeden respondent uvedl, že nechce mást neznalé děti. V jedné odpovědi byla uvedena i důvěra k rodiči: *„Kvůli pravdivosti a zachování důvěry, nechceme si vymýšlet, že dárky nosí ježíšek nebo kdokoliv jiný.“* Ve dvou odpovědích zazněla také postava Santy Clause, jednou v negativnějším slova smyslu a

podruhé spíše naopak v pozitivním světle: „Protože je to kouzelnější, Ježíška si dítě těžko představí, forma Santy Clause je nádherná – hodný děda, co nosí dárky a miluje zvířata.“ Z některých odpovědí nebyl jasný přesný důvod volby dané/žádné postavy.

Graf 8 – Volba dané/žádné postavy

Otázka č. 10 *Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc? Pokud ano, uveďte příklad které.*

Otázka č. 10 byla oproti předchozím otázkám otevřená. Tato otázka byla vybrána za účelem splnění druhého výzkumného cíle, konkrétně k zodpovězení druhé výzkumné otázky. Otázka byla povinná a odpověděli na ni všichni respondenti, použito bylo opět 164 odpovědí. 95 respondentů jasně uvedlo, že jejich zkušenosti z dětství mají vliv na nynější slavení Vánoc: „Určitě mají, když s rodičem a prarodičem děláte věci, které máte ráda, snadno to přijmete i později jako rodič svého dítěte.“ 19 dotazovaných naopak uvedlo, že jejich zkušenosti z dětství vliv nemají, často byl dopsaný názor, že slaví Vánoce rodina podle

svého jinak než v dětství rodičů. Ve dvou odpovědích bylo uvedeno, že vliv je pouze částečný. Několik odpovědí se nevztahuje k otázce. Mnoho respondentů uvedlo i příklad, či doplňující informaci ke svému názoru. V některých odpovědích se objevovala postava Ježíška, jako tradice, kterou chtějí rodiče předávat svým dětem dál. Často se také objevovaly další tradice, jako pečení cukroví, předávání dárků, vánoční procházky, sledování pohádek, zpěv koled, návštěva kostela, organizace dne, dobročinné akce a další. Někteří respondenti uvedli i víru, v které byly vychovány, a předávají ji dál, nebo naopak ke které přišli sami v dospělosti, a která má vliv na jejich nynější způsob slavení Vánoc. V mnoha odpovědích zazněl společný čas s rodinou. Ve více odpovědích byl zmíněný nejen pozitivní vliv z dětství, ale také negativní vliv, který naopak rodiče předávat dál nechtějí, jako je stres, vánoční úklid, či vydírání skrze postavu Ježíška: „*Ano, hlavně pocit stresu, co vše je nutné zařídit, snažíme se o změnu, že to má být pouze období klidu.*“. Jiný respondent uvedl: „*většina oslav probíhá úplně jinak, v dětství bylo vše velmi dogmatické a "mělo by se", my slavíme víc v klidu a snažíme se dbát na pozitivní atmosféru*“. Jiný dotazovaný nastínil i další otázky a uvedl, jeho zkušenost se zjištěním pravdy v dětství: „*V dětství nám bylo sdělováno, že dárky nosí Ježíšek, z důvodu zklamání a z principu, jak jsem se dozvěděla pravdu, říkáme rovnou našim dětem, že si dárky dáváme vzájemně.*“. Několik dotazovaných neuvedlo názor, zda zkušenosti z dětství vliv mají nebo ne, ale popsali, jak nyní Vánoce slaví: „*Nyní slavím Vánoce podle sebe a dělám je vlastním dětem krásné.*“. Z některých odpovědích bylo patrné, že každý z rodičů má jiné zkušenosti z dětství a je potřeba se domluvit, jak budou nyní společně Vánoce slavit. V odpovědích často zaznívalo zdobení stromečku, ať už v negativní rovině, jako špatná vzpomínka při zjištění pravdy o zdobení, či naopak v pozitivní rovině, jako tradice, kterou rodiny předávají další generaci. Z odpovědí vyplývá, že někteří rodiče slaví Vánoce podobně jako je slavili v dětství, většinou z důvodu pozitivních vzpomínek, které na ně mají, a které chtějí vytvořit i svým dětem: „*Vždy jsem toto období milovala a stejně tak se jej snažím připravit i svým dětem. Aby to byl čas, na který jednou budou moci mít krásné vzpomínky.*“. V jiných rodinách se zachovávají pouze některé tradice a vytvářejí se i tradice nové. Jiní rodiče naopak slaví Vánoce oproti svému dětství odlišně, většinou kvůli negativním vzpomínkám z dětství, či odlišnosti názorů: „*Snažím se nedělat chyby, které dělali rodiče.*“

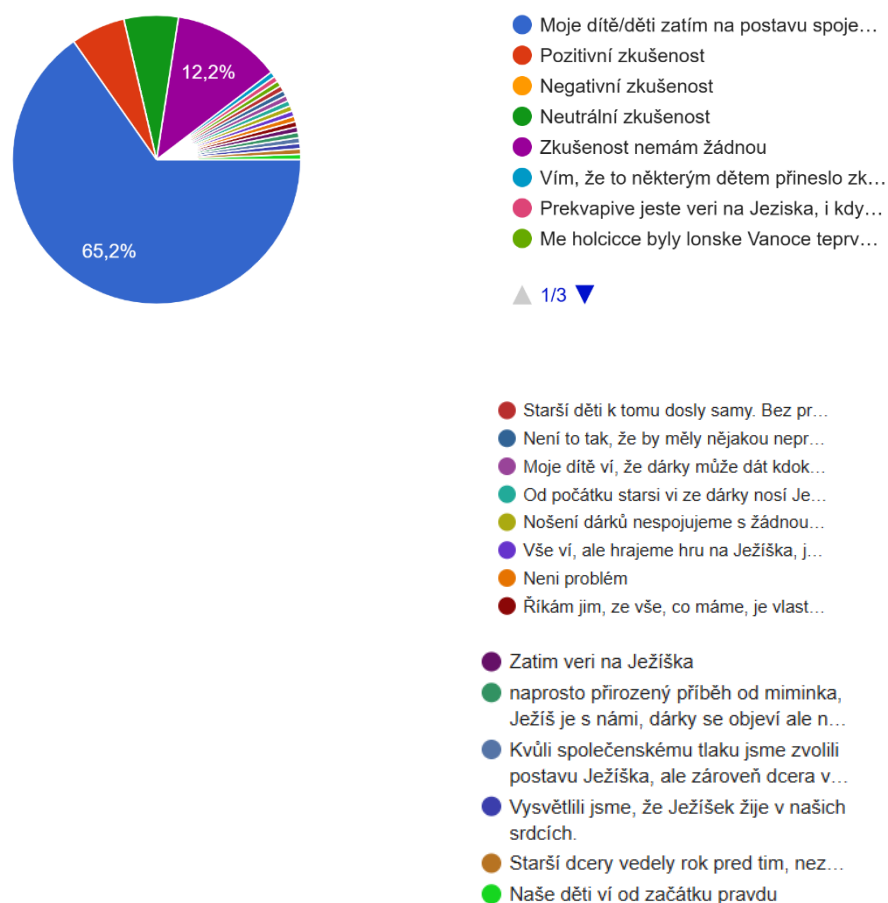
Otázka č. 11 *Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?*

Jedenáctá otázka je povinná a uzavřená s pěti možnostmi výběru a variantou připsání vlastní odpovědi. Otázka se vztahuje ke druhému výzkumnému cíli, týkající se nepravdy o nošení dárků. Na otázku odpověděli všichni dotazovaní. Nejvíce respondentů uvedlo možnost, že jejich dítě/děti na postavu spojenou s Vánoci věří. 10 dotazovaných (6,1 %) má se zjišťováním pravdy u svých dětí pozitivní zkušenost, zároveň stejný počet, 10 dotazovaných (6,1 %), má zkušenost neutrální. Možnost negativní zkušenost nikdo nevybral. 20 dotazovaných (12,2 %) nemá žádnou zkušenost. Velký počet respondentů dopsal vlastní možnost, ve které buďto doplňuje informace, či popisuje jinou zkušenost. Jeden respondent uvedl, že jeho děti začínají pravdu tušit: „*Překvapivě ještě věří na Ježíška, i když začínají tušit. Jsme ve fázi rodiče Ježíškovi pomáhají*“. Jiný respondent uznává možnost dětského zklamání, které propojuje s vírou. Komentářů spojených s vírou se objevuje více. V jednom autor popsal pohled, kdy jeho děti nemají žádnou nepravdivou verzi: „*Není to tak, že by měly nějakou nepravdivou verzi a pak se dozvěděly něco jiného, spíše naopak vysvětlujeme, že někteří lidé tomu říkají, že dárky nosí Ježíšek, my to někdy taky takto slovně pojmenujeme, ale myslíme tím, že se obdarováváme skrze Ježíše, díky jeho narození, on nás obdarovává skrze nás, hmotně i nehmotně.*“ Další dotazovaný popisuje, že na pravdu přišly jeho děti bez problému samy. V jiných rodinách mají děti informace, že dárky může dávat kdokoliv, ale samy na Ježíška chtějí věřit, vybraly si ho. Jeden dotazovaný zmínil, že dítě věří na Ježíška, ale zároveň ví, že si dávají dárky i dospělí mezi sebou. Jiný respondent uvedl, že dávání dárků nemají spojené s žádnou postavou, ale se záhadou, jak se dárky pod stromem objeví. Plánují celou skutečnost vysvětlovat postupně úměrně věku dítěte. Ve více odpovědích bylo uvedeno, že i děti připravují přáníčka či dárky druhým lidem. Jeden dotazovaný popsal, že dítě pravdu ví, ale dál si na Ježíška všichni hrají. Jiný respondent zmínil, že vysvětlují dětem přítomnost Ježíška v srdcích. V dalším komentáři se objevilo, že děti ví pravdu od začátku. Jeden rodič také uvedl, že děti pravdu věděly, ale před rodiči to tajily, aby jim nekazily radost.

Graf 9 – Odhalení pravdy o nošení dárků

Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

164 odpovědi

Otázka č. 12 Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?

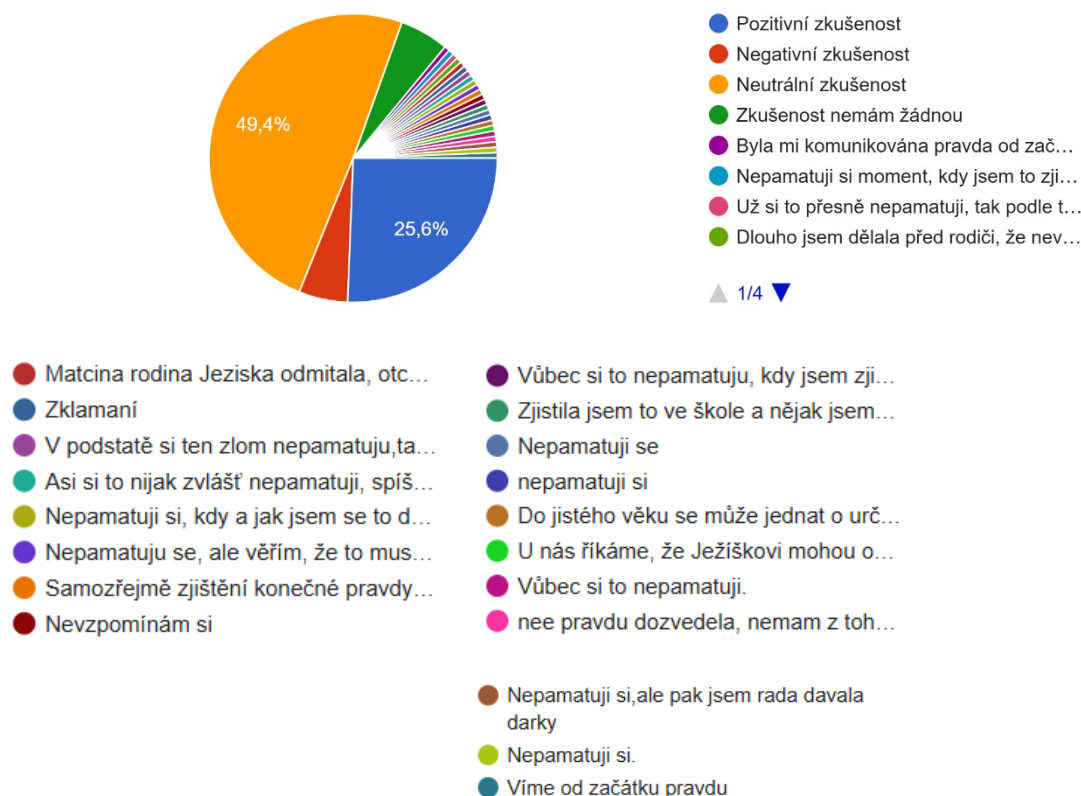
Dvanáctá otázka navazuje na předchozí, ale zaměřuje se na osobní zkušenost rodičů z dětství. Otázka byla uzavřená, povinná, se čtyřmi možnostmi a opět variantou dopsání další jiné možnosti. Odpověděli všichni respondenti, byly použity stejné odpovědi jako u předchozích otázek. Nejvíce respondentů, a to 81 (49,4 %), má neutrální zkušenost. 42 rodičů (25,6 %) má zkušenost pozitivní a pouze 9 (5,5 %) má zkušenost negativní. Dalších 9 dotazovaných (5,5 %) nemá žádnou zkušenost. Ve vlastních odpovědích se třináctkrát objevila odpověď, že si zjištění pravdy již rodiče přesně nepamatují. Někteří z těchto respondentů vyjádřili názor, že vzhledem k tomu, že si danou situaci nepamatují, pravděpodobně proběhla bez problémů a nebyla traumatizující. Jiní naopak zastávají názor,

že i přesto, že si daný moment nepamatují, musel pro ně představovat značné zklamání. Dva respondenti uvedli, že vždy věděli pravdu. Další dva dotazovaní zmiňují, že před rodiči pravdu, kterou zjistili, tajili. Z jiné odpovědi je patrný názorový nesoulad rodičů, který měl na dotyčného vliv. Pro jednoho dotazovaného bylo zjištěním pravdy zklamáním. Další dotazovaný popisuje nepříjemné emoce ve chvíli, kdy už pravdu věděl, ale musel ji tajit před svým bratrem. Popisuje také narušení důvěry ve vztahu k dospělým: „Znejistovalo mě to v důvěřování tomu, co říkají dospělí.“ Jiný respondent uvádí, že si dodnes pamatuje konkrétní situaci, k čemuž dodává: „Zjištění konečné pravdy bolí, každopádně to kouzlo do té doby za to stojí.“ Někteří uvádějí, že pravdu zjistili od rodinného příslušníka, jiným byla pravda prozrazena ve škole. U dvou odpovědí byl také zmíněn věk, ve kterém se pravdu dozvěděli, a to v obou případech ve věku šesti let. Zkušenost rodičů je dle odpovědí různorodá a pokaždé jedinečná.

Graf 10 – Zkušenost rodičů s odhalením pravdy v dětství

Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?

164 odpovědí

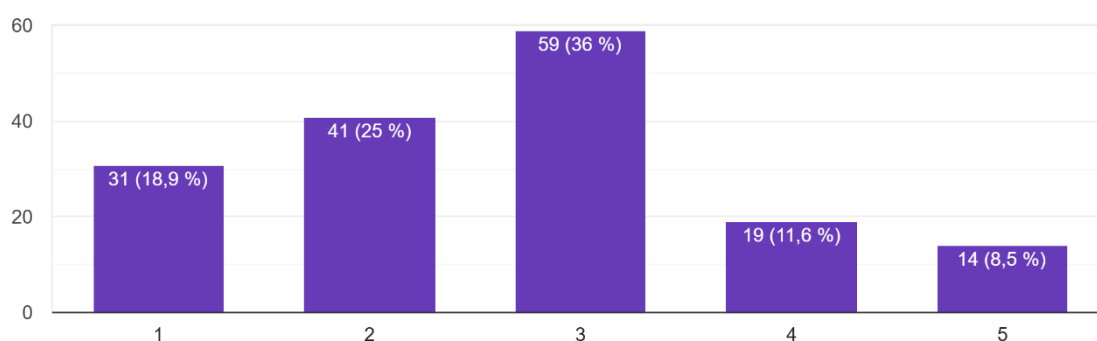
Otázka č. 13 *Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?*

Otázka č. 13 navazuje na předchozí otázky a souvisí s druhým výzkumným cílem. Byla povinná a měla uzavřený formát s odpověďmi na škále. Na levém konci škály byla možnost „Určitě ne“, na pravém konci „Určitě ano“. Nejvíce respondentů, 59, (36 %) zvolilo střední hodnotu 3. Druhou nejčastější odpovědí byla hodnota 2, kterou označilo 41 respondentů (25 %), tedy blíže k variantě „Určitě ne“. Možnost „Určitě ne“ (hodnota 1) získala 31 hlasů (18,9 %). Naopak možnost „Určitě ano“ (hodnota 5) byla nejméně volenou odpovědí, označilo ji pouze 14 respondentů (8,5 %). Hodnotu 4, která se nachází vpravo od středu, zvolilo 19 osob (11,6 %). Z výsledků vyplývá, že většina rodičů si nemyslí, že by nepravda týkající se nošení dárků měla výrazně negativní dopad na dítě, nebo se domnívají, že tento vliv je pouze částečný.

Graf 11 – Negativní dopad nepravdy o nošení dárků

Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

164 odpovědí

Otázka č. 14 *Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?*

Čtrnáctá otázka doplňuje předchozí otázky a je opozitem otázky třinácté. Otázka byla povinná a otevřená, použito bylo opět 164 odpovědí. Přibližně čtvrtina odpovědí vyjadřovala názor, že nošení dárků postavou spojenou s Vánoci nemá žádný přínos. Většina odpovědí však zdůrazňovala pozitivní aspekty této tradice. Nejčastěji zmiňovanými přínosy byly rozvoj dětské fantazie, kouzlo a tajemnost Vánoc, radost z očekávání a překvapení. Někteří rodiče oceňovali také výchovný aspekt, možnost motivovat děti k lepšímu chování nebo

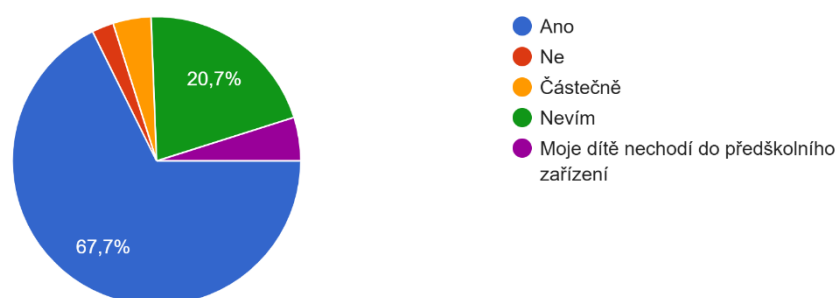
propojení s tradicí a štědrostí. Výchovný aspekt naopak někteří respondenti v komentáři silně odmítají. Objevovaly se i názory, že tato tradice prodlužuje dětství a umožňuje dětem zažít pohádkový příběh: „*Je to jako prožívat pohádku v reálném životě. A pro děti jsou pohádky důležité. Proto jim je čteme před spaním.*“ Křesťanské pohledy se liší, někteří věříci vnímají tuto tradici jako neškodnou součást vánoční atmosféry, jiní ji odmítají s tím, že odvádí pozornost od duchovního významu Vánoc. Část respondentů uvedla odpověď nevím, nebo neodpověděla přímo na otázku.

Otázka č. 15 *Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?*

Poslední otázka č. 15 uzavírá celý dotazník a zaměřuje se na předškolní zařízení, kam dítě daného rodiče dochází. Jejím cílem bylo odpovědět na třetí výzkumný cíl a doplnit další výzkumné metody. Otázka byla povinná a uzavřená, s pěti možnými odpověďmi. Celkem bylo využito 164 odpovědí. Většina rodičů (111 odpovědí, 67,7 %) uvedla, že pedagogové v předškolním zařízení respektují jejich rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc. Dalších 34 respondentů (20,7 %) zvolilo možnost „nevím“. Osm rodičů (4,9 %) uvedlo, že jejich dítě předškolní zařízení nenavštěvuje. Možnost „částečně“ označilo 7 dotazovaných (4,3 %). Pouze 4 rodiče (2,4 %) se domnívají, že pedagogové rodinné tradice a způsoby slavení Vánoc nerespektují. Výsledky ukazují, že většina rodičů vnímá přístup pedagogů jako vstřícný, avšak u části dotazovaných přetrvává nejistota, či vnímaný nedostatek respektu k jejich tradicím.

Graf 12 – Respekt pedagogů k rodinným vánočním tradicím

Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?
164 odpovědí

7.3 Rozhovory s rodiči předškolních dětí

Jednou z použitých výzkumných metod představovaly polostrukturované rozhovory s deseti rodiči předškolních dětí. Probíhaly osobně nebo prostřednictvím videohovoru, vždy se souhlasem respondentů, a byly zaznamenány na diktafon či záznamník. Následně došlo k jejich detailnímu přepisu a zařazení do příloh (viz Příloha č. 2). Osloveni byli rodiče z různých částí Prahy a Jihočeského kraje. Následně jim byl zaslán také dotazník, což umožňuje porovnat odpovědi z obou metod a identifikovat případné shody.

Realizace rozhovorů probíhala převážně v prosinci 2024, některé se uskutečnily také v lednu a únoru 2025. Toto časové rozmezí bylo zvoleno s ohledem na aktuálnost tématu v období Vánoc. Rozhovory se zaměřují na první a druhý výzkumný cíl, přičemž doplňují a prohlubují poznatky získané dotazníkovým šetřením. Oproti dotazníku poskytly osobnější kontakt s respondenty, což přispělo k větší otevřenosti, upřímnosti a spontánnosti odpovědí. Struktura rozhovorů odpovídala podobnému schématu jako dotazník, avšak umožňovala širší a podrobnější vyjádření. Rozhovor obsahuje 13 otázek.

Otázka č. 1 *Kolik máte dětí?*

První otázka zahajovala volně rozhovor a zjišťovala počet dětí v dané rodině. Cílem bylo zjistit, podobně jako u dotazníku, jestli mohou mít rodiče více zkušeností s tématem slavení Vánoc, nebo se této problematice věnují pouze v souvislosti s jedním dítětem. Šest respondentů odpovědělo, že má děti dvě. Další dva respondenti mají jedno dítě a další dva děti tři. Někteří rodiče dodali i informaci, zda se jedná o děti školní, předškolní či mladší. Tři rodiče se již s tématem obdarovávání dětí museli potýkat u svého staršího dítěte, které již navštěvuje základní školu.

Otázka č. 2 *Je některý z rodičů dítěte jiný než české národnosti?*

Druhá otázka zjišťovala národnost respondentů. Cílem bylo zjistit, zda postavy, které rodiče volí při slavení Vánoc, souvisejí s jejich českou či jinou národností. U osmi rodin jsou oba rodiče české národnosti a ve dvou rodinách je jeden z rodičů jiný než české národnosti. V jedné rodině je matka Portugalka, ve druhé je otec původem z Ameriky. Jeden respondent také uvedl náboženský aspekt. Prababička dítěte v dané rodině je židovka a děti se tak setkávají s Chanukou. Výsledky této otázky jsou dále použity u sedmé otázky.

Otázka č. 3 *Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě?*

Otázka č. 3 se zaměřovala na předškolní zařízení a byla zvolena ve spojitosti s třetím výzkumným cílem. Zároveň nastiňovala životní styl rodiny. Osm respondentů sdělilo, že jejich dítě chodí do klasické státní mateřské školy. Jeden rodič zmínil, že jeho dítě žádné předškolní zařízení nenavštěvuje. Další respondent odpověděl, že dítě chodí do Montessori dětské skupiny.

Otázka č. 4 *Co vnímáte jako poselství Vánoc?*

Čtvrtá otázka přímo zkoumá první výzkumný cíl. Otázka je hlubší a nabízí širší možnosti odpovědí. V odpovědích se nejčastěji objevovala zmínka o společně stráveném čase s rodinou, ale také o lásce a štědrosti. Někteří respondenti zdůraznili, že se snaží dětem ukázat, že Vánoce nejsou jen o materiálních darech. Objevily se i názory, že součástí poselství Vánoc je samotné darování. Další odpovědi zmiňovaly kouzlo Vánoc, radost, překvapení a magičnost, kterou tyto svátky přinášejí dětem. Někteří respondenti také hovořili o naději, pokoře, štěstí, zdraví a prožití klidného období. Jeden z respondentů se na poselství Vánoc podíval z křesťanského hlediska. Pro jeho věřící rodinu znamenají Vánoce především příběh o narození Ježíše Krista a zároveň jsou časem k zamyšlení nad podstatou života.

Otázka č. 5 *Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?*

Pátá otázka se taktéž přímo zaměřuje na první výzkumný cíl a oproti dotazníku umožňuje rodičům odpovědět bez předem ukázaných možností. U prvního respondenta se v odpovědích objevovala křesťanská podstata Vánoc. Během adventní doby si připomínají příběh svatého Mikuláše a každý večer u svíčky děkují za uplynulý den. Rodina navštěvuje půlnoční mši, či koncert v kostele a staví betlém. Dodržují i běžnější české tradice, jako je výroba adventního věnce, tvoření adventní výzdoby, pečení cukroví a podobně. V adventním kalendáři mají děti nějaký společný zážitek na každý den. Zároveň poslouchají koledy a odkazují na jejich text, kde lidé nosí Ježíškovi dárky. Učí tak děti obdarovávat druhé a dávají také staré hračky chudým, či vyrábí dárky pro příbuzné. Obdarovávají i zvířátka v lese krmivem a mají vlastní krmítko kam sypou zrní. I v rodině druhého respondenta se při tradicích zaměřují na štědrost. S dětmi rozdávají na Štědrý den balíčky cukroví bezdomovcům, posílají staré hračky matkám samoživitelkám a krmí labutě. Také dodržují i typičtější české tradice. U pátého respondenta se také objevilo krmení zvířátek

v lese. Ve většině rodin se dle odpovědí dávají dárky pod strom, peče se cukroví, zdobí se stromek, poslouchají se koledy, zapalují se prskavky, pouštějí se skořápky se svíčkou, jí se salát a někde i kapr. V jedné odpovědi se objevil také štědrodenní půst a v jiné lití olova, nebo vosku. U jednoho respondenta si dávají pod talíř šupinku, u jiného chodí do kostela pro betlémské světlo. Rozkrajování jablka se objevilo dvakrát. Někde také chodí na Štědrý den na procházku. V rodině, kde je matka z Portugalska, kromě českých tradic jí jídla z portugalské kuchyně. Šestý respondent vysvětlil, že jejich tradicí je nyní každoroční pobyt na horách, což vedlo ke změně nebo zrušení některých původních tradic. Rodina, v které je otec původem z Ameriky, píšou děti dopis Santovi, věší punčochu, poslouchají vánoční písně a koukají na pohádky. O typicky českých tradicích se rodič nezmínil.

Otázka č. 6 Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

Otázka č. 6 odpovídá na výzkumnou otázku spojenou s prvním výzkumným cílem. Zaměřuje se na postavy, které obdarovávají na Vánoce děti. Šest respondentů zmínilo jednoznačně postavu Ježíška. Druhý respondent vysvětlil, že některé dárky nosí Ježíšek, ale zároveň dcery ví, že si některé dárky dávají i navzájem, protože se mají rádi. Rodič dodal: „*S tím, že až se mě na to dcera zeptá, tak jsem připravená jí říct pravdu, že je to celé kouzlo, na které si hrajeme i my dospělí. Je to pak na ní, jak k tomu bude chtít dál přistupovat. Dokud to sama nezpochybní, nechci jí kazit to kouzlo, ale až se sama zeptá, nechci jí lhát.*“ V rodině, kde je matka z Portugalska, zatím nemají jednoznačně rozhodnuté, která postava bude dárky nosit. Zda-li Ježíšek, či portugalský Pai Natal, což je obdoba Santy Clause. Dítě ví, že dárky nosí kouzelná postava. V rodině, kde je otec původem z Ameriky, rodina zachovává americkou tradici Santy Clause, dítě se však v českém prostředí setkává i s Ježíškem. Rodina, která slaví Vánoce dle křesťanského pojetí se vyhýbá tvrzení, že dárky nosí Ježíšek: „*Nadělování dárků s žádnou postavou spojené nemáme. Záměrně se vyhýbáme tomu, že dárky nosí Ježíšek. Snažíme se, aby v rodině a komunikaci byla důvěra.*“ Daný respondent dále vysvětlil, že děti seznamují s narozením a celým příběhem Ježíše Krista. Dárky se pod stromem objeví jako kouzlo a pokud se rodičů děti zeptají, upřímně jim řeknou pravdu. V dané rodině se píše dopis Ježíškovi, ale jako forma poděkování.

Otázka č. 7 Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili?

Sedmá otázka doplňuje předchozí otázku, a také se zaměřuje na postavu spojenou s obdarováváním dětí. U respondenta, který popisoval křesťanské pojetí Vánoc jsem tuto

otázku nezvolila, protože dostatečně svůj důvod vysvětlil v předchozí otázce. U rodiny, kde matka pochází z Portugalska respondent uvádí, že to zatím nechávají otevřené, jelikož oba rodiče mají vztah k jiné postavě. Dále popisuje, že to možná rozhodne syn sám. Rodina, kde je otec původem z Ameriky, zvolila danou postavu vlivem z dětství a zároveň dle pohádek ve kterých se objevuje Santa Claus. Nejvíce rodičů uvádí, že chtějí zachovat tradici naší země, či to podobně prožili ve svém dětství. Často se také v odpovědích objevuje kouzlo Vánoc.

Otázka č. 8 *Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc?*

Otázka č. 8 se zaměřuje na zkušenosti rodičů a byla zvolena pro naplnění druhého výzkumného cíle a otázky s ním spjaté. Všichni dotazovaní odpověděli kladně, ano. V odpovědích byly často zmíněny konkrétní tradice, které rodina předává dál svým dětem, jako například zvonění zvonečku, chození na půlnoční mši, obdarovávání druhých, pečení cukroví, zdobení stromečku, zapalování prskavek a čekání na dárky. Někteří rodiče také zmínili, že chtějí předávat dál radost, magičnost Vánoc a udělat dětem podobně krásné Vánoce, jako měli oni v dětství. Respondenti zmínili převážně pozitivní vliv, pouze jeden respondent nastínil, že jemu rodiče v dětství lhali a tvrdili mu, že Ježíšek existuje, což nyní dělá jiným způsobem.

Otázka č. 9 *Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?*

Devátá otázka se taktéž vztahuje k druhému výzkumnému cíli a zaměřuje se opět na zkušenosti rodičů. Z otázek vyšlo najevo, že předškolní děti zatím na dané kouzlo Vánoc věří a neznají pravdu. Pět respondentů tedy uvedlo, že žádnou zkušenost nemají. Z nichž jeden zmínil, že se zjištění pravdy obávají, kvůli ztrátě důvěry. Jiný respondent uvedl, že zná případy ze svého okolí: „*Většinou jde o to, jak se to komunikuje. Často to děti zjistí ve školce, nebo ve škole. Znáám i příběhy, kdy děti říkaly: Proč jste mi lhali a dítě si to neslo do dospělosti, narušila se celá důvěra. Myslím si, že se tomu dá předejít.*“ Dalších pět respondentů představilo zkušenost svých starších dětí, které to zjistily ve škole. Všichni dotazovaní dále uvedli, že starší děti tajemství drží dál pro mladšího sourozence. Jeden rodič nastínil, že pravdu dítě vzalo dobře, jiný rodič popsal, že bylo dítě rozpačité, ale vysvětlili mu to. Podobě popsal situaci další rodič, který sdělil, že jeho děti byly při zjištění pravdy smutné, ale nakonec to skrze vhodnou komunikaci přijaly. Jiný respondent uvedl: „*Byla strašně zklamaná, byl to pro ni šok.*“

Otázka č. 10 *Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?*

Desátá otázka navazuje na předchozí otázky a zkoumá podobou oblast. Někteří uvedli, že jejich zkušenost byla neutrální, dozvěděli se pravdu od kamarádů, ve škole nebo od sourozenců, ačkoliv to některé trochu mrzelo. Respondent z křesťanského prostředí nastínil, že jeho zkušenost je neutrální, ale tím, že to celé mělo duchovní rozměr, to bylo jiné, než kdyby šlo o falešnou postavu. Dále respondent popsal, že ví o lidech, kterým to zničilo vztah s rodičem. Někteří respondenti vnímali zjištění jako zklamání, zejména pokud se o pravdě dozvěděli nečekaně od blízkých, například od sestřenice nebo bratrance. Jeden respondent uvedl, že i když zažil zklamání, vzpomíná na to krásně. V několika případech rodiče vše citlivě vysvětlili, což pomohlo k přijetí této skutečnosti. Objevily se i negativní zkušenosti, kdy se pravdu dozvěděli škodolibým způsobem od sourozenců nebo ve škole, což pro ně bylo smutné. Jeden z respondentů si tuto zkušenost vůbec nepamatuje.

Otázka č. 11 *Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?*

Otázka č. 11 se zaměřuje na možné negativní ovlivnění dětí nepravdou o nošení dárků. Tato otázka se týká druhého výzkumného cíle. Většina respondentů uvedla, že nepravda může mít negativní dopad, přičemž zdůraznili, že záleží na způsobu, jakým se to dítěti vysvětlí a jak se celá situace komunikuje. Někteří zmínili, že nepravda může narušit důvěru v rodině. Jeden respondent nastínil, že je vhodné dítěti vysvětlit, jak může obdarovat druhé. Dva respondenti jsou opačného názoru a vyjádřili, že nepravda o nošení dárků negativní dopad mít nemůže, jelikož jde o svět fantazie a kouzel. Jeden respondent popsal, že je to individuální a nedá se to říct všeobecně, dále dodal: „*Kdyby tohle byla jediná věc, ve který to bude ta nepravda, tak to nemusí mít negativní dopad. Pokud jsou ale rodiče zvyklí lhát ve více věcech, tak si děti pak uvědomují že nemohou rodičům věřit. Důležité je také to, kdyby se to dítě přímo zeptalo a ten rodič by mu přímo zalhal.*“

Otázka č. 12 *Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?*

Dvanáctá otázka navazuje na předchozí, a naopak zjišťuje pozitivní přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci. Většina respondentů uvedla, že nošení dárků postavou spojenou s Vánoci přínos má: „*Děti mají rády pohádky a tajemství, a tohle je pro ně něco, na co se mohou těšit a co rozvíjí jejich představivost.*“ Mezi přínosy uváděly navození

vánoční atmosféry, kouzlo Vánoc, tajemství, něco, na co se děti těší, vytváření pozitivních vzpomínek, rozvoj představivosti a fantazie. Jeden rodič zmínil, že se na druhou stranu dá fantazie rozvíjet i jiným způsobem. Z jedné odpovědi nebyl názor jasně rozpoznatelný, rodič mimo jiné uvedl: „*Nemyslím si, že kouzlo Vánoc závisí na Ježíškovi.*“

Otázka č. 13 *Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?*

Poslední třináctá otázka se orientuje na předškolní zařízení, kam dochází dítě daného rodiče. Otázka doplňuje jiné výzkumné metody a zaměřuje se na třetí výzkumný cíl práce. U respondenta, jehož dítě nenavštěvuje předškolní zařízení, jsem otázku vynechala. Většina respondentů uvedla kladnou odpověď ano. Většinou dodali informaci, že v daném předškolním zařízení se děti setkají s českou postavou Ježíška a s vánočními tradicemi. Respondent z rodiny, kde je otec dítěte původem z Ameriky zmínil, že v mateřské škole pedagogové nastiňují i tradice z jiných zemí včetně postavy Santy Clause. Podobně popsal situaci rodič z rodiny, kde je matka z Portugalska. Vyjádřil, že se učitelky zajímají i o italské tradice. Dva respondenti odpověděli opak, ne. Jeden zmínil, že ne všichni v daném zařízení. Druhý respondent uvedl, že spíše ne. Pedagogové se neptají rodiny, jak Vánoce slaví a probírají téma všeobecně. Dále respondent zmiňuje, že není zas tak podstatné, co říkají pedagogové z mateřské školy, jelikož dítě stejně důvěřuje převážně svým rodičům.

Každý respondent slaví Vánoce dle svého rozhodnutí, ve všech rozhovorech je však vidět vliv české tradice. Z rozhovorů je patrný vliv zkušeností z dětství na nynější slavení Vánoc v daných rodinách. Velmi zajímavé a přínosné bylo vést rozhovory s rodiči, kteří jsou odlišného původu, či mají partnera odlišného původu. Dané rodiny se musí potýkat se střetem kultur a volbou daného slavení. Přínosné bylo taktéž vést rozhovor s rodičem z křesťanského prostředí, který vnímá slavení Vánoc odlišně. Z odpovědí také vyplývá důležitost komunikace mezi rodičem a dítětem pro zachování důvěry ohledně tohoto tématu. Všechny rozhovory byly přínosné a pomohly mi lépe a hlouběji pochopit smýšlení určitých rodičů v tématu slavení Vánoc. Rozhovory dle očekávání doplnily metodu dotazníku, převážně díky osobnímu setkání, či setkání přes videohovor.

7.4 Rozhovory s pedagogy mateřských škol

Poslední použitou výzkumnou metodou byly rozhovory s pěti učitelkami, či ředitelkami různých mateřských škol. Probíhaly osobně, či skrze videohovor. V případě souhlasu respondenta byl daný rozhovor zaznamenán na diktafon, nebo byl sepisován do PC. Rozhovory jsou přepsány a vloženy do příloh (viz Příloha č. 3). Rozhovory byly realizovány v Praze a Jihočeském kraji. Realizace probíhala od prosince roku 2024 do března roku 2025. Vedla jsem je s učitelkou ze státní mateřské školy (MŠ), s učitelkou z mateřské školy Začít spolu, s učitelkou z lesní mateřské školy (LMŠ), s ředitelkou z waldorfské mateřské školy (WMŠ) a s ředitelkou ze státní křesťanské mateřské školy (KMŠ). Rozhovory se orientují na třetí výzkumný cíl a na otázky s ním spjaté. Obsahují 14 otázek.

Otázka č. 1 *V jakém typu předškolního zařízení pracujete?*

První otázka byla zvolena pro potvrzení působení učitelky, či ředitelky v dané mateřské škole. Všichni respondenti odpověděli dle předpokladu. Jedna učitelka pracuje ve státní mateřské, ostatní učitelky a ředitelky působí v daných vybraných alternativách, a to konkrétně v lesní mateřské škole, ve waldorfské mateřské škole, ve státní křesťanské mateřské škole a v mateřské škole Začít spolu. Ředitelka z waldorfské školy uvedla, že daná mateřská škola je v Asociaci Waldorfských škol.

Otázka č. 2 *Jakým způsobem se věnujete tématu Vánoce?*

Druhá otázka se zaměřovala obecněji na téma Vánoce v mateřských školách. V mateřské škole Začít spolu mají během vánočního období mnoho akcí, jako je vánoční divadlo, či vánoční den, zaměřují se také na tradice. Vánoční divadlo mají také ve státní mateřské škole, kde se na téma Vánoce zaměřují celý advent. Kromě divadla navštěvují také koncert Rybovy mše vánoční a program v Národní galerii. V křesťanské mateřské škole slaví Vánoce dle křesťanství, konkrétně podle příběhu z bible. Křesťanský způsob slavení volí také ve waldorfské mateřské škole, kde slaví celý advent. V lesní mateřské škole se zaměřují na vánoční atmosféru, duchovní, symbolický i moderní rozměr Vánoce, historii a tradice.

Otázka č. 3 *Jaké volíte činnosti při tématu Vánoce?*

Otázka č. 3 navazuje na předchozí otázku a ptá se na konkrétní činnosti v daných mateřských školách spojených s tématem Vánoce. Ve všech mateřských školách volí výtvarné, či pracovní činnosti spojené s daným tématem. V Začít spolu pracují například se studeným

porcelánem a ve waldorfské a lesní škole používají přírodní materiály a včelí vosk. Často se v mateřských školách vyrábí různá přání, či dekorace a dárky pro rodiče. Ve čtyřech mateřských školách také pečou cukroví, konkrétně v Začít spolu, v KMŠ, ve waldorfské a lesní mateřské škole, kde vaří také tradiční pokrmy. Pedagogové ze státní MŠ a křesťanské MŠ zmínili další činnosti, jako jsou pohybové či hudební. Ve státní MŠ zařazují i polytechnickou činnost, předmatematickou činnost a pracovní listy na dané téma. V lesní, křesťanské a státní klasické MŠ se zaměřují i na předčtenářskou gramotnost a čtou vánoční příběhy s dětmi. V křesťanské mateřské škole se věnují dramatizaci, a také pořádají besídku pro rodiče s tématem křesťanského vánočního příběhu. Podobně koncipovanou vánoční besídku mají také ve waldorfské MŠ, kde je však besídka bez přítomnosti rodičů pouze pro děti a pedagogy. Učitelka ze státní MŠ také zmínila organizaci vánočního setkání s rodiči. Vánoční besídku pořádá i lesní MŠ, kde je formou společného zpěvu koled u ohně venku. Podobně je tomu v MŠ Začít spolu, kde je besídka také formou zpívání s rodiči. V této MŠ zdobí vánoční stromek v rámci centra domácnost. V lesní mateřské škole kromě zmíněných činností navštěvují různé koncerty, trhy a betlémy, podobně je tomu i ve státní mateřské škole. Waldorfská MŠ mimo jiné zařazuje specifické činnosti, kterými jsou eurytmie na téma narození Ježíška a slavnostní adventní spirála, která symbolizuje světlo. V LMŠ také pořádají slavnost, konkrétně slavnost zimního slunovratu a lampionový průvod.

Otázka č. 4 V čem se slavení Vánoc ve vaší mateřské škole liší od ostatních škol?

Čtvrtou otázku jsem zvolila pro přesnější porovnání slavení Vánoc v jednotlivých alternativách. Učitelka z klasické státní mateřské školy uvedla, že se ničím výrazně slavení Vánoc neliší. V Začít spolu uvedla učitelka vánoční den. Během tohoto dne se v dopoledních hodinách schází pedagogové, rodiče i děti ve třídách s přineseným pohoštěním. Následně se jdou podívat na vánoční strom a poté se s dětmi rozbalují dárky. Učitelka dále uvedla, že v centrech aktivit mají běžné aktivity, soustředující se na dané téma. V křesťanské MŠ kladou větší důraz na Vánoce jako narozeniny Ježíška. Snaží se motivovat děti, aby samy pro Ježíška něco udělaly, jako například dobré skutky, či nějaké dárky. V lesní mateřské škole se slavení Vánoc liší převážně daným prostředím a důrazem na přírodní prvky. Aktivity probíhají většinou venku, což se promítá do různých činností, jako je zdobení stromečku, stopování zvířat, objevování zimního lesa, či výroby ozdob. Děti také prožívají různé přírodní rituály, jako rozsvícení lucerny, či vánoční výpravu. Učitelka dále uvedla, že Vánoce se v dané alternativě liší převážně zaměřením se na přírodní prostředí, jednoduchost,

ekologii a tradice. Ve waldorfské MŠ se odlišují převážně pořádáním slavností adventní spirály, zapojováním učitelek do divadla, pečením cukroví a slavení Vánoc do hloubky. Učitelka také uvedla, že v MŠ nemají vánoční stromek, ani si nedávají dárky, děti je dostávají až po Vánocích.

Otázka č. 5 *Co vnímáte jako důležité poselství Vánoc?*

Tato otázka byla zvolena podobně jako při rozhovoru s rodiči. Poselství Vánoc je určitý základ, od kterého se odvíjí různorodé činnosti v rodinách i mateřských školách. Učitelka z alternativy Začít spolu uvedla, že jako poselství Vánoc vnímá skromnost, setkání s rodinou a přáteli. Důležitost rodiny a lásky jako poselství uvedly také respondentky z LMŠ a WMŠ. Obě dále poukázaly na duchovní smysl v poselství nového začátku a zrození života. Učitelka z LMŠ dále uvedla jako poselství Vánoc návrat k hodnotám, pokoru, vděčnost, štědrost, pomoc druhým, klid a zpomalení. Respondentka z KMŠ uvedla jako poselství, že během adventu učí děti obrazně uklidit si v sobě, být k sobě hodní, a to darovat Ježíškovi k narozeninám. Učitelka ze státní MŠ uvedla, že jako poselství Vánoc vnímá seznámit děti s tradicemi a navodit vánoční atmosféru.

Otázka č. 6 *Jaké tradice v mateřské škole dodržujete?*

Otázka č. 6 byla zvolena s cílem zjistit, zda jednotlivé alternativy dodržují klasické české tradice, vytvářejí vlastní, nebo přejímají tradice odjinud. Odpovědi se často shodovali s odpověďmi ve třetí otázce. Ve všech mateřských školách, kromě státní MŠ se peče cukroví. V alternativě Začít spolu, KMŠ a WMŠ pouští skořápky se svíčkou. Ve Waldorfské mateřské škole také rozkrojují jablko a lijí vosk. Všechny aktivity organizují během vánočního dopoledne. V Začít spolu, státní MŠ, KMŠ i LMŠ se zdobí s dětmi stromček a děti dostávají dárky. V Začít spolu je předávání dárků za přítomnosti rodičů. Mimo jiné v této alternativě také věší jmelí. V LMŠ vánoční strom zdobí v přírodě a dárky si dávají děti navzájem vyrobené z přírodních materiálů. Celkově se tradice snaží propojit s přírodou. Ve státní MŠ i KMŠ otevírají s dětmi adventní kalendář, ve kterém nacházejí postavičky z betléma. Ve státní MŠ i dalších mateřských školách se zpívají koledy. V křesťanské mateřské škole se mimo jiné zapaluje adventní věnec se svíčkami, řezou se barborky a slaví se svátek sv. Mikuláše formou příběhu.

Otázka č. 7 Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi v mateřské škole?

Sedmá otázka zjišťovala, zda v daných mateřských školách preferují tradiční postavu českého Ježíška, či postavu jinou. Všechny respondentky ve svých mateřských školách volí postavu Ježíška. Učitelka z alternativy Začít spolu dodala: „*Bereme ale v potaz, že tam máme děti s odlišným mateřským jazykem, které vycházejí z jiné kultury, snažíme se to respektovat.*“ Ředitelka z waldorfské mateřské školy ve své odpovědi zmínila, že se zaměřují na křesťanský pohled a seznamují děti s dalšími postavami spojenými s Vánocemi, jako je Panna Marie.

Otázka č. 8 S jakými postavami spojené s Vánoci jste se ve své práci setkala?

Otázka č. 8 navazuje na předchozí a zjišťuje, zda se pedagogové setkávají i s jinými postavami než jen s Ježíškem. Ředitelka Waldorfské MŠ uvedla, že se jiné postavy objevily pouze u nepedagogického personálu. V alternativě Začít spolu a státní MŠ se pedagogové setkali s postavou Dědy Mráze. Učitelka ze Začít spolu navíc zmínila i postavu Nikolase z anglicky mluvících zemí. Santa Claus byl zaznamenán v KMŠ, státní MŠ a LMŠ, přičemž v KMŠ se mu nevěnuje větší pozornost, protože se zaměřují pouze na postavu Ježíška. Ve státní MŠ učitelka zmínila také postavu italského Ježíška. V LMŠ se dokonce objevila postava Spidermana.

Otázka č. 9 Setkáváte se ve své praxi s rodinami, kde nenosí dárky žádná postava spojená s Vánoci? Pokud ano, jak s takovými dětmi o Vánocích komunikujete?

Otázka č. 9 opět navazuje na předchozí otázky a zahrnuje rodiny, kde nenosí dárky žádná postava. Zjišťuje, jak k takovým rodinám pedagogové přistupují. Většina respondentek uvedla, že se s takovými rodinami v praxi dosud nesetkaly. Výjimkou je křesťanská mateřská škola, kde se s tímto přístupem setkávají, a to převážně u křesťanských rodin, ve kterých se snaží rodiče cílit na jiné hodnoty, než pouze na materiální dary. V dané mateřské škole se to podobně snaží vysvětlovat všem dětem: „*Dětem se to snažíme vysvětlit tak, že když má narozeniny dítě, dostává dárky dítě, když má narozeniny Ježíšek, tak je zvláštní, že dostáváme dárky zase my, a že je to proto, že má narozeniny právě Ježíšek. Vysvětlujeme jim, že jeho narozeniny slaví celý svět, všude se naděluje, protože má narozeniny někdo tak důležitý jako je Ježíš.*“

Otázka č. 10 *Jaké máte zkušenosti s tím, že dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?*

Desátá otázka zkoumá, jaké mají pedagogové zkušenosti se zjišťováním pravdy ohledně nošení dárků u dětí. Ředitelka z waldorfské mateřské školy zkušenosti nemá žádné. Podobně popsala svou zkušenost učitelka ze státní mateřské školy, která dodává, že děti pravdu většinou zjistí až na základní škole. Učitelka z alternativy Začít spolu má momentálně zkušenost s jedním dítětem. Respondentka z KMŠ zkušenosti má, ale žádné problematické. Zmiňuje, že se často v praxi setkává s křesťanskými rodinami, ve kterých se celé dávání dárků prožívá jiným způsobem. V těchto rodinách věří v existenci Ježíše, a často prezentují, že dárky skutečně přináší Ježíšek a rodiče mu pouze pomáhají. Učitelka z LMŠ popisuje, že „*každé dítě tuto informaci přijme jinak – některé s klidem, jiné s určitou zklamaností. Je to jakési přirozené odhalení.*“ Dodává, že se děti často sami na dané věci vyptávají a mohou být překvapené nebo i zklamané. Učitelka také zmiňuje, že je důležité dětem ukazovat skutečné kouzlo Vánoc.

Otázka č. 11 *Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?*

Jedenáctá otázka navazuje na předchozí a zjišťuje názor pedagogů na to, zda může mít nepravda ohledně nošení dárků na děti negativní dopad. Respondentky ze státní MŠ, KMŠ a WMŠ se shodují na tom, že je převážně důležité, jak se daná problematika dětem podává, a jakým způsobem se pravda s nimi komunikuje. Učitelka ze státní MŠ si myslí, že nepravda negativní dopad nemá. Podobně to vnímá učitelka z mateřské školy Začít spolu, která má z dětství osobní pozitivní zkušenost. Naopak učitelka z lesní mateřské školy uvádí, že nepravda ohledně nošení dárků na děti může mít negativní dopad, ale ne dlouhodobě. Respondentka z KMŠ si také myslí, že pravda o nošení dárků může mít na děti negativní dopad. Převážně pak v případech, kdy rodiče tvrdí, že dárky nosí Ježíšek, a dítě později zjistí, že mu lhali, bez dalšího vysvětlení. Uvádí, že v křesťanských rodinách je tato problematika jednodušší. Ředitelka z WMŠ sděluje, že děti mohou být zklamané. Také zmiňuje, že jde převážně o věk, ve kterém se děti pravdu dozví. Vysvětluje, že pokud se to dítě dozví ve věku čtyř nebo pěti let, může to být problematické, na rozdíl od staršího věku.

Otázka č. 12 *Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?*

Otázka č. 12 navazuje na předchozí otázky a zkoumá, zda má nošení dárků postavou spojenou s Vánoci nějaký přínos a v čem konkrétně. Všechny respondentky se shodly na tom, že nošení dárků postavou dětem přínos přináší, a uvedly konkrétní důvody. Učitelka ze Začít spolu zmínila, že tento zvyk dětem zprostředkovává symboliku, duchovní rozměr, nadpřirozeno a tajemno. Prvek tajemství zdůraznily také respondentky z KMŠ, LMŠ a státní MŠ, přičemž učitelka ze státní MŠ doplnila i kouzlo Vánoc. Respondentka z LMŠ dále popisuje, že nošení dárků postavou podporuje dětskou fantazii, tvořivost a radost. Děti se zároveň učí trpělivosti, objevují hodnoty a tradice a získávají zkušenost nejen s přijímáním dárků, ale také s jejich darováním. Uvedla také, že někteří rodiče používají nošení darů jako motivaci k dobrému chování dětí. Ředitelka WMŠ vysvětlila, že v dnešní materiálně zaměřené době děti často dostávají hmotné dary, ale je důležité jim ukázat, že dárkem může být i milé slovo, kterým mohou potěšit Ježíška. Zároveň zdůraznila, že tímto způsobem se děti učí štedrosti.

Otázka č. 13 *Myslíte si, že respektujete způsoby a tradice slavení Vánoc v jednotlivých rodinách? Pokud ano, jakým způsobem?*

Třináctá otázka se vztahuje k výzkumné otázce týkající se respektování způsobů tradic a slavení Vánoc v jednotlivých rodinách. Všechny respondentky odpověděly, že se snaží způsoby a tradice slavení respektovat. Učitelka ze Začít spolu se snaží téma Vánoc celkově přizpůsobit všem dětem, seznamuje děti s tradicemi v zahraničí a děti představují, jak doma slaví Vánoce. V dané MŠ mají také putovní knihu, kam děti zaznamenávají různé události, včetně Vánoc, a společně pak sledují odlišnosti jednotlivých zvyků. Ve státní MŠ také probíhá otevřená komunikace o tom, jak kdo slaví Vánoce, a jaké tradice se v jednotlivých rodinách dodržují. Respondentka z KMŠ podobně seznamuje děti s tím, že to má každý v rodině jinak. Dále uvádí konkrétní příklad z praxe: „*Jednu dobu jsme tam měli rodinu, kde nechtěli, abychom říkali, že dárky nosí Ježíšek, tak jsme se to snažili respektovat. Neříkali jsme dětem, že Ježíšek přinesl dárky, ale říkali jsme třeba, že pod stromečkem se objevily dárky.*“ Učitelka z LMŠ se zajímá o to, jaké tradice, kdo doma dodržuje a snaží se o citlivou komunikaci a naslouchání. Děti učí, že rozmanitost je přirozená. Dále zmiňuje: „*Důležité je, aby se žádné dítě necítilo vyčleněné nebo jiné.*“ Ředitelka z WMŠ nenutí dětem svou kulturu a respektuje způsoby a tradice v jednotlivých rodinách.

Otázka č. 14 *Jakým způsobem pracujete s kulturními odlišnostmi jednotlivých dětí při tématu Vánoce?*

Otázka č. 14 doplňuje předchozí a týká se další výzkumné otázky vztahující se k třetímu výzkumnému cíli. V alternativě Začít spolu volí při práci s dětmi z odlišného kulturního prostředí otevřenou komunikaci ohledně celého tématu Vánoce. Učitelka ze státní mateřské školy uvedla konkrétní příklady: „*Popisujeme si vánoční tradice v cizích zemích. Děti z odlišného kulturního prostředí mají prostor pro vysvětlení jejich tradic, hledáme si je na internetu a pracujeme s globusem.*“ Ředitelka z Waldorfské mateřské školy se s dětmi z odlišného kulturního prostředí příliš nesetkává. Udává ale příklad, kdy MŠ navštěvovala dívka z Číny a přinesla na Vánoce jejich tradiční cukroví. Respondentka z křesťanské mateřské školy podobně popisuje, že se příliš nesetkává s dětmi z odlišného kulturního prostředí. Uvádí však příklad, kdy měli v mateřské škole děti z Afriky a o slavení Vánoce si povídali. Dále popisuje, že do MŠ chodil také chlapeček z Ameriky a společně se učili anglicky zpívat Jingle bells. Učitelka z lesní mateřské školy zdůrazňuje důležitost citlivého a respektujícího přístupu, podporu otevřenosti, empatie a rozmanitosti. Do programu zařazuje různé aktivity, při kterých děti představují své tradice a zvyky. Například si děti přinášejí obrázky, recepty a cukroví z domova. Dále popisuje: „*Místo toho, abych zdůrazňovala jen jednu verzi Vánoce zapojuji i jiné tradice, jak slaví Vánoce v jiných zemích, židovská kultura atd. Děti mohou sdílet vlastní zkušenosti, muslimské děti mohou vyprávět o Ramadánu a svátku Eid, židovské o Chanuce, čímž se učí respektu k různým kulturám.*“

Z rozhovorů jasně vyplynuly rozdíly mezi jednotlivými mateřskými školami. Odpovědi respondentek potvrzují poznatky z teoretické části práce, zejména z kapitoly věnované alternativním mateřským školám. Způsob prožívání Vánoce se v jednotlivých mateřských školách liší, některé alternativní přístupy si jsou blízké, zatímco jiné se od sebe výrazně odlišují. Ve všech odpovědích byl patrný vliv českých tradic, zejména při volbě činností a ve volbě postavy Ježíška. Rozhovory přinesly cenné poznatky a respondenty byly při komunikaci otevřené.

8 Shrnutí výsledků ve vztahu k výzkumným otázkám

Výzkum bude posuzován ve vztahu ke stanoveným výzkumným otázkám. K jejich zodpovězení jsem využila výzkumné metody popsané v předchozí části. Byly definovány tři cíle ve dvou rovinách, ke kterým se vztahuje celkem šest výzkumných otázek.

Výzkumné otázky k 1. cíli:

1a) Jakou postavu nejčastěji rodiče volí při slavení Vánoc s dětmi?

Rodiče nejčastěji volí postavu Ježíška. Jen malá část rodin dává přednost postavám Santa Claus nebo Děda Mráz, přičemž pouze jednotlivci kombinují Ježíška a Santu Clause. V rodinách, kde má alespoň jeden z rodičů jinou než českou národnost, se objevily také postavy jako Father Christmas, Andělícci, italský Babbo Natale nebo portugalský Pai Natal. Přesto se mnoho rodičů s odlišným původem rozhoduje právě pro českého Ježíška. V některých rodinách dárky nenosí žádná postava, což je časté zejména u křesťanských rodin. Učitelky z mateřských škol také uvádějí, že se nejčastěji setkávají s postavou Ježíška, avšak v některých případech se setkaly u rodin i s postavou Santy Clause, Dědy Mráze, Nikolase, s italským dárce, a dokonce s postavou Spidermana.

1b) Jakým způsobem probíhá slavení Vánoc v rodinách, kde nenosí dárky žádná postava spojená s Vánoci?

V rodinách, kde nenosí dárky žádná postava, je buďto nadělují pouze rodiče a prarodiče, nebo si je dávají navzájem i s dětmi. V těchto případech děti většinou dárky vyrábí. Jak již bylo zmíněno výše, často slaví tímto způsobem Vánoce křesťanské rodiny. V daných rodinách si připomínají příběh o narození Ježíše v Betlémě a rodiče vedou děti ke štedrosti. Dárky děti dostávají, ale často jako připomínku toho, že Ježíšek dostal dary v Betlémě, či se dětem dárky objeví pod stromem jako kouzlo.

Výzkumné otázky k 2. cíli:

2a) Které zkušenosti rodičů z jejich dětství mají vliv na jejich nynější slavení Vánoc s dětmi?

Většina rodičů se shoduje na tom, že zkušenosti z dětství mají vliv na jejich nynější slavení Vánoc. Pouze někteří uvádějí, že zkušenosti z dětství vliv nemají. Mezi nejčastější zkušenosti, které mají vliv na jejich nynější slavení Vánoc s dětmi, patří volba tradiční postavy českého Ježíška, dále také pečení cukroví, předávání dárků, vánoční procházky,

sledování pohádek, zpěv koled, zapojování se do dobročinných akcí a návštěva kostela. Někteří rodiče uvádějí také zkušenost s vírou, kterou nyní předávají svým dětem dál. V pár odpovědích se objevuje také zvonění zvonečku, čekání na dárky, zapalování prskavek, radost a magičnost Vánoc a celkové obdarovávání druhých. Většina zkušeností se týká času s rodinou. Vliv nemají pouze pozitivní zkušenosti, které chtějí rodiče předávat dál svým dětem, ale také negativní zkušenosti, které naopak rodiče dál předávat nechtějí. Mezi negativní zkušenosti rodiče řadí stres, vánoční úklid a manipulaci dětí skrze postavu Ježíška. Někteří jedinci do negativních zkušeností zařazují také nošení darů postavou spojenou s Vánoci.

2b) Jaké jsou zkušenosti rodičů s reakcemi dětí na zjištění pravdy o nadělování dárků.

Většina rodičů předškolních dětí nemají žádnou zkušenost, jelikož jejich dítě na postavu spojenou s Vánoci stále věří, nebo protože v daných rodinách nenosí dárky žádná postava. Někteří rodiče mají zkušenost pozitivní, kdy dítě například přijde na pravdu samo. Podobně početná skupina rodičů má zkušenost neutrální. Většinou se jedná o situace, kdy bylo dítě zprvu rozpačité, ale po komunikaci s rodiči pravdu přijalo. Negativní zkušenost mají pouze jedinci. Rodiče popisují, že děti byly zklamané, v šoku a narušila se důvěra ve vztahu. Někteří rodiče se zjištění pravdy obávají. Jeden rodič z křesťanského prostředí nastínil, že děti nemají žádnou nepravdivou verzi. Starší děti, které pravdu již zjistily, ji většinou dále tají před mladším sourozencem. Určitá část rodičů nastínila, že i po zjištění pravdy chtějí děti dále tradici Ježíška dodržovat.

Výzkumné otázky k 3. cíli:

3a) Do jaké míry pedagogové mateřských škol respektují způsoby a tradice slavení Vánoc v jednotlivých rodinách?

Většina rodičů uvádí, že pedagogové v předškolním zařízení, kam dochází jejich dítě, respektují jejich rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc. Určitá část rodičů se domnívá, že pedagogové respektují způsoby slavení pouze částečně, či ne všichni pedagogové v daném zařízení. Několik rodičů uvedlo, že jejich dítě nenavštěvuje předškolní zařízení. Pouze pár odpovědí naznačuje, že pedagogové nerespektují způsoby a tradice slavení. Učitelky z mateřských škol se snaží způsoby a tradice slavení respektovat, v odpovědích uvedly konkrétní činnosti týkající se seznamování s tradicemi v jednotlivých rodinách. Zdůrazňují otevřenou komunikaci ohledně daného tématu.

3b) Jakým způsobem pracují pedagogové mateřských škol s kulturními odlišnostmi jednotlivých dětí?

Některé učitelky se příliš nesetkávají s dětmi z kulturně odlišného prostředí. Jiné se s danými dětmi setkávají a snaží se vhodným způsobem s kulturními odlišnostmi pracovat. Učitelky volí při práci s dětmi otevřenou a citlivou komunikaci. V některých třídách mateřských škol si společně popisují vánoční tradice v cizích zemích a v odlišných kulturách, jako jsou třeba muslimské a židovské kultury. Někde také vyhledávají informace na internetu a využívají pomůcky jako je například globus. Dávají dětem prostor pro ukázání vlastních tradic a zvyků, hledají odlišnosti a shody ve slavení u nás a v jiných kulturách. Děti často mohou do mateřské školy přinést vlastní tradiční cukroví, či se například třída učí koledu dané země. Učitelky zdůrazňují respekt k odlišným kulturám. Někteří rodiče uvádějí, že se učitelky zajímají i o jiné než pouze české tradice.

9 Limity

Jedním z limitů je skutečnost, že děti v mateřské škole většinou stále věří na Ježíška. Z tohoto důvodu mi výzkumné metody neposkytly více odpovědí k přesnějšímu určení případného negativního vlivu na dítě. Pro hlubší pochopení by bylo vhodné provést výzkum s rodiči a případně i s dětmi ze základních škol.

Pro lepší prozkoumání daného tématu by také bylo potřebné provést rozhovory s dětmi předškolního věku, či s dětmi, které již na postavy, spojené s Vánoci, nevěří. Možným rozšířením práce by také mohly být rozhovory s psychology, kteří mohou blíže upřesnit, zda má na dítě nepravda spojená s Vánoci možný negativní dopad.

Dalším limitem je případná neobjektivnost a neověřená pravdivost odpovědí v dotazníku a rozhovorech. Snahou bylo získat dostatek odpovědí a volba různých metod pro zaručení větší pravdivosti. Optimální by bylo ověřit dané informace v praxi, například pozorováním ve třídách mateřských škol.

10 Diskuse

Slavení Vánoc v dnešní době vyvolává mnoho otázek, které jsou ovlivněny různými pohledy rodičů a pedagogů na výchovu dětí, ale také na kulturní propojování jednotlivých národů. Zatímco některé rodiny volí tradiční české Vánoce, do jiných se promítá i vliv cizích kultur. Většina rodin stále zachovává české tradice a volí tradiční postavu českého Ježíška. Pedagogové se ale setkají také s rodinami, kde nosí dárky jiná vánoční postava, dodržují se odlišné vánoční tradice, či nenosí dárky postava žádná. Rodiny, kde nenosí dárky žádná postava, většinou slaví Vánoce dle křesťanského pojetí, či rodiče nechtějí zatajovat dětem pravdu.

Rozhovory, které jsem vedla s rodiči i poslané dotazníky, mi přinesly mnoho nových pohledů na možné slavení Vánoc a ukázaly rozmanitost rodin a výchovy v českém prostředí. Měla jsem možnost setkat se s rodinami z odlišného kulturního prostředí i z křesťanského prostředí. Zajímavým zjištěním byl velký vliv zkušeností rodičů z jejich dětství na nynější slavení Vánoc, a to konkrétněji i při volbě postavy Ježíška.

Dle teoretických znalostí s ověřením v praktické části mohu vyvodit, že není důležité, jak rodiny Vánoce slaví, zda volí postavy spojené s Vánoci či nikoliv, ale záleží převážně na

vhodné a otevřené komunikaci s dítětem a celkovém vztahu k dítěti, který by měl být založen na důvěře.

Z rozhovorů s učitelkami a ředitelkami různých mateřských škol podobně vyplývá, že při snaze o respektování tradic a způsobů slavení Vánoc v jednotlivých rodinách je také důležitá převážně otevřená a citlivá komunikace s dětmi a zároveň prostor pro představení rodinných zvyků a tradic. Byla jsem příjemně překvapena, jakým způsobem pedagogové pracují s kulturními odlišnostmi dětí, a jak se snaží přistupovat k dětem individuálně.

Při realizování rozhovorů jsem měla možnost navštívit různé alternativní mateřské školy a obohatit se jednotlivými alternativními prvky. Porovnáním rozhovorů a teoretických poznatků docházím k názoru, že vybrané mateřské školy opravdu pracují dle daných alternativních principů jednotlivých škol.

Vypracování této diplomové práce a provedení praktické části mi otevřelo několik nových oblastí k zamyšlení, které se týkají převážně možného negativního ovlivnění dětí nepravdou o nošení dárků a také práce s dětmi z odlišného kulturního prostředí v mateřských školách. Měla jsem možnost vyslechnout a číst řadu zajímavých názorů a odpovědí, které mi nyní utvářejí názor na danou problematiku.

Závěr

Diplomová práce se zabývala tématem různorodosti slavení Vánoc v mateřských školách a rodinách. Teoretická část byla rozdělena do tří hlavních kapitol. První kapitola se věnuje slavení Vánoc a představuje české tradice, zvyky a postavy spojené s tímto svátkem. Druhá kapitola pojednává o psychologii lži a klamu, zabývá se klamy, lžemi, nepravdami a polopravdami. Třetí kapitola se zaměřuje na slavení Vánoc v mateřských školách, přičemž konkrétněji se věnuje alternativním mateřským školám.

Na teoretickou část navazuje praktická část, ve které byly stanoveny tři hlavní cíle ve dvou rovinách a šest výzkumných otázek. První rovina se zaměřuje na rodiny s předškolními dětmi. Oba cíle v této rovině byly naplněny prostřednictvím výzkumných metod rozhovorů a dotazníku pro rodiče předškolních dětí. Prvním cílem v této rovině bylo zjistit, jak rodiče předškolních dětí vnímají poselství Vánoc a jak slaví Vánoce. Z výzkumu se ukázalo, že rodiče vnímají jako poselství nejčastěji společný čas s rodinou a rodinnou pohodu. Pro mnoho rodin jsou poselstvím Vánoc také hodnoty láska a štědrost. V některých rodinách je poselstvím oslava tradic, kouzlo a magičnost, radost a štěstí, příběh o narození Ježíše Krista, či dávání a přijímání darů. Všechny oslovené rodiny dodržují vánoční tradice. Některé rodiny méně obvyklé tradice, jiné obvyklejší české tradice. Ve většině rodin se dodržují převážně typické tradice, jako je pečení cukroví, zdobení stromečku, dávání si darů, otevírání adventního kalendáře, zapalování svíček na adventním věnci, psaní dopisu a štedrovečerní hostina. Mnohé rodiny při štedrovečerní večeři jí typicky české pokrmy. V řadě rodin se také zpívají koledy, staví se betlémy a rozkrajuje se jablko. Jen některé rodiny pouští svíčku ve skořápce od ořechu, či chodí na mši do kostela na Štědrý den. V několika rodinách mají tradice i charitativní charakter. Při slavení Vánoc rodiny nejčastěji volí tradiční postavu Ježíška. V některých rodinách se objevují i zahraniční postavy, jako je Santa Claus, Děda Mráz a další. Několik rodičů volí slavení Vánoc bez jakékoliv postavy, nejčastěji se jedná o křesťanské rodiny. V těchto rodinách slaví buďto Vánoce křesťanským způsobem a připomínají si příběh o narození Ježíška, či si pouze dávají dárky, často navzájem i s dětmi. Z výsledků se také ukázalo, že na rodiče mají při slavení Vánoc velký vliv zkušenosti z jejich dětství, a to zkušenosti pozitivní i negativní. Nejčastěji se jedná o zkušenost s volbou postavy Ježíška.

Druhým cílem v první rovině bylo prozkoumat pohledy rodičů na možné negativní ovlivnění dětí nepravou o nadělování dárků. Rodiče předškolních dětí většinou nemají přímou zkušenost při zjišťování pravdy o nadělování dárků svých dětí, protože děti na postavu spojenou s Vánoci stále věří. Někteří rodiče mají zkušenost pozitivní, podobně rodičů má zkušenost neutrální. Negativní přímé zkušenosti mají pouze jedinci. Objevil se i alternativní názor z křesťanského prostředí, který poukazuje na to, že děti nemají žádnou nepravdivou verzi. Podobné výsledky se ukazují i u zkušeností rodičů z dětství se zjišťováním pravdy ohledně nošení dárků. Nejvíce rodičů má neutrální zkušenost, někteří pozitivní a jen malá část z nich negativní, či nemají zkušenost žádnou, nebo si ji již nepamatují. Výsledky výzkumu ukazují, že většina rodičů nepovažuje nepravdu ohledně nadělování dárků jako výrazně negativní. Někteří se domnívají, že může mít na dítě určitý negativní dopad, ale záleží na způsobu, jakým se daná věc dětem vysvětlí, a jaká je ve vztahu k dítěti celková komunikace. Velká část rodičů nepovažuje tuto nepravdu za škodlivou, zatímco jen malá skupina ji vnímá jako jednoznačně negativní. Většina rodičů si myslí, že nepravda má naopak pozitivní přínos.

Druhá rovina se zaměřuje na pedagogy mateřských škol a zahrnuje třetí cíl, který zjišťuje, jakým způsobem se věnují pedagogové tématu Vánoc v různých mateřských školách. Cíl byl naplněn prostřednictvím výzkumné metody rozhovoru. Ve vybraných mateřských škol pedagogové pořádají různé akce, jako jsou vánoční divadla, besídky, setkání s rodiči, slavnosti, návštěvy koncertů a další. V některých alternativních mateřských školách slaví Vánoce křesťanským způsobem, který zahrnuje příběh z bible. Ve většině mateřských škol pečou s dětmi cukroví a čtou vánoční příběhy. Všechny mateřské školy zařazují do programu výtvarné a pracovní činnosti, a často také pohybové a hudební činnosti. V mateřských školách se děti seznamují i s českými vánočními tradicemi, jako je právě pečení cukroví, zdobení stromečku, či pouštění skořápek se svíčkou. Výsledky výzkumu dále ukazují, že každá alternativní mateřská škola slaví Vánoce podle svých specifických principů, jako je důraz na spolupráci s rodinou, na křesťanské hodnoty, či pobyt v přírodě. Ve všech oslovených mateřských školách se slaví Vánoce s tradiční postavou Ježíška, i když v některých se objevují i rodiny, kde nosí dárky jiná postava, či výjimečně rodiny, kde nenosí dárky žádná postava. Většina pedagogů z mateřských škol se snaží respektovat způsoby a tradice slavení Vánoc v jednotlivých rodinách a pracují s kulturními odlišnostmi jednotlivých dětí, což potvrdily i výsledky z rozhovorů a dotazníku s rodiči. Ve většině

mateřských škol pedagogové volí při práci s dětmi otevřenou a citlivou komunikaci ohledně tématu Vánoc a dávají dětem prostor k představení vlastních rodinných tradic.

Poznatky z teoretické části rozšířily moje celkové znalosti. Hluběji jsem prostudovala různé způsoby slavení Vánoc, jednotlivé české tradice i postavy, které nosí dárky dětem ve světě. Také jsem se zabývala psychologií lži a klamu a rozdílů vybraných alternativních mateřských škol. Díky praktické části jsem mohla navštívit pět různorodých mateřských škol a vést rozhovory s učitelkami či ředitelkami jednotlivých alternativ. Měla jsem možnost vést rozhovory s deseti rodiči předškolních dětí a blíže poznat jejich způsoby slavení Vánoc. V praktické části byly také realizovány dotazníky, které mi umožnily získat data z mnoha rodin.

Diplomová práce zkoumá téma různorodosti slavení Vánoc, které je v dnešní době čím dál více aktuální, ať už vlivem propojování jednotlivých kultur, či různorodých pohledů na výchovu dětí a rozmanitost dnešních rodin. Práce nabízí podněty k zamyšlení a různé možnosti slavení Vánoc. Rodiče i pedagogové by se nad tímto tématem měli v předvánoční době zamýšlet, diskutovat, hledat vhodné cesty pro slavení Vánoc s předškolními dětmi a nenechávat se pouze strhnout stresem ze shánění jednotlivých dárek pro děti a zařizování všech možných detailů a akcí. Každá rodina by si měla stanovit, co je pro ně důležitou podstatou Vánoc, a jakým způsobem chtějí Vánoce slavit. Pedagogové by měli vhodně přistupovat k různorodosti slavení v jednotlivých rodinách. Diplomová práce přináší pohled na každoroční slavení historicky významného tradičního svátku, který hraje důležitou roli v prožívání kalendářního roku v rodinách i mateřských školách. Práce nabízí možnost navázat na dané téma dalšími výzkumy, diskusemi a pohledy.

Seznam použitých informačních zdrojů

Primární zdroje

BENÍŠKOVÁ, Tereza. *Když dítě lže*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2309-9.

DALLOZ, Danielle. *Lhani: průvodce výchovou v rodině*. Průvodce výchovou v rodině. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071785946.

FROLEC, V., J. SNÍŽKOVÁ, V. DAVIDOVÁ, J. ČERVENKA a L. DVORSKÝ. *Vánoce v české kultuře*. Praha: Vyšehrad, 1988. ISBN 33-758-88.

GARDOŠOVÁ, Juliana a Lenka DUJKOVÁ. *Začít spolu: vzdělávací program: metodický průvodce pro předškolní vzdělávání*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-815-5.

HVÍŽDALA, Karel a Karol SIDON. *Lež má krátké nohy*. Rozhovory. V Praze: Vyšehrad, 2024. ISBN 978-80-7601-945-4.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. *Pedagogika (Grada)*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: Co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet, 2., rozšířené a aktualizované vydání*. Grada, 2014. ISBN 978-80-247-9339-9. Dostupné také z: <https://www.bookport.cz/kniha/dite-a-materska-skola-944/>.

KOURA, Petr a Pavlína KOUROVÁ. *České Vánoce od vzniku republiky do sametové revoluce*. Praha: Dokořán, 2010.

KUPCOVÁ, Z., H. NÁDVORNÍKOVÁ, V. RŮŽIČKOVÁ, E. SVOBODOVÁ, a A. VONDRUŠKOVÁ. *Činnosti ke svátkům a tradicím v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, [2016]. ISBN 978-80-7496-292-9.

MERTIN, Václav. *Ze zkušeností dětského psychologa*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-764-5.

MLEZIVA, Emil. *Encyklopedie lži, podvádění a klamání s příklady...* Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-391-4.

MYNAŘÍKOVÁ, Lenka. *Psychologie lži. Psyché*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5472-7.

MYNAŘÍKOVÁ, Lenka. *Lež ti kouká z očí: průvodce světem lží a klamů*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0279-2.

PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7178-999-4.

PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.

RAKOUŠOVÁ, Alena. *Slavnosti a oslavy ve škole: aktivity pro výuku lidových zvyků a tradic*. Pedagogika. Praha: Grada, 2024. ISBN 978-80-271-5027-4.

SVOBODOVÁ, Jarmila a Vladimír JŮVA. *Alternativní školy*. 2. dopl. vyd. Edice pedagogické literatury. Brno. Paido, 1996. ISBN 80-85931-19-2.

ŠAMÁNKOVÁ, Dita a Tomáš NOVÁK. *Pravda a lež v partnerství*. Partnerské vztahy. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1846-0.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Vánoce: Původ, zvyky, koledy, hry a náměty*. Olomouc: Rubico, 2004. ISBN 80-7346-033-5.

VÁŇOVÁ KREJČOVÁ, Věra. *Začít spolu v kostce: vzdělávací program pro 21. století*. [Praha]: Step by Step ČR, 2022. ISBN 978-80-907802-3-1.

VEČERKOVÁ, Eva a Věra FROLCOVÁ. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*. Praha: Vyšehrad, 2010.

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. *Ekoškolky a lesní mateřské školy: praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010. ISBN 978-80-7212-537-1.

VYBÍRAL, Zbyněk. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-812-0.

Internetové zdroje

Arcibiskupství pražské. *Strategie a koncepce církevního školství Arcibiskupství pražského*. [online]. Praha: 2020. Dostupné z: <https://apha.cz/>. [citováno 2025-03-17].

GOLDSTEIN, Thalia R. a Jacqueline WOOLLEY. *Ho! Ho! Who? Parent promotion of belief in and live encounters with Santa Claus*. [online]. 2016. Dostupné z: https://www.academia.edu/28602373/Ho_Ho_Who_Parent_promotion_of_belief_in_and_live_encounters_with_Santa_Claus. [citováno 2025-03-20].

Lesní MŠ. *Jsme asociace lesních mateřských škol* [online]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/> [citováno 2025-02-20].

Melbourne Child Psychology. *Believing in Santa Claus: Harmless or Hurtful?* [online]. Dostupné z: <https://melbournechildpsychology.com.au/blog/believing-in-santa-claus-harmless-or-hurtful/> [citováno 2025-03-20].

TOMÁŠKOVÁ, Eva. Obnovené církevní školství. *Dingir religionistický časopis o současné náboženské scéně* [online]. Praha: Dingir, s. r. o., 2011, roč. 14, č. 4, s. 120-122. ISSN 1212-1371. Dostupné z: <https://www.dingir.cz/archiv/Dingir411.pdf> [citováno 2025-03-19].

VAGENKNECHTOVÁ, Monika. Pohledem zřizovatele církevních škol. *Řízení školy* [online]. 2019. ISSN 1214-8679. Dostupné z: <https://www.rizeniskoly.cz/> [citováno 2025-03-16].

Začít spolu. *Začít spolu v MŠ* [online]. Dostupné z: <https://www.zacitspolu.eu/o-programu/zacit-spolu-na-ms/> [citováno 2025-02-20].

Vyjádření k využití nástrojů umělé inteligence

Při psaní této diplomové práce jsem využila nástroje umělé inteligence pouze jako pomocný nástroj pro vyhledávání odborných zdrojů a synonym. AI mi pomohla s formulací některých výrazů tak, aby byl text plynulejší a stylisticky vhodnější, avšak veškerý obsah práce je výsledkem mé vlastní činnosti. Její využití bylo v souladu s akademickými pravidly, s důrazem na zachování originality a integrity mé vlastní tvorby.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník pro rodiče předškolních dětí

Příloha č. 2 – Rozhovory s rodiči předškolních dětí

Příloha č. 3 – Rozhovory s pedagogy

Příloha č. 1 – Dotazník pro rodiče předškolních dětí

Různorodost prožívání Vánoc v mateřských školách a v rodinách

Dobrý den, studuji na PedF UK navazující magisterský obor Pedagogika předškolního věku. Píši diplomovou práci na téma Různorodost prožívání Vánoc v mateřských školách a v rodinách. Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku, kterým zjišťuji, jak rodiče předškolních dětí vnímají poselství Vánoc, jak slaví Vánoce, a jaký mají pohled na možné negativní ovlivnění dětí nepravdou o nadělování dárků. Vaše e-mailové adresy nebudou nikde zveřejněny a výsledky budou použity pouze pro účely diplomové práce. Děkuji za váš čas.

Ludmila Kučerová

1. Jste rodič předškolního dítěte?

Ano/Ne

2. Kolik máte dětí?

1/2/3/4/Více než 4

3. Je některý z rodičů dítěte jiný než české národnosti?

Ano, rodiče dítěte jsou jiní než české národnosti

Ano, jeden z rodičů dítěte je jiný než české národnosti

Ne, rodiče dítěte jsou české národnosti

4. Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě

*Alternativní mateřská škola = například Začít spolu, Montessori, křesťanská MŠ, česko-anglická MŠ, lesní MŠ a další.

Státní mateřská škola

Státní mateřská škola – alternativní

Soukromá mateřská škola

Soukromá mateřská škola – alternativní

Dětská skupina

Dětská skupina – alternativní

Církevní mateřská škola

Přípravná třída

Do mateřské školy nechodí

Jiné:

5. Co vnímáte jako poselství Vánoc? (Zaškrtněte všechny relevantní možnosti)

Příběh o narození Ježíše Krista

Zdůraznění důležitých hodnot, jako je láska a štědrost

Rodinná pohoda a společné trávení času

Dávání a přijímání dárků

Pomoc druhým, charita

Oslava tradic

Jiná/další:

6. Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?

Štědrovečerní hostina

Pokrm – kapr a salát

Společné zpívání koled

Pouštění skořápek od ořechů se svíčkou

Rozkrojování jablka

Zdobení stromečku

Dávání si dárků pod stromem

Psaní dopisu Ježíškovi (či jiné postavě)

Mše v kostele na Štědrý den (půlnoční mše)

Stavění Betlémů

Pečení cukroví

Adventní kalendář

Zapalování svíček na adventním věnci

Další/jiné:

7. Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

Ježíšek

Santa Claus

Děda Mráz

Vánoční skřítek

Žádná postava

Jiná postava:

8. Pokud jste zvolili odpověď: Žádná postava, kdo u vás dárky naděluje, a jak ve vaší rodině slavení probíhá?

9. Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili? (Zaškrtněte všechny relevantní možnosti)

Dle osobní zkušenosti z dětství

Zachování české tradice

Podle většinové volby okolí

Ze společenského tlaku

Jiné:

10. Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc? Pokud ano, uveďte příklad které.

Ano – příklad:

Ne

11. Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

Moje dítě/děti zatím na postavu spojenou s Vánoci věří

Pozitivní zkušenost

Negativní zkušenost

Neutrální zkušenost

Zkušenost nemám žádnou

Jiné:

Doplnění poznámek:

12. Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?

Pozitivní zkušenost

Negativní zkušenost

Neutrální zkušenost

Zkušenost nemám žádnou

Jiné:

Doplnění poznámek:

13. Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

Určitě ano

Spíše ano

Nevím

Spíše ne

Určitě ne

14. Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

15. Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?

Ano

Ne

Částečně

Nevím

Moje dítě nechodí do předškolního zařízení

Příloha č. 2 – Rozhovory s rodiči předškolních dětí

Různorodost prožívání Vánoc v mateřských školách a v rodinách

Dobrý den, studuji na PedF UK navazující magisterský obor Pedagogika předškolního věku. Píši diplomovou práci na téma Různorodost prožívání Vánoc v mateřských školách a v rodinách. Ráda bych s vámi osobně vedla rozhovor, jako s rodičem předškolního dítěte a zeptala bych se vás na některé otázky týkající se slavení Vánoc. Rozhovor bude zaznamenán pouze pro účely diplomové práce a vaše odpovědi budou anonymní.

Ludmila Kučerová

Rozhovor s rodičem č.1

1) **Kolik máte dětí?**

„2.“

2) **Je některý z rodičů dítěte jiné než české národnosti?**

„Ne.“

3) **Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě?**

„Mé děti do předškolního zařízení nechodí.“

4) **Co vnímáte jako poselství Vánoc?**

„Jako poselství Vánoc vnímám to, že se narodil Ježíš Kristu, protože jsme věřící rodina, takže to poselství vnímám v tom, že si připomínáme že Bůh poslal Ježíše, že ho dal světu a že skrze to předal Ježíš spoustu hodnot společnosti. Vnímám to jako čas, kdy si lidé mohou uvědomit hlubší podstatu života, lásky, naděje, dobroty ať už z křesťanského pohledu nebo toho lidského. Tím že jsme přijali něco velikého od Boha může plynout síla se obdarovávat navzájem. Zprostředkovaně je to i čas, jak být s rodinou, zastavit se a uvědomit si, co je v tom životě podstatné.“

5) Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?

„Snažíme se, aby byl advent čas očekávání, zklidnění a zastavení. Společně vytváříme adventní věnce, zapalujeme svíčky, vytváříme adventní výzdobu, a také adventní kalendář v kterém je nějaký úkol, nebo nějaká drobnost, ale převážně se snažíme, aby to bylo o zážitcích a vzpomínkách. Například stavíme z čehokoliv sněhuláka, nebo uděláme nějaký dobrý skutek. Také si připomínáme v adventu příběh o Mikuláši. Dále také připravujeme bramborový salát a pečeme cukroví. Také společně posloucháme koledy. Každý večer si v adventní době také sedneme se svíčkou a připomínáme si za co děkujeme uplynulý den, připomínáme si duchovní podstatu Vánoc. Další tradicí je vlastní krmítko, které jsme si vyrobili a pověsili. Chodíme také dávat zvířátkům jídlo do krmelce. Navštěvujeme také koncert v kostele, nebo půlnoční mši. Pod stromečkem se nám na Štědrý den objevují dárky, pouštíme si lodičky, zapalujeme prskavky a také stavíme betlém. Zaměřujeme se také na to, že všechno, co máme je od Pána Boha, že on poslal Ježíše a je to ten největší dar který nám dal. Odkazujeme se na koledy, kde všichni nesou dárek Ježíškovi. Učíme děti nejen dárky dostávat, ale obdarovávat druhé. Jednou z tradicí je to, že si děti projdou vlastní hračky a s čím si nehrají, dáváme chudým lidem. Společně i připravujeme drobné dárky pro příbuzné.“

6) Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

„Nadělování dárků s žádnou postavou spojené nemáme. Záměrně se vyhýbáme tomu, že dárky nosí Ježíšek. Snažíme se, aby v rodině a komunikaci byla důvěra. Jsou situace, kdy to děti mohou vzít v pohodě, ale znám rodiny, kdy kvůli tomu přestaly děti rodičům důvěřovat a nalomila se důvěra v rodině. My mluvíme o tom, že se narodil Ježíšek, vysvětlujeme, kdo to byl, nechceme, aby to zůstalo pouze u toho miminka. Chceme, aby to bylo o tom celém životě Ježíše Krista, o tom příběhu a snažíme se zachytit celou podstatu. My se záměrně vyhýbáme tomu, že by dárky nosil Ježíšek. Máme takové vánoční kouzlo, kdy se objeví stromeček a dárečky pod stromečkem. Je tam v tom to kouzlo Vánoc, to překvapení, ale připravujeme si prostor, aby až bude čas se děti mohly zeptat a my jim to upřímně řekli, ale nebylo v tom to lhaní. Zatím jim to vlastně neříkáme celé a připravujeme je na to, aby to chápaly, aby chápaly podstatu obdarovávání. Jinak taky koncipujeme dopis Ježíškovi.

Nepíšeme tam co bychom si přáli, ale píšeme, za co bychom chtěli Ježíškovi poděkovat, za to všechno, co máme. Takže to není forma žádosti, ale poděkování.“

7) **Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili?** (otázku jsem nezvolila s ohledem na předchozí odpověď)

8) **Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc?**

„Ani jeden nemáme z dětství negativní zkušenost, ale naopak spíše pozitivní. Moje zkušenosti z dětství mají určitě pozitivní vliv na nynější slavení Vánoc. Já mám na Vánoce ty nejkrásnější vzpomínky. Naše rodiče se snažili nám ty Vánoce udělat co nejkrásnější, dávali do toho hodně úsilí. Určitě to má vliv na to, jak slavíme Vánoce i nyní s dětmi. Také jsme připravovali něco pro ostatní, chodili jsme na půlnoční, měli jsme adventní kalendář. Vánoce mám spojené právě s obdarováváním druhých i široké veřejnosti. Slyšela jsem i hodně příběhů o negativních zkušenostech z dětství, které měly dál vliv do dospělosti.“

9) **Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?**

„Osobní zkušenost zatím nemáme, ale mám případy od spousty kamarádek. Většinou jde o to, jak se to komunikuje. Často to děti zjistí ve školce, nebo ve škole. Znáám i příběhy, kdy děti říkaly: Proč jste mi lhali a dítě si to neslo do dospělosti, narušila se celá důvěra. Myslím si, že se tomu dá předejít.“

10) **Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?**

„Zkušenost mám neutrální. Já jsem na to, jak je to s Ježíškem doopravdy, přišla docela brzo, někdy ve školce, nebo první třídě, nejspíš od kamarádek, ale hrála jsem to ještě jedny Vánoce naopak na rodiče, protože mi bylo líto, že se tak snažili. Rodiče mi to pak vysvětlovali hezky, že se nám to snažili udělat hezký, vysvětlili to s citlivostí. Myslím, že to je i tím, že jsme byli věřící rodina a mělo to duchovní rozměr. Kdybychom měli jen nějakou falešnou postavu, bylo by to vnímání jiné. Člověk si uvědomí, že duchovně tam ta pravda je, což je také důležité. Ale znám kamarádky, kterým to zničilo vztah s rodiči, proto jsem nechtěla

zvolit nošení dárky Ježíškem. I se nám to přičilo, nechtěla jsem, aby to bylo spojené s konzumem, ale byla pro mě důležitá spíše křesťanská podstata Vánoc.“

11) Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

„Je to hodně individuální. Nedá se to říct všeobecně. Negativní dopad to mít může, ale jde o to, jaká je v rodině komunikace a důvěra. Kdyby tohle byla jediná věc, ve který to bude ta nepravda, tak to nemusí mít negativní dopad. Pokud jsou ale rodiče zvyklí lhát ve více věcech, tak si děti pak uvědomují, že nemohou rodičům věřit. Důležité je také to, kdyby se to dítě přímo zeptalo a ten rodič by mu přímo zalhal. Kdyby se nás děti zeptaly, jsme připravený pravdu říct. Ale snažíme se, aby to bylo opravdu o celém tom období a o tom poselství, co za tím je.“

12) Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

„Jediné, co mě napadá, je to, že to má nějakou atmosféru, tajemství, že to rozvíjí fantazii dětí. Na druhou stranu si myslím, že se to dá rozvíjet i jinak.“

13) Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc? (otázka nepoužita – dítě nechodí do předškolního zařízení)

14)

Rozhovor s rodičem č.2

1) Kolik máte dětí?

„2 děti.“

2) Je některý z rodičů dítěte jiný než české národnosti?

„Oba jsme Češi. Moje babička je židovka, takže tam dcery u ní vidí Chanuku. Ona klasické Vánoce odmítá slavit, takže babičce dáváme dárky k Chanuce, což holky chápou.“

3) Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě?

„Starší dcera chodí do klasické státní MŠ, mladší dcera zatím nikam nechodí, ale bude také chodit do klasické státní MŠ.“

4) Co vnímáte jako poselství Vánoc?

„Šíření lásky, štědrosti a štěstí lidem které máme rádi i lidem které neznáme a také nějaké kouzlo Vánoc. Snažíme se dcerám ukázat, že to že my se máme dobře neznamená, že si to máme uzurpovat pro sebe, ale že to můžeme sdílet s těmi, kdo se tak dobře nemají.“

5) Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?

„Balíme balíčky cukroví a na Štědrý den je v centru Prahy rozdáváme bezdomovcům. Krmíme labutě a také posíláme hračky, s kterými si již děti nehrají matkám samoživitelkám. Těmito aktivitami se snažíme u dětí podpořit a vyvolat štědrost. Také klasicky pečeme cukroví, dáváme si dárky pod stromečkem, stále také udržujeme Ježíškovské kouzlo. Pouštíme si skořápky se svíčkou, pálíme prskavky, jinak další tradice nedodržujeme.“

6) Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

„Dcerám říkáme že některé dárky si dáváme my, protože se máme rádi a některé nosí Ježíšek. S tím, že až se mě na to dcera zeptá, tak jsem připravená jí říct pravdu, že je to celé kouzlo, na které si hrajeme i my dospělí. Je to pak na ní, jak k tomu bude chtít dál přistupovat. Dokud to sama nezpochybní, nechci jí kazit to kouzlo, ale až se sama zeptá, nechci jí lhát.“

7) Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili?

„Kouzlo Vánoc, tradice, vliv z dětství.“

8) Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc?

„Určitě na mě zážitky z dětství měly vliv. My jsme to v dětství měli stejně, až na to že mi rodiče lhali a říkali mi, že Ježíšek existuje, že to tak je.“

9) Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

„Zkušenost nemám žádnou.“

10) Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?

„V devíti letech mi pravdu prozradila sestřenice. Byla jsem z toho opravdu zklamaná, mrzelo mě to. Řekla mi to ten den, kdy jsme šli ke stromečku a já jsem nad tím pak přemýšlela celé ty Vánoce. Mamka mi dál tvrdila že to tak není, ale já si pak všímala že jsou dárky zabaleny stejným papírem jako ten, který je ve skříni i jsem pak ty dárky začínala nacházet. Proto jsem se rozhodla že holkám lhát nebudu. Zároveň ale dokud jsme to kouzlo doma měli, dokud bylo funkční tak na to vzpomínám krásně, protože to měli rodiče perfektně zařízené a nešlo to dlouho zpochybňovat. Vzpomínám na to vlastně ráda.“

11) Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

„Pokud má rodič s dítětem zdravou vazbu, je k němu upřímný ve všech jiných věcech, jako primárně upřímný v důležitých věcech a nelže mu kvůli blbostem každý den, tak si myslím že tahle milosrdná lež na navození vánočního kouzla není tak strašná, když potom nelžeme dál, když se dítě na Ježíška zeptá. Myslím, že jde o celkový vztah dětí k rodičům. Já jsem vyrůstala primárně s mamkou a potom s otčímem a mamka mi často lhala, často mě shazovala, bylo to těžké dětství, takže si myslím, že to že mi lhala o Ježíškovi, byla jedna kapka v oceánu špatných věcí.“

12) Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

„Myslím si, že je to hezky propojené, že to z mého pohledu dává smysl, ale je možné že mým dcerám už to smysl vůbec dávat nebude, budou se svými dětmi mluvit už úplně upřímně. Každopádně já to vnímám převážně pozitivně i přes to, že tam v mém dětství byla ta lež, ale to je spíš tím, jaké jsem měla dětství. Myslím si, že je dobře pokračovat v tom hezkém, ale zároveň ne v tom negativním. Na druhou stranu si dokážu představit, že až budeme větší, že si na to s dcerami budeme už jenom hrát a všichni to budou vědět. Nemyslím si, že kouzlo Vánoc závisí na Ježíškovi.“

13) Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?

„Myslím si, že spíš nerespektují, protože vlastně nevědí, jak to máme a neptají se na to. Probírají to s dětmi všeobecně. Když vidím jen teď toho Mikuláše, který bude zítra, tak mi už dcera říkála, že ve třídě má děti, které se hrozně bojí těch čertů. I na těch čertech je krásně vidět to, že i když jim v MŠ děti a učitelky říkají něco, že ty děti stejně slepě věří těm svým rodičům. To, co říkají ty učitelky v MŠ zas tak důležité není, ale nevím, je to můj názor.“

Rozhovor s rodičem č.3

1) Kolik máte dětí?

„Mám dvě děti. Holčičku, které jsou čtyři roky, a kluka, kterému je osm let.“

2) Je některý z rodičů dítěte jiné než české národnosti?

„Ne, oba jsme Češi.“

3) Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě?

„Naše dcera chodí do státní mateřské školy tady v Praze.“

4) Co vnímáte jako poselství Vánoc?

„Pro mě jsou Vánoce hlavně o rodině, vzájemné blízkosti a o tom, že si najdeme čas být spolu. Samozřejmě je to i o radosti a překvapeních, hlavně pro děti.“

5) Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?

„Dodržujeme klasické české tradice. Pečeme cukroví, zdobíme stromeček, na Štědrý den držíme půst a večeříme kapra s bramborovým salátem. Po večeři přichází Ježíšek a nadělují se dárky.“

6) Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

„U nás nosí dárky Ježíšek. Je to tradice, kterou jsme oba s manželkou zažili už v dětství a chceme ji předat i našim dětem.“

7) Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili?

„Je to pro nás přirozené, protože takto jsme oba Vánoce prožívali už jako děti. Máme rádi to kouzlo tajemství, kdy děti věří, že dárky přinesl Ježíšek.“

8) Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc?

„Ano, určitě. Právě to, že jsme oba s manželkou měli podobně „magické“ Vánoce jako děti, nás motivuje, abychom to samé vytvořili i pro naše děti. Například skrývání dárků nebo příprava zvonečku, kterým voláme Ježíška. Například ten zvoneček. Víím, že u nás doma vždycky zazvonil zvonek, když Ježíšek donesl dárky, takže to děláme stejně. Dcera tomu zatím věří, starší syn už ví, že to děláme my, ale i tak to akceptuje jako hezkou tradici.“

9) Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

„Starší syn se to dozvěděl asi v šesti letech od kamarádů ve škole. Trochu nás to mrzelo, ale on to vzal dobře a chtěl se zapojit do „hraní pro mladší sestru“.“

10) Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?

„Já jsem na to přišel taky někdy kolem šesti nebo sedmi let. Nejdřív jsem byl trochu zklamaný, ale rodiče to udělali tak hezky, že to vlastně moc nebolelo. A pak jsem měl radost z toho, že jsem součástí „tajemství“ pro mladšího sourozence.“

11) Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

„Nemyslím si. Spíš to vnímám jako součást dětského světa fantazie. Když se to dítě dozví, tak to obvykle zvládne dobře, pokud rodiče reagují citlivě.“

12) Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

„Určitě. Myslím, že to podporuje jejich představivost a vytváří jim krásné vzpomínky. Navíc to přispívá k té vánoční atmosféře a dává jim něco, na co se mohou těšit.“

13) Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?

„Ano, myslím, že ve školce naši tradici respektují. Zmiňují Ježíška, ale zároveň tam ukazují dětem i jiné tradice, což mi přijde v pořádku. Je fajn, že se děti dozví něco o různých způsobech slavení Vánoc.“

Rozhovor s rodičem č.4

1) Kolik máte dětí?

„Máme jednoho syna, kterému je pět let.“

2) Je některý z rodičů dítěte jiný než české národnosti?

„Ano, já jsem z Portugalska, manžel je Čech.“

3) Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě?

„Chodí do státní mateřské školy v Praze. Je to klasická školka, kde se učí i české tradice, což je pro nás důležité, protože se snažíme, aby se syn cítil součástí obou kultur.“

4) Co vnímáte jako poselství Vánoc?

„Pro mě jsou Vánoce hlavně o lásce, štědrosti a rodinné soudržnosti. Je to čas, kdy se můžeme zastavit, být spolu a užít si společné chvíle.“

5) Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?

„Snažíme se kombinovat české a portugalské tradice. Na Štědrý den máme večeři, zdobíme stromeček a potom si děti hrají, než přijdou dárky. Zároveň ale slavíme i v duchu portugalských tradic, například máme některá jídla z portugalské kuchyně.“

6) Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

„To je právě trochu dilema. V Portugalsku je hlavní postavou Pai Natal (Santa Claus), zatímco tady je to Ježíšek. Syn zatím věří, že dárky nosí „někdo kouzelný“, ale ještě jsme se jednoznačně nerozhodli, kterou postavu budeme preferovat.“

7) Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili?

„Zatím to necháváme otevřené, protože obě postavy mají v naší rodině své místo. Já mám nostalgii k Pai Natal, zatímco manžel chce zachovat českou tradici Ježíška. Možná to časem rozhodne syn sám.“

8) Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc?

„Určitě ano. Pro mě Vánoce vždycky byly spojené s Pai Natalem a radostí z čekání na něj. To chci předat synovi, ale zároveň respektuji českou tradici. Například v Portugalsku jsme vždycky čekali na Pai Natal až do půlnoci. To jsem chtěla zkusit i tady, ale zjistila jsem, že pro českou část rodiny je typičtější nadělování po večeři, takže jsme to přizpůsobili.“

9) Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

„Zatím jsme to nezažili, protože syn stále věří. Ale máme trochu obavy, jak to přijme, protože se bojíme, aby neztratil důvěru, když zjistí, že to byl jen „pohádkový příběh“.“

10) Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?

„Já jsem to zjistila od staršího bratrance asi v osmi letech. Byla jsem trochu zklamaná, ale rodiče mi to vysvětlili tak, že kouzlo Vánoc není o tom, kdo dárky přinese, ale o rodinné atmosféře.“

11) Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

„Ano, trochu se toho bojím. Myslím, že pokud dítě vnímá rodiče jako ty, kteří „lhali“, může to narušit důvěru. Proto chceme být opatrní, jak to časem vysvětlíme.“

12) Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

„Ano, myslím, že to vytváří pocit kouzla a radosti. Děti mají rády pohádky a tajemství, a tohle je pro ně něco, na co se mohou těšit a co rozvíjí jejich představivost.“

13) Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?

„Ano, zatím jsem měla dobré zkušenosti. Ve školce hlavně zdůrazňují české tradice, ale zároveň vítají, když děti přinesou něco „z domova“. Syn občas vypráví o Pai Natal a paní učitelky se ho na to ptají, což oceňuji.“

Rozhovor s rodičem č.5

1) Kolik máte dětí?

„Mám dva chlapce.“

2) Je některý z rodičů dítěte jiné než české národnosti?

„Ne.“

3) Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě?

„Mateřská škola na Praze 8. Klasická státní.“

4) Co vnímáte jako poselství Vánoc?

„Aby si děti uvědomily, že dárky nejsou všechno, že je důležité se mít rádi a není potřeba si závidět. Důležitost zdraví, lásky a rodiny.“

5) Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?

„Každý rok pouštíme lodičky, pokoušíme se lít olovo nebo vosk. Dále taky rozkrajujeme jablíčko, jíme všichni společně u stolu. Samozřejmě si dáváme dárky a máme stromeček. Pod talíř dáváme šupinku a zapalujeme prskavku. Chodíme na Vánoce krmit zvířátka.“

6) Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

„Jednoznačně Ježíška.“

7) Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili?

„Přijde mi, že to patří do České republiky a nejsem zastánce těch cizích postav jako Santa a další.“

8) Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc?

„Myslím, že určitě mají. Většinu věcí, co jsem dělala v dětství děláme i teď s kluky. Nechodili jsme teda krmit zvířátka, ale pouštěli jsme lodičky, měli jsme prskavky, táta byl rybář tak jsme měli ty šupinky pod talířem, ale nelili jsme olovo.“

9) Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

„Starší kluk to zjistil ve škole od spolužáků, byl z toho takový rozpačitý, ale hezky jsme mu to vysvětlili a drží tajemství pro mladšího.“

10) Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?

„Sestry mi to řekly takovým škodolibým způsobem, trochu se mi vysmály. Jednou mi ukázaly, kde to mají rodiče schovaný ty dárky, tak to bylo smutný a spíše negativní.“

11) Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

„Důležité je, aby mu to nesebralo důvěru v toho rodiče, že mu celou dobu lže, takže by asi mohlo. Celou dobu v něm pěstujete tu důvěru a on pak zjistí že jste mu lhali, takže to možná jo.“

12) Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

„Má to kouzlo Vánoc. Pro ty děti to dělá napjatou atmosféru, víc se těší, to určitě. Ve většině případů i pochopí že to bylo o tom kouzlu Vánoc. Kdyby se od začátku říkalo že mu to koupím a zabalím, tak by to bylo takový smutný.“

13) Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?

„Asi ne všichni, ale dodržují tam Ježíška, podporují to, že Ježíšek nosí dárky, snaží se to v těch dětech uchovat. Snaží se v dětech i podporovat to dobro.“

Rozhovor s rodičem č.6

1) Kolik máte dětí?

„Dvě děti.“

2) Je některý z rodičů dítěte jiné než české národnosti?

„Ne.“

3) Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě?

„Běžná státní mateřská školka.“

4) Co vnímáte jako poselství Vánoc?

„To, že je rodina spolu, že se lidé navštěvují a jsou spolu v klidu.“

5) Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?

„Teď jsme to trochu přerušili tím, že jezdíme každý rok na hory. Dřív jsme pouštěli lodičky, chodili jsme na procházku, ale teď je ta tradice spíš to, že jezdíme na hory a lyžujeme. Dáváme si ale dárky, máme stromek, zapalujeme prskavky.“

6) Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

„Ježíška.“

7) Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili?

„Protože to patří k naší kultuře a zemi.“

8) **Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc?**

„Určitě. Pekly jsme taky cukroví, zdobili jsme stromeček v určitou dobu, protože někde ho nosí Ježíšek, tak to my jsme ho zdobili. Pálili jsme prskavky, pouštěli lodičky, jedli jsme salát a řízek, tak to máme teď taky.“

9) **Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?**

„Starší to zjistila od spolužačky v první třídě a byla strašně zklamaná, ale pro syna to tajemství drží. Byl to pro ni velký šok.“

10) **Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?**

„Takovou neutrální zkušenost. Dozvěděla jsem se to ve škole.“

11) **Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?**

„No tak může tam být to zklamání, a to že se ztratí to kouzlo. Když se to ale tomu dítěti ještě nějak navlíkne, že to není jen o těch dárcích, ale o tom, že i on někomu může udělat radost, tak se to dá přetvořit v něco hezkého. Dítě pak samo vymýšlí, co vyrobit, jak druhé obdarovat.“

12) **Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?**

„Pro ně je to spíš to kouzlo, i když dnes je to hlavně komerce. Dřív to bylo něco víc, lidé nebyli tak bohatí, nenadělovali tak velký dary. Teď je to hlavně o tom materiálu a o množství než o tom duchovním, co by to mělo být.“

13) **Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?**

„Ano, respektují.“

Rozhovor s rodičem č.7

1) Kolik máte dětí?

„Mám jedno předškolní dítě a dvě školní.“

2) Je některý z rodičů dítěte jiný než české národnosti?

„Ne.“

3) Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě?

„Státní školka, běžného typu. Vybírali jsme to, co pro nás bylo nejbližší a zároveň se nám líbil přístup učitelek.“

4) Co vnímáte jako poselství Vánoc?

„Důležitost lásky a naděje ve světě, společný čas s rodinou, zároveň také učit děti štědrosti a pokoře.“

5) Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?

„Asi jako všude si dáváme dárky pod stromečkem, ale taky dodržujeme další tradice jako jsou skořápky se svíčkou, poslouchání koled s prskavkou u stromečku, no a taky pečeme v Adventu cukroví, připravujeme všechno. Na Štědrý den jíme kapra a salát.“

6) Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

„Ježíška, chceme zachovat českou tradici.“

7) Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili?

„Ten Ježíšek je takové kouzlo, takový symbol Vánoc a česká tradice.“

8) Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc?

„Ano, určitě. Oba jsme prožili krásné dětství a na Vánoce máme silné vzpomínky. I když některé tradice nedodržujeme, nebo něco děláme jinak, tak chceme, aby to pro děti bylo stejně silné jako pro nás, aby si pamatovaly to čekání a to kouzlo.“

9) **Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?**

„Starší děti to zjistily ve škole, nevíme přesně jak, ale byli z toho trochu smutní, hodně jsme pak o tom mluvili, a nakonec to přijali a teď to neprozrazují mladšímu i když je to někdy těžký.“

10) **Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?**

„Tak to si nepamatuji přesně, nemám na to nějaké negativní vzpomínky.“

11) **Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?**

„Asi může, jde o to, jak se to dítěti vysvětlí.“

12) **Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?**

„Určitě ano, rozvíjí to dětskou představivost, fantazii, děti se na to těší.“

13) **Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?**

„Ano, povídají si o tradicích, Ježíškovi, dělají různé akce i pro rodiče.“

Rozhovor s rodičem č.8

1) **Kolik máte dětí?**

„Dvě.“

2) **Je některý z rodičů dítěte jiný než české národnosti?**

„Ne.“

3) **Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě?**

„Státní školka v Praze.“

4) Co vnímáte jako poselství Vánoc?

„Dětská radost a ten moment překvapení, kdy zazvoní zvoneček, celá ta magičnost Vánoc.“

5) Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?

„Je toho hodně, na všechno si asi nevzpomenu. Vybíráme stromeček, každý rok máme živej kterej vybíráme spolu s dětmi, zdobíme ho ale až před Štědrým dnem. Zpíváme koledy a hrajeme u toho na nástroje, chodíme pro betlémské světlo do kostela, kde se koukneme na betlém. Dáváme si dárky, nosí nám je klasicky Ježíšek. Jíme salát a máme řízky, kapra děti nejedí. Někdy zapalujeme prskavky, nebo pouštíme lodičky. To je asi všechno z toho hlavního.“

6) Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

„Jak jsem už říkala, Ježíšek.“

7) Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili?

„Oba jsme to tak měli ve svém dětství a chceme to dětem předat dál.“

8) Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc?

„Myslím, že mají, museli jsme si říct co budeme dělat a co ne, ale spoustu tradic máme stejných jako v dětství. Třeba cukroví peču podobné, zdobíme stromeček, čekáme na dárky a podobně.“

9) Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

„Zatím žádnou nemáme, obě děti v Ježíška věří.“

10) Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?

„Spíše negativní, dozvěděla jsem se to ve škole těsně před Vánoci a byla jsem docela zklamaná.“

11) Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

„Možná může, pokud k tomu rodiče nepřistoupí dobře a dítě se to dozví nějak špatným způsobem.“

12) Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

„Ano má, bez Ježíška by to nebyla ta správná vánoční atmosféra, děti se těší a je to celé takové pohádkové a kouzelné. I to jak si ho představují a dávají dopisy za okno, připravují se na Vánoce.“

13) Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?

„Asi ano, nevím zda probírají nějaké jiné postavy, ale Ježíška tam mají, nosí jim dárky i do školky.“

Rozhovor s rodičem č.9

1) Kolik máte dětí?

„Tři, jeden kluk chodí na základku, starší dcera do školky a nejmladší je se mnou doma.“

2) Je některý z rodičů dítěte jiné než české národnosti?

„Ne.“

3) Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě?

„Běžná školka.“

4) Co vnímáte jako poselství Vánoc?

„Nejdůležitější je klidný čas s rodinou, předávání lásky skrze dary a společné chvíle, návštěva babiček, dědečků. Taký předávání nějaké štědrosti, učit děti že Vánoce nejsou jen o materiálních darech, ale o tom potěšit druhé.“

5) Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?

„Zdobíme stromeček, Ježíšek nosí dárky, rozkrajujeme jablíčko, pouštíme svíčky ve skořápkách od ořechu a všechny tyhle tradiční věci.“

6) Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

„Nám nosí dárky Ježíšek. Nejstarší syn už ví jak to je, ale mladším to neprozrazuje, i on si na to pořád chce tak trochu hrát.“

7) Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili?

„Tak je to taková tradice. Sice můžeme vidět i jiné postavy, ale ten Ježíšek k našim Vánocům patří.“

8) Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc?

„Ano určitě, v dětství jsme to měli dost podobný jako teď, taky jsme dodržovali české tradice, a taky jsme věřili na Ježíška.“

9) Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

„Kluk už to zjistil ve škole, ale vzal to dobře, chce si na to pořád hrát, takže to před mladšíma neprozrazuje.“

10) Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?

„Rodiče mi to tenkrát vysvětlili, ale i tak jsem byla zklamaná.“

11) Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

„Myslím že jo, ale hodně záleží, jak která situace.“

12) Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

„Tak určitě ano, na Vánoce děti vzpomínají rády, těší se, rozvíjí tím vším kolem Ježíška fantazii, je to pro ně takové kouzlo a tajemství.“

13) Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?

„Ano respektují, povídají si o Ježíškovi, o tradicích a myslím že i o jiných postavách, protože do školky chodí i děti z jiných zemích.“

Rozhovor s rodičem č.10

1) Kolik máte dětí?

„Jednu dceru.“

2) Je některý z rodičů dítěte jiný než české národnosti?

„Ano, tatínek je původem z Ameriky, ale bydlí už roky v Čechách.“

3) Do jakého typu předškolního zařízení chodí vaše dítě?

„Montessori dětská skupina.“

4) Co vnímáte jako poselství Vánoc?

„Láska kolem nás, celý ten společný čas a samozřejmě dávání dárků.“

5) Jaké tradice se ve vaší rodině na Vánoce dodržují?

„Píšeme dopis Santovi, protože dcera to zná ze školky, taky věšíme punčochy, zdobíme stromeček, dostáváme dárky, chodíme na procházku, posloucháme vánoční písničky, koukáme na pohádky.“

6) Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi?

„Doma Santu Clause, ale ve školce a u příbuzných se setkává i s Ježíškem.“

7) Proč jste danou postavu/žádnou postavu zvolili?

„Určitě na výběr postavy mají vliv vzpomínky na Vánoce z dětství, podle čehož jsme se také rozhodovali. Santu navíc dcera vidí v pohádkách.“

8) **Myslíte si, že mají vliv vaše zkušenosti z dětství na nynější slavení Vánoc?**

„Ano mají. I když to teď děláme jinak, protože máme toho Santu, tak u babičky pořád prožíváme ty stejné tradice. A chceme, aby to dcera prožila podobně krásně jako my v dětství, aby pro ni byl důležitý ten čas s rodinou.“

9) **Jakou máte zkušenost s tím, že vaše dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?**

„Dcera je zatím malá, věří tomu.“

10) **Jakou máte vy osobně zkušenost z dětství se zjišťováním pravdy o nošení dárků?**

„Já osobně takovou neutrální, vím že mě to trochu mrzelo, ale rodiče mi to vysvětlili.“

11) **Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?**

„Nějaký dopad spíš ne, pořád je to svět kouzel a fantazií, podobně jako pohádky.“

12) **Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?**

„Ano, děti milou pohádky a je to celé takové kouzelné, vytváří si neuvěřitelné vzpomínky, žijou v tajemném světě, rozvíjí svou představivost.“

13) **Myslíte si, že pedagogové předškolního zařízení, kam chodí vaše dítě, respektují vaše rodinné způsoby a tradice slavení Vánoc?**

„Ano, právě se nám líbí, že ve školce je hodně cizinců a probírají tam i jiné tradice, Santu a tak. Sice spíše řeší Ježíška a české tradice, ale jsme rádi že se s tím dcera setká.“

Příloha č. 3 – Rozhovory s pedagogy

Různorodost prožívání Vánoc v mateřských školách a v rodinách

Dobrý den, studuji na PedF UK navazující magisterský obor Pedagogika předškolního věku. Píši diplomovou práci na téma Různorodost prožívání Vánoc v mateřských školách a v rodinách. Ráda bych s Vámi osobně vedla rozhovor a zeptala bych se Vás na některé otázky týkající se slavení Vánoc v mateřské škole. Rozhovor bude zaznamenán pouze pro účely diplomové práce a Vaše odpovědi budou anonymní.

Ludmila Kučerová

Rozhovor s pedagogem č.1 – Začít spolu

1. V jakém typu předškolního zařízení pracujete?

„Program Začít spolu. Máme smíšenou třídu od 3,5 let do 7 let, protože máme jedno dítě s odkladem.“

2. Jakým způsobem se věnujete tématu Vánoc?

„Na začátek bych řekla že je to docela zběžně, protože tam máme hodně akcí. Máme vánoční divadlo, vánoční den, kdy se rozbalují dárky v MŠ a pak máme hrací den. Kolegyně teď přemýšlí, jak to pojme, jestli přes emoce, nebo víc přes zvyky, protože zrovna na ní vyjde téma Vánoce. Obecně se zaměřujeme hlavně na ty tradice.“

3. Jaké volíte činnosti při tématu Vánoc?

„Různé pracovní činnosti, například minulý rok se vystřihovali kapříci, tvořili jsme ze studeného porcelánu a lepili dřívka z kterých vznikl stromeček. Také pečeme, vyrábíme různá těsta, pekli jsme jeden druh cukroví. Občas také pracujeme s nějakou knihou, minulý rok jsme pracovali s tématem zimní víly. Záleží většinou na tom, kdo si to téma vede. My se střídáme s kolegyní po týdnů. Také klasicky zdobíme stromeček v rámci centra domácnost. S rodiči máme besídku, která je při rozsvěcení vánočního stromečku. Společně si zazpíváme pár koled v kruhu.“

4. V čem se slavení Vánoc ve vaší mateřské škole liší od ostatních škol?

„Možná bych vyzdvihla vánoční den. Je to o tom, že rodiče nám dopoledne nosí cukroví, společně s rodiči svačíme, jdeme na náměstí se podívat na strom, a pak se s dětmi rozbalují dárky. V centrech aktivit máme běžné činnosti, které jsou akorát zaměřeny na to vánoční téma.“

5. Co vnímáte jako důležité poselství Vánoc?

„Skromnost, setkání se s rodinou, s přáteli.“

6. Jaké tradice v mateřské škole dodržujete?

„Zdobíme strom, chodíme na náměstí, věšíme jmelí, pod kterým se teda ale nepusinkujeme, ale to mohou děti s rodiči. Jeden rok jsme také pouštěly skořápky, ale chytla nám mísa, takže to teď vynecháváme. Také pečeme cukroví, společně jíme vánočku.“

7. Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi v mateřské škole?

„Jednoznačně Ježíška. Bereme ale v potaz, že tam máme děti s odlišným mateřským jazykem, které vycházejí z jiné kultury, snažíme se to respektovat.“

8. S jakými postavami spojené s Vánoci jste se ve své práci setkala?

„Setkala jsem se s ukrajinským Dědou Mrázem, a také z anglicky mluvících zemí s Nikolasem.“

9. Setkáváte se ve své praxi s rodinami, kde nenosí dárky žádná postava spojená s Vánoci?

„Nikdo se o tom nikdy nezmiňoval.“

10. Jaké máte zkušenosti s tím, že dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

“Myslím si, že u jedné rodiny je to na hraně. Je to tím, že ta rodina žije ve velké skromnosti a je pro ně důležitý spíš vztah rodiny než ty dárky. Nevím to jistě, ale to dítě nejspíš ví, že dárky dávají rodiče.“

11. Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

„Já jsem vyrůstala v tom, že dárky nosil Ježíšek a nevnímám to jako nějakou křivdu, nebo že by to bylo nějaký negativní. Já mám pozitivní zkušenost z dětství.“

12. Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

„Beru to jako nějakou symboliku, jde o to tajemno, duchovno a nadpřirozeno.“

13. Myslíte si, že respektujete způsoby a tradice slavení Vánoc v jednotlivých rodinách? Pokud ano, jakým způsobem?

„Snažím se jim to přizpůsobit, aby to bylo konzistentní pro všechny, protože těch dětí máme hodně. Povídáme si o tom, že to může být v jiných zemích jinak. Bavíme se otevřeně i o tradicích v zahraničí a v našich rodinách. Minulý rok se naše putovní kniha dostala k holčičce, která pochází z Ukrajiny a stále dodržují ukrajinské zvyky. Bylo zajímavé si to pak společně číst a zkoumat které zvyky jsou stejné a které rozdílné.“

14. Jakým způsobem pracujete s kulturními odlišnostmi jednotlivých dětí při tématu Vánoc?

„Otevřeně si o Vánocích povídáme, ale primárně se zaměřujeme na Ježíška.“

Rozhovor s pedagogem č.2 – státní MŠ

1. V jakém typu předškolního zařízení pracujete?

„V mateřské státní škole.“

2. Jakým způsobem se věnujete tématu Vánoc?

„S tématem pracujeme celý advent, zveme do školky vánoční divadlo, s předškoláky jezdíme na koncert Rybovky, navštěvujeme program v národní galerii, chodíme se dívat na stromeček, na jesličky. Pracujeme s vánočním příběhem, přibližujeme dětem příběh o narození Ježíška.“

3. Jaké volíte činnosti při tématu Vánoc?

„Pracovní listy, výtvarná výchova, hudební výchova, předčtenářská gramotnost, polytechnická činnost, předmatematické činnosti a další.“

4. V čem se slavení Vánoc ve vaší mateřské škole liší od ostatních škol?

„Myslím, že se nijak výrazně v ničem neliší.“

5. Co vnímáte jako důležité poselství Vánoc?

„Seznámit děti s tradicemi, navodit vánoční atmosféru.“

6. Jaké tradice v mateřské škole dodržujete?

„Otevíráme každý den adventní kalendář. Letos jsme měli kalendáře dva, v jednom děti nacházely postavy do betléma a druhý byl koncipován jako zdobení stromku na dveřích. Dále také zdobíme stromeček, stavíme betlém, děti dostávají dárky, zpíváme koledy, a také organizujeme vánoční setkání s rodiči.“

7. Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi v mateřské škole?

„Primárně Ježíška.“

8. S jakými postavami spojené s Vánoci jste se ve své práci setkala?

„Několikrát jsem se setkala s postavou Santa Claus, a také s postavou Děda Mráz. Ještě jsem se také setkala s italským Ježíškem, ale nevzpomínám si teď na italský název.“

9. Setkáváte se ve své praxi s rodinami, kde nenosí dárky žádná postava spojená s Vánoci? Pokud ano, jak s takovými dětmi o Vánocích komunikujete?

„V praxi ne, pouze ve svém okolí.“

10. Jaké máte zkušenosti s tím, že dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

„Ve školce jsem se s tím zatím nesetkala, děti to většinou zjistí až na základní škole.“

11. Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

„Nemyslím si, že by to mělo mít na dítě negativní dopad. Je to takové to kouzlo a tajemství těch Vánoc, je to na tom to nejkrásnější. Podobně je to i s Mikulášem. Většina těch dětí vědí, že jsou to převlečené postavy, já to tak říkala i dceři. Podobně to řešíme i v mateřské škole, kdy děti ví, že jsou postavy převlečené. Negativní dopad to nemá, pokud se to dobře podá.“

12. Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

„To už jsem nastínila v předchozí otázce, je to to kouzlo a tajemství Vánoc.“

13. Myslíte si, že respektujete způsoby a tradice slavení Vánoc v jednotlivých rodinách? Pokud ano, jakým způsobem?

„Myslím si že ano. Otevřeně si v kruhu s dětmi povídáme o tom, jak se slaví Vánoce. Každý má právo a prostor říct co dělají doma o Vánocích, jaké mají tradice, jak slaví Vánoce.“

14. Jakým způsobem pracujete s kulturními odlišnostmi jednotlivých dětí při tématu Vánoc?

„Popisujeme si vánoční tradice v cizích zemích. Děti z odlišného kulturního prostředí mají prostor pro vysvětlení jejich tradic, hledáme si je na internetu a pracujeme s globusem.“

Rozhovor s pedagogem č.3 – KMŠ

1. V jakém typu předškolního zařízení pracujete?

„Státní alternativní mateřská škola. (Jaká alternativa?) Konkrétně křesťanská mateřská škola.“

2. Jakým způsobem se věnujete tématu Vánoc?

„Vánoce s dětmi prožíváme křesťanským způsobem. Děláme příběh podle bible.“

3. Jaké volíte činnosti při tématu Vánoc?

„Všechny možné. Hudební, pohybové, výtvarné, hodně dramatizujeme. Vánoční příběh je i tématem besídky pro rodiče.“

4. V čem se slavení Vánoc ve vaší mateřské škole liší od ostatních škol?

„Klademe větší důraz na Vánoce jako narozeniny Ježíška. Neklademe tak velký důraz na dárky a spíš se snažíme učit děti, aby i ony dělaly něco pro Ježíška. Děti dělají dobré skutky a snažíme se vytvořit nějaký dárek pro Ježíška od dětí.“

5. Co vnímáte jako důležité poselství Vánoc?

„Právě to, že Vánoce jsou dobou kdy by všichni měli být k sobě víc hodní. Celý advent se učíme, že je to příprava na Vánoce, že děti mají takzvaně uklidit v sobě. Máme písničku, kde se zpívá „uklid’ v sobě v této době“ a stejně jako se uklízí celý byt, tak že děti mají uklidit i v sobě. Snažit se být na sebe víc hodní než jindy, a to dát Ježíškovi jako dárek k narozeninám.“

6. Jaké tradice v mateřské škole dodržujete?

„V adventním období děláme adventní věnec a zapalujeme si svíčky na věnci. Povídáme si také o barborkách, řežeme si barborky, zdobíme stromeček, otvíráme si postupně adventní kalendář, skládáme si betlém, také si někdy pouštíme lodičky se svíčkou a pečeme vánoční cukroví. Na konci adventního období se také pod stromečkem objeví dárky. Slavíme také svátek sv. Mikuláše. Nepřichází k nám převlečená postava, ale na Mikuláše si vyprávíme legendu o svatém Mikuláši, máme obrazy svatého Mikuláše, máme mikulášskou nadílku, ale je to součást nějakého toho příběhu.“

7. Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi v mateřské škole?

„Ježíška.“

8. S jakými postavami spojené s Vánoci jste se ve své práci setkala?

„V práci jsem se úplně s jinou postavou, než s Ježíškem nesetkala. Děti znají Santu Clause, ale ve školce o něm vůbec nemluvíme. Naopak se snažíme aby to byl opravdu jen ten Ježíšek.“

9. Setkáváte se ve své praxi s rodinami, kde nenosí dárky žádná postava spojená s Vánoci? Pokud ano, jak s takovými dětmi o Vánocích komunikujete?

„Stalo se mi to u některých křesťanských rodin, kde se snažili, aby to nebylo o tom, že Ježíšek nosí dárky, ale aby to bylo to, že se slaví narozeniny Ježíška, a proto si lidé na světě dávají dárky. Dětem se to snažíme vysvětlit tak, že když má narozeniny dítě, dostává dárky dítě, když má narozeniny Ježíšek, tak je zvláštní, že dostáváme dárky zase my, a že je to proto, že má narozeniny právě Ježíšek. Vysvětlujeme jim, že jeho narozeniny slaví celý svět, všude se naděluje, protože má narozeniny někdo tak důležitý jako je Ježíš.“

10. Jaké máte zkušenosti s tím, že dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

„Úplně nemám nějakou problematickou zkušenost. Jsou to právě hodně ty křesťanské rodiny, kde to neprožívají tím způsobem, jestli Ježíšek je, nebo není, ale děti se učí že Ježíšek opravdu je. Někdy to je tak, že starší sourozenec řekne dítěti, že dárky kupují rodiče. Dost často je to ale o tom, že sami ty rodiče říkají: Ano, ty dárky nosí Ježíšek a rodiče mu s tím pomáhají. Nikdy se mi nestalo, že by z toho někdo byl nějak vystresovaný, nebo s tím byl nějaký problém.“

11. Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

„Myslím že ano, pokud je to opravdu tak, že mu rodiče říkají že dárky nosí jenom Ježíšek, a pak najednou jedny Vánoce zjistí, že to tak není, že mu rodiče lhali. Vždy je to na těch rodičích, jak to podají, dá se to podat právě tím způsobem, že se to trochu obejde, že děkujeme Ježíškovi, protože za všechno můžeme děkovat Ježíškovi. V těch křesťanských rodinách to je možná jednodušší, že jsou zvyklé Ježíškovi děkovat, takže i za ty dárky můžeme děkovat a nemusí jenom říkat, že dárky nosí Ježíšek.“

12. Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

„Určitě ano, je to takové určité tajemství, něco, co je pro ně tajemného, na co se strašně těší. Mám pocit i u těch starších sourozenců, kteří to ví, tak to tak pořád prožívají, chtějí tam pořád mít to tajemství a překvapení.“

13. Myslíte si, že respektujete způsoby a tradice slavení Vánoc v jednotlivých rodinách? Pokud ano, jakým způsobem?

„Myslím že ano, protože i když teď to tak není a není s tím teď žádný problém, tak jednu dobu jsme tam měli rodinu, kde nechtěli, abychom říkali, že dárky nosí Ježíšek, tak jsme se to snažili respektovat. Neříkali jsme dětem, že Ježíšek přinesl dárky, ale říkali jsme třeba, že pod stromečkem se objevily dárky. Říkali jsme si s dětmi, že v každé rodině to mají jinak a že o těch Vánocích to budou mít v rodině, jak to mají a ve školce to máme zase trochu jinak.“

14. Jakým způsobem pracujete s kulturními odlišnostmi jednotlivých dětí při tématu Vánoc?

„Nemáme tak moc kulturně odlišných dětí, ale jednu dobu jsme tam měli třeba kluky z Afriky, tak jsme si říkali že tam slaví Vánoce úplně jinak. Kdysi jsme tam také měli chlapečka z Ameriky, tak jsme se snažili se naučit Jingle bells anglicky a zpívat tu píseň v angličtině. Vysvětlujeme rodičům, jak to ve školce děláme a dětem říkáme že doma to může mít každý trochu jinak.“

Rozhovor s pedagogem č.4– Lesní MŠ

1. V jakém typu předškolního zařízení pracujete?

„Lesní mateřská škola.“

2. Jakým způsobem se věnujete tématu Vánoc?

„Téma Vánoc můžeme pojmout různými způsoby. Můžeme si povídat na téma historie a tradice, recepty a vánoční pokrmy, dárky a inspirace, vánoční atmosféra, duchovní a symbolický rozměr a moderní pohled na Vánoce.“

3. Jaké volíte činnosti při tématu Vánoc?

„Když se věnuji tématu Vánoc, volím různé činnosti, jako je výroba vánočních dekorací, pečení cukroví a vaření tradičních pokrmů, ručně vyráběné dárky. Dále poslech a zpívání koled, návštěva vánočních trhů, koncertů, betlémů. Různé čtení vánočních příběhů, návštěva kostela, adventní meditace a v neposlední řadě zábavné aktivity – hraní vánočních her, jako

je pexeso, kvízy, psaní a posílání vánočních přání, organizování vánoční besídky nebo charitativních akcí. Záleží, jestli se zaměřuji na tradice, kreativitu, odpočinek nebo společné zážitky.“

4. V čem se slavení Vánoc ve vaší mateřské škole liší od ostatních škol?

„Slavení Vánoc v klasické školce a LMŠ se liší především prostředím, způsobem aktivit a důrazem na přírodní prvky. V klasické MŠ vánoční aktivity probíhají uvnitř ve třídách, kde se děti zapojují do tradičních činností jako je pečení cukroví, výroba ozdob a zpívání koled. Třídy jsou vyzdobeny papírovými řetězy, světýlky, betlémy nebo ozdobami z různých materiálů. Děti se účastní besídek, dramatizací vánočních pohádek, vyrábějí přáníčka a pečou perníčky. Do třídy často přichází Ježíšek a přinese dětem dárky, obvykle nové hračky nebo pomůcky pro MŠ. Dodržují se tradiční zvyky jako lití olova, pouštění lodiček z ořechových skořápek nebo rozkrajování jablka. V lesní mateřské školce většina aktivit probíhá venku, v přírodě. Místo klasického zdobení stromčku ve třídě mohou děti zdobit stromek v lese přírodními ozdobami – sušené ovoce, malované ulity, šišky, lojové koule, mrkev, jablka, oříšky apod. Nebo si dojdou pro stromček k panu hajnému, který jim ho v lese uřízne a děti si ho samy odnesou do jurty ke zdobení. Výzdoba je spíše přírodní – větve, šišky, mechové dekorace. Děti si mohou vyrobit jednoduché ozdoby z přírodnin s velikou fantazií. Vánoce jsou propojeny s přírodou – děti mohou objevovat zimní les, stopovat zvířata, Ježíška, vyrábět krmítka pro zvířátka, doplňovat jídlo do krmelců. Místo běžné besídky je vánoční slavnost u ohně s teplým čajem, zpěvem koled a výrobou ozdob s rodiči. Dárky mohou být symboličtější – vlastnoručně vyrobené svíčky, mýdla, drobnosti pro kamarády a rodiče nebo upravené přírodní poklady nalezené během školního roku. Děti mohou spíše zažívat přírodní rituály – společně rozsvítit lucerničky, vypravit se na vánoční výpravu do lesa, naslouchat zvuku ptáků apod. Obecně lze říct že Vánoce v klasické MŠ jsou více zaměřené na laické tradice a rukodělné aktivity, zatím co v LMŠ se propojují s přírodou a důraz je kladen na jednoduchost, ekologii a tradiční pojetí Vánoc včetně pečení cukroví v kamnech, lití olova apod. Pro inspiraci si jezdíme do skanzenů.“

5. Co vnímáte jako důležité poselství Vánoc?

„Poselství Vánoc vnímám jako návrat k hodnotám, které jsou v dnešním uspěchaném světě často opomíjené. Mezi ty nejzásadnější patří láska a rodina. Vánoce nám připomínají důležitost vztahů s našimi blízkými. Nejde o drahé dárky, ale o společně strávený čas, vzájemnou podporu a sounáležitost. Dalším důležitým poselstvím je pokora a vděčnost. V období Vánoc je dobré si uvědomit, co všechno máme. Zdraví, domov, lidi, kteří nás mají rádi. Místo honby za materiálními věcmi je důležité vážit si toho, co už máme. Důležité je také poselství štědrosti a pomoci druhým. Vánoce jsou o dávání, nejen v podobě dárků, ale i dobrých skutků. Můžeme pomoci lidem, kteří to potřebují, věnovat čas osamělým, podpořit charitu, udělat radost drobným gestem – zazpívat v domově důchodců, udělat cvičení na židlích, vytvořit si s nimi dárky z přírodnin apod. Poselstvím dnešních Vánoc je potom taky klid a zpomalení. V dnešní době plné stresu nám Vánoce dávají možnost na chvíli se zastavit, odpočinout si a užít si kouzlo okamžiku, což s dětmi je nevypověditelné slovy. Místo shonu je krásné se soustředit na přítomnost. Jako poslední poselství vnímám naději a nový začátek, ať už v duchovním nebo osobním smyslu. Vánoce symbolizují naději, světlo v temnotě a nový začátek. Jsou připomínkou, že i v těžkých chvílích můžeme najít radost a sílu. Pro každého mohou mít Vánoce jiný význam. Ale jejich podstatou je propojení, laskavost a radost z maličkostí.“

6. Jaké tradice v mateřské škole dodržujete?

„V LMŠ se vánoční tradice často liší od klasických, protože jsou více propojené s přírodou a kladou důraz na jednoduchost, ekologii a prožitek. Mezi nejčastěji dodržované tradice patří například zdobení stromečku pro zvířata. Venku v lese děti zdobí nalezený strom přírodními ozdobami – jablíčka, mrkve, oříšky, sušené ovoce, lojové koule, šišky namočené v loji a obalené semínky. Další tradicí je vánoční výprava do lesa. Děti se společně vydávají na vánoční výpravu po stopách Ježíška nebo si vyzkoušejí „Cestu do Betléma“ a dramatizují celý příběh. Procházejí zimní krajinou, pozorují zvířecí stopy ve sněhu a naslouchají zimnímu tichu lesa. Cílem je zpomalit a vnímat kouzlo přírody. Také máme světelný průvod a slavnost zimního slunovratu. LMŠ čerpají inspiraci z přírodních cyklů, slaví nejen Vánoce, ale i zimní slunovrat. Děti vyrábějí lucerničky, svíčky z včelího vosku a jde se průvodem lesem, kde si společně děti zazpívají koledy, anebo se vyprávějí příběhy o světle a naději.

Děti si také nevyměňují klasické kupované dárky, ale mohou si vyrobit drobnosti nejen z přírodních materiálů – mýdla, svíčky, vonnou sůl nebo kouli do koupele, malované kamínky, ozdoby z přírodních materiálů a darují je kamarádům. Učí se tak, že darování má hodnotu i bez materiálního rozměru. Místo besídky v budově se děti mohou sejít kolem ohně, zpívat koledy a poslouchat vyprávění vánočních příběhů či si na ně zahrát. Pokud to podmínky dovolují, děti si mohou venku uvařit bylinkový čaj z vypěstovaných a nasušených či nasbíraných bylin během roku včetně šípků, jeřabin aj., opéct jablka či upéct perníčky a cukroví v troubě v kamnech. Celkově jsou Vánoce méně o „konzumu“ a více o prožitku, spojení s přírodou a komunitě.“

7. Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi v mateřské škole?

„Ježíška.“

8. S jakými postavami spojené s Vánoci jste se ve své práci setkala?

„Ježíšek, Santa Klaus a Spiderman.“

9. Setkáváte se ve své praxi s rodinami, kde nenosí dárky žádná postava spojená s Vánoci?

„Nesetkala jsem se s tím.“

10. Jaké máte zkušenosti s tím, že dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

„Zjištění pravdy o nošení dárků je pro děti přirozenou součástí dospívání a vnímání světa. Každé dítě tuto informaci přijme jinak – některé s klidem, jiné s určitou zklamaností. Je to jakési přirozené odhalení. Děti se samy začnou ptát – například když vidí rodiče schovávat dárky anebo si všimnou, že písmo od Ježíška je podobné maminčinu. Mladší děti mohou být překvapené nebo zklamané, protože víra v kouzelnou postavu byla součástí jejich světa. Starší děti často tuší, ale někdy se bojí pravdu vyslovit, aby nepřišly o kouzlo Vánoc. Nejlepší je naslouchat, jak to dítě vnímá a nechat ho samo formulovat svůj názor. Netvrdit, že lhalo, ale vysvětlit, že tradice Ježíška je krásná pohádka, která přináší radost. Ukázat mu, že i když dárky nosí rodiče, skutečné kouzlo Vánoc je o lásce, štědrosti a společných

chvilích, které mohou na oplátku připravit i rodičům. Některé děti se cítí dospělejší, když se mohou stát součástí „vánočního tajemství“. Mohou např. pomáhat s přípravou překvapení pro kamarády, mladší sourozence, rodiče. Tím pochopí, že Vánoce nejsou jen o dostávání, ale i o dávání. Když je dítě zklamané může cítit i smutek, protože ztratilo část svého dětského světa. V tom případě pomůže ho ujistit, že Vánoce budou stále krásné. Lze také zdůraznit, že kouzlo Vánoc nevytváří Ježíšek, ale lidi kolem nás. A může také přispět. Většina dětí se s touto pravdou srovná velmi rychle, zejména pokud vidí, že Vánoce mají pořád své kouzlo.“

11. Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

„Ano, může, ale ne dlouhodobě.“

12. Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

„Ano, nošení dárků postavou spojenou s Vánoci má pro děti několik důležitých přínosů, a to jak emocionálních, tak i vývojových. Děti přirozeně milují pohádky a kouzelné příběhy. Víra v Ježíška nebo jinou postavu rozvíjí jejich fantazii a tvořivost. Podporuje vnímání zázraků a tajemství, což je velmi důležité pro jejich emoční vývoj. Radost z očekávání – těšení se na Vánoce a na to, že „Ježíšek přinese“ je pro děti velikou motivací a zdrojem radosti. Očekávání Vánoc jim pomáhá učit se trpělivosti a prožívat postupné budování sváteční atmosféry. Některé rodiny taky používají příběh o Ježíškovi k motivaci k dobrému chování. Navíc postavy spojené s nošením dárků pomáhají dětem pochopit tradice a cítit se součástí širší komunity nebo kultury. Sdílení těchto zážitků vytváří společné zážitky, které si děti nesou do dospělosti. Jakmile děti zjistí pravdu, mohou být postupně zapojovány do role Ježíška – pomáhat s výrobou či výběrem dárků, pro ostatní a zažívat radost z dávání. Učí se tak, že Vánoce nejsou jen o přijímání, ale také o štědrosti a péči o druhé. Pro většinu dětí je víra v kouzelného dárce pozitivní, ale některé mohou být citlivější na zklamání, když zjistí pravdu. Důležité je respektovat dětskou individualitu – některé děti se začnou ptát dříve, jiné věří déle a není pravdu jim pravdu zapírat či vnucovat. Celkově tato tradice dětem přináší radost, podporuje jejich fantazii a učí je krásným hodnotám.“

13. Myslíte si, že respektujete způsoby a tradice slavení Vánoc v jednotlivých rodinách? Pokud ano, jakým způsobem?

„Ano, naslouchání a citlivá komunikace je základ. Při práci s dětmi se nejprve zajímám, jaké tradice dodržuje doma jejich rodina. Pokud dítě sdílí něco jiného, než ostatní je důležité nevyvracet jeho zkušenost, ale podpořit dialog, jako třeba: „To je krásné, každá rodina může mít slavení Vánoc trochu jinak.“ Některé rodiny slaví Vánoce jako křesťanský svátek a jiné jako kulturní tradici bez náboženského přesahu. Děti se setkávají s různými pohledy. Někde se chodí na půlnoční mši, jinde je hlavním symbolem zdobený stromek a dárky. Důležité je, aby se žádné dítě necítilo vyčleněné nebo jiné. Je důležité děti seznámit s různými tradicemi, jako je Ježíšek, Santa Klaus, Děda Mráz, tradiční a moderní koledy a podobně. Pokud nějaké dítě neslaví Vánoce vůbec, je důležité dát mu prostor, aby se cítilo komfortně a případně se mohlo zapojit jinak. Pokud dítě mluví o svých vánočních zvycích, podporuji ho ve sdílení ať už jde o tradiční štedrovečerní jídlo, konkrétní rituály anebo pohádky. Děti se tak učí, že rozmanitost je přirozená, jejich rodinné tradice jsou cenné. Některé děti v Ježíška věří, jiné už pravdu znají a některé rodiny tuto tradici vůbec neuplatňují. Když dítě začne zpochybňovat existenci Ježíška, vždy je důležité nevyvracet víru ostatních dětí. Respektování rodinných tradic znamená vnímat rozmanitost, být otevřený a nevnučovat jediný správný způsob slavení.“

14. Jakým způsobem pracujete s kulturními odlišnostmi jednotlivých dětí při tématu Vánoc?

„Práce s kulturními odlišnostmi během Vánoc vyžaduje citlivý a respektující přístup, aby se každé dítě cítilo zahrnuto a zároveň se podporovala otevřenost vůči rozmanitosti. Nejprve je důležité poznat zázemí dětí. Některé slaví Vánoce tradičně, jiné mají vlastní zvyky a některé je neslaví vůbec. Zajímám se o to nenásilnou formou, například otázkami: Co děláte doma v prosinci? Máte nějaké speciální tradice a svátky? Místo toho, abych zdůrazňovala jen jednu verzi Vánoc zapojuji i jiné tradice, jak slaví Vánoce v jiných zemích, židovská kultura atd. Děti mohou sdílet vlastní zkušenosti, muslimské děti mohou vyprávět o Ramadánu a svátku Eid, židovské o Chanuce, čímž se učí respektu k různým kulturám. Některé aktivity mají neutrální charakter, jako je výroba vloček, zdobení luceren, vyprávění pohádek, takže se mohou zapojit i děti, které vánoce neslaví. Zároveň nechávám prostor pro tradiční vánoční

činnosti, jako jsou koledy, zdobení stromečku, výroba dárků, ale nikdy do nich nikoho nenutím. Některé děti věří v Ježíška a některé ne. Když dítě začne říkat „Ježíšek není opravdový“ vedu k respektující odpovědi. Každá rodina to má jinak. Důležité je, v co věříte doma a v co věřili vaši předci. Je to rodinná tradice. Organizujeme aktivity, kde si děti navzájem představují své tradice, například děti z jiných kultur mohou ukázat, jak slaví své svátky nebo naopak ty, které mají Vánoce, mohou přiblížit své zvyky. Mohou si přinést obrázky, recepty na tradiční jídla, cukroví nebo vyprávět, co je pro jejich rodinu nejdůležitější. Místo soustředění jen na vánoční postavy a dárky zdůrazňuji univerzální hodnoty – štědrost, laskavost, lásku, společné chvíle, pomoc, radost z dávání a přijímání. To jsou cíle, které jsou srozumitelné napříč kulturami. Cílem je, aby se každé dítě cítilo přijato a zároveň se učilo o různých kulturách. Vánoce mohou být skvělou příležitostí budování respektu, empatie a otevřenosti k jinakosti.“

Rozhovor s pedagogem č.5– Waldorf

1. V jakém typu předškolního zařízení pracujete?

„Ve státní waldorfské mateřské škole. Jsme i v asociaci waldorfských mateřských škol. Když chce školka vstoupit do té asociace musí splňovat nějaká kritéria, jako jsou proškolené učitelky.“

2. Jakým způsobem se věnujete tématu Vánoc?

„Vycházíme z křesťanských svátků, vstupujeme do adventu slavností adventní spirála, kterou vstupujeme do adventního období, do očekávání. Rodiče připravují dětem spirálu z chvojí, pak přijde anděl a do spirály se dávají svíčky, při příchodu anděla se zpívají adventní písně. Děti mají svícínky a prochází spirálou do středu, symbolizuje to světlo v nás. Anděl jde za dětmi v adventním rouchu. Nakonec jde anděl pro světýlko a zapálí první adventní svíci na věnci. K tomu mají učitelky řeč o adventním období. Během adventního času také pečeme cukroví, dle dnů v týdnu, v pečicím dnu. Děti si odnáší cukroví s přáníčkem domů. Dále hrajeme s dětmi vánoční hru, příběh, není to nucené. Čteme příběh o narození Ježíška, každé dítě má nějakou roli, jako je Marie, Josef a další. Máme i kostýmy

a do divadla se zapojují také učitelky a společně zpíváme. Hru pak hrajeme na zahradě kolem školky, jen pro sebe, pro rodiče už ne, to bylo dřív, ale byl to přílišný zbytečný stres.“

3. Jaké volíte činnosti při tématu Vánoce?

„Jak už jsem řekla tu adventní spirálu, pečení cukroví, divadelní příběh, ale Vánoce se u nás promítají do všech činností. Každý měsíc máme na něco zaměřenou slavnost, kolem které se točí všechny další činnosti. I v eurytmii máme pásmo o narození Ježíška, což je takový příběh o zvířátkách. Při výtvarce vyrábíme svíčky, ozdobičky, svíčky z včelího vosku, vždy z přírodních materiálů. Vánoce se promítají i do ranního kruhu.“

4. V čem se slavení Vánoc ve vaší mateřské škole liší od ostatních škol?

„Do divadla se zapojují učitelky, což není běžné. Pečeme cukroví, což je asi ve více školkách, ta adventní spirála je určitě jiná, celkově úvod do adventu. Svátky prožíváme do hloubky, do srdce. Chceme, aby si to ty děti opravdu prožily, hluboce, silněji. Nemáme stromeček, to mají prožít doma, nedáváme si dárečky, dostanou je až po prázdninách.“

5. Co vnímáte jako důležité poselství Vánoc?

„Zrození nového života, prožití celého toho narození. Láska, pochopení druhého, radost, příslib něčeho nového. Sounáležitost, rodina, společenství.“

6. Jaké tradice v mateřské škole dodržujete?

„Týden před Vánoci děláme vánoční dopoledne, při kterém se děti rozdělí na tři skupinky a krájíme jablka, lijeme vosk a pouštíme skořápky se svíčkou v lavoru. Učitelky u toho asistují. Skořápky se svíčkou si děti sami vyrábí.“

7. Jakou postavu volíte při slavení Vánoc s dětmi v mateřské škole?

„Ježíška, zaměřujeme se na křesťanský pohled, kde jsou i další postavy jako je panna Marie a další.“

8. S jakými postavami spojené s Vánoci jste se ve své práci setkala?

„U dětí jsem se s tím nesetkala, ale u nepedagogického personálu jsem se setkala s jinou postavou, jelikož jsou z Ukrajiny. Přijímají ale i české tradice.“

9. Setkáváte se ve své praxi s rodinami, kde nenosí dárky žádná postava spojená s Vánoci? Pokud ano, jak s takovými dětmi o Vánocích komunikujete?

„Ne, s tím jsem se nesetkala.“

10. Jaké máte zkušenosti s tím, že dítě zjistilo pravdu o nošení dárků?

„Žádné zkušenosti, všechny děti věří na Ježíška v tom předškolním věku. Ale třeba s tím andělem to děti už prokouknou, ví, že je to převlečená učitelka.“

11. Myslíte si, že může mít na dítě negativní dopad nepravda o nošení dárků?

„Může tam být zklamání, podle toho, kdy se to dozví. Když by se to dozvědělo ve 4 nebo 5 letech, je to horší než později. Také jde o to, kdo to komunikuje, jak se mu to podá.“

12. Myslíte si, že má pro děti nějaký přínos nošení dárků postavou spojenou s Vánoci? Pokud ano, jaký přínos?

„Pro děti je tam ten dárek, ale dnešní společnost je hrozně materiální, ale ty dárky mohou mít i jinou podobu. Můžeme hovořit i o tom, že dárek je hezké slovo, čím můžeme potěšit Ježíška, můžeme se bavit o dobrých skutečích.“

13. Myslíte si, že respektujete způsoby a tradice slavení Vánoc v jednotlivých rodinách? Pokud ano, jakým způsobem?

„Ano respektuji, nenutím mu svou kulturu.“

14. Jakým způsobem pracujete s kulturními odlišnostmi jednotlivých dětí při tématu Vánoc? / Jak pracujete s různorodou škálou kultur v mateřské škole při pojetí svátku Vánoc?

„Nesetkávám se s tím. Jednou jsme tu měli holčičku z Číny, která přinesla své cukroví, ale rodiče jinak přijali naše tradice.“